

Adda247
मराठी

मासिक आवृत्ती | मार्च 2024

ज्ञानकोश

मासिक चालू घडामोडी
(महाराष्ट्र राज्य)

MPSC, आणि सरळ सेवा भरतीसाठी

ZP, आदिवासी विभाग, पोलीस भरती आणि इतर स्पर्धा परीक्षांसाठी
उपयुक्त

डिजिटल इंटेलिजन्स प्लॅटफॉर्म

राष्ट्रीय युवा संसद महोत्सव (NYPF)

नागरिकत्व दुरुस्ती कायदा (CAA)

किसान क्रेडिट कार्ड (KCC)

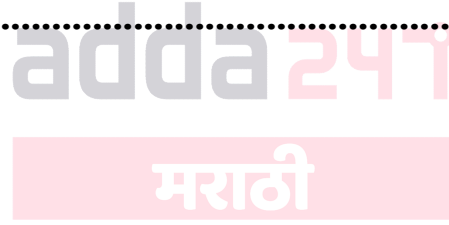
मत्स्यपालन योजना

ऑपरेशन इंद्रावती

नौदलाने INS जटायू, MH-60R हेलिकॉप्टर
स्ववाइन तैनात केले

Contents

ज्ञानकोश मासिक चालू घडामोडी मार्च 2024	3
राष्ट्रीय बातम्या	3
राज्य बातम्या.....	7
आंतरराष्ट्रीय बातम्या.....	8
अर्थव्यवस्था बातम्या.....	9
शिखर परिषद बातम्या	11
योजना आणि समित्या बातम्या	11
पुरस्कार बातम्या.....	14
संरक्षण बातम्या	15
रॅक्स आणि अहवाल बातम्या	20
खेळ बातम्या	25
विज्ञान आणि तंत्रज्ञान बातम्या	26
विविध बातम्या.....	29

राष्ट्रीय बातम्या

सेमीकंडक्टर प्लांटला कॅबिनेटची मंजूरी

- केंद्रीय मंत्रिमंडळाने भारतातील सेमीकंडक्टर उत्पादन परिसंस्था मजबूत करण्यासाठी तीन सेमीकंडक्टर प्लांट प्रस्तावांना मंजूरी दिली.

50,000 wfsm क्षमतेसह सेमीकंडक्टर फॅब:

- स्थळ:** ढोलरा, गुजरात
- गुंतवणूक:** रु. 91,000 कोटी
- भागीदारी:** टाटा इलेक्ट्रॉनिक्स प्रायव्हेट लिमिटेड ("TEPL") आणि पॉवरचिप सेमीकंडक्टर मॅन्युफॅक्चरिंग कॉर्प (PSMC), तैवान
- टेक्नॉलॉजी पार्टनर:** PSMC, लॉजिक आणि मेमरी फाउंड्री सेगमेंटमधील कौशल्यासाठी ओळखले जाते.
- क्षमता:** प्रति महिना 50,000 वेफर सुरू होते (WSPM)

विभाग:

- 28 एनएम तंत्रज्ञानासह उच्च कार्यक्षमता मोजणी चिप्स
- ईव्ही, दूरसंचार, संरक्षण, ऑटोमोटिव्ह, ग्राहक इलेक्ट्रॉनिक्स, डिस्प्ले, पॉवर इलेक्ट्रॉनिक्स इत्यादींसाठी पॉवर मॅनेजमेंट चिप्स.

आसाममधील सेमीकंडक्टर एटीएमपी युनिट:

- ठिकाण:** मोरीगाव, आसाम
- गुंतवणूक:** रु. 27,000 कोटी
- कंपनी:** टाटा सेमीकंडक्टर असेंबली आणि टेस्ट प्रायव्हेट लिमिटेड ("TSAT")
- तंत्रज्ञान:** फ्लिप चिप आणि ISIP सह स्वदेशी प्रगत सेमीकंडक्टर पॅकेजिंग तंत्रज्ञान विकसित करणे
- क्षमता:** दररोज 48 दशलक्ष
- विभाग:** ऑटोमोटिव्ह, ईव्ही, ग्राहक इलेक्ट्रॉनिक्स, दूरसंचार, मोबाइल फोन इ.

स्पेशलाइज्ड चिप्ससाठी सेमीकंडक्टर एटीएमपी युनिट:

- ठिकाण:** साणंद, गुजरात
- गुंतवणूक:** रु. 7,600 कोटी
- भागीदारी:** सीजी पॉवर, रेनेसास इलेक्ट्रॉनिक्स कॉर्पोरेशन (जपान), आणि स्टार्स मायक्रोइलेक्ट्रॉनिक (थायलंड)
- तंत्रज्ञान भागीदार:** रेनेसास, विशेष चिप्समधील अग्रगण्य सेमीकंडक्टर कंपनी
- क्षमता:** दररोज 15 दशलक्ष

- विभाग:** ग्राहक, औद्योगिक, ऑटोमोटिव्ह आणि उर्जा अनुप्रयोग.

भारताची क्षमता:

- 2019 मध्ये, भारताचा अर्धसंवाहक वापर US\$21 अब्ज इतका झाला, जो 15.1% वाढीचा दर दर्शवितो.
- 2026 पर्यंत देशाचा अर्धसंवाहक वापरामध्ये USD 80 अब्ज आणि 2030 पर्यंत USD 110 अब्ज ओलांडण्याची अपेक्षा आहे.
- अग्रगण्य सेमीकंडक्टर उत्पादन राष्ट्रे यूएसए, तैवान, दक्षिण कोरिया, जपान, नेदरलँड्स आणि जर्मनीसारखे उदयोन्मुख उत्पादक आहेत.

स्टेनलेस स्टील क्षेत्रातील भारताचा पहिला ग्रीन हायड्रोजन प्लांट

- केंद्रीय पोलाद आणि नागरी विमान वाहतूक मंत्री श्री ज्योतिरादित्य एम. सिंधिया** यांनी स्टेनलेस स्टील क्षेत्रातील भारतातील पहिल्या ग्रीन हायड्रोजन प्लांटचे उद्घाटन केले.
- जिंदाल स्टेनलेस लिमिटेड, हिसार, हरियाणा** येथे असलेला हा प्लांट एक जागतिक मैलाचा दगड आहे, जो स्टेनलेस स्टील उद्योगासाठी जगातील पहिला ऑफ-ग्रिड ग्रीन हायड्रोजन प्लांट आहे.
- छतावर आणि तरंगते सौर ऊर्जा** असलेला हा जगातील पहिला ग्रीन हायड्रोजन प्लांट आहे.
- हा प्रकल्प **कार्बन उत्सर्जनात लक्षणीय घट** करून शाश्वत भविष्यासाठी हातभार लावतो.
- हा प्रकल्प देखील एक **अत्याधुनिक ग्रीन हायड्रोजन सुविधा** आहे ज्यात कार्बन उत्सर्जन दरवर्षी सुमारे 2,700 मेट्रिक टन आणि पुढील दोन दशकांमध्ये 54,000 टन CO2 उत्सर्जन कमी करण्याचे लक्ष्य आहे.
- 2070 पर्यंत निव्वळ शून्य कार्बन उत्सर्जन साध्य** करण्यासाठी सरकार "ग्रीन ग्रोथ" आणि "ग्रीन जॉब्स" ला प्रोत्साहन देते.

SC: मतदानासाठी किंवा सभागृहात भाषणासाठी लाच घेणारे खासदार आणि आमदारांना इम्युनिटी नाही

- सुप्रीम कोर्टाने 1998 चा पीव्ही नरसिंह राव निकाल रद्द केला, ज्याने विधानसभेतील मतदान किंवा भाषणाशी संबंधित लाच घेतल्याबद्दल घटनेच्या कलम 105(2) आणि 194(2) अंतर्गत खासदार आणि आमदारांना मुक्ती दिली होती.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- राज्यघटनेतील कलम 105 आणि 194 संसद आणि विधानसभेतील खासदार आणि आमदारांना अधिकार आणि विशेषाधिकार प्रदान करतात.
- हे कलम कायदेकर्त्यांना कायदेशीर संरक्षण प्रदान करतात, त्यांचे भाषण स्वातंत्र्य सुनिश्चित करतात आणि सभागृहात त्यांच्या टिप्पण्या किंवा मतांसाठी त्यांना खटल्यापासून संरक्षण देतात.

1998 निकाल उलटला:

- अलीकडील निकालाने पीव्ही नरसिंह राव खटल्यातील 1998 चा निकाल रद्द केला आहे.
- या प्रकरणात झारखंड मुक्ती मोर्चाच्या आमदारांनी 1993 मध्ये अविश्वास प्रस्तावादरम्यान लाच घेतल्याचा आरोप आहे.
- सुप्रीम कोर्टाने, 3:2 बहुमताच्या निर्णयात, खासदार आणि आमदारांना लाचखोरी प्रकरणांमध्ये खटला चालवण्यापासून मुक्तता दिली आहे, जर त्यांनी त्यांचे करार पूर्ण केले तर. तथापि, नुकत्याच झालेल्या निर्णयामुळे ही प्रतिकारशक्ती कमी झाली आहे.

निकालाचे महत्त्व:

- मतांसाठी रोखीच्या पद्धतीचा सामना करण्यासाठी आणि निवडणूक प्रक्रियेची अखंडता जपण्यासाठी हा निर्णय महत्त्वपूर्ण आहे.
- मतदान किंवा भाषणाशी संबंधित लाच घेतल्याप्रकरणी यापूर्वी खासदार आणि आमदारांवर कारवाई होऊ शकत नव्हती.
- आता, लाच स्वीकारताच त्यांच्यावर खटला भरला जाऊ शकतो, अशा प्रकरणांमध्ये सभागृहाने कोणतीही प्रतिकारशक्ती दिली नाही.

इंटरनॅशनल सेंटर फॉर ऑडिट ऑफ लोकल गव्हर्नन्स (iCAL)

- भारताचे नियंत्रक आणि महालेखा परीक्षक (CAG), गिरीश चंद्र मुर्मू यांनी गुजरातमधील राजकोट येथे सर्वोच्च लेखापरीक्षण संस्था इंडियाचे इंटरनॅशनल सेंटर फॉर ऑडिट ऑफ लोकल गव्हर्नन्स (iCAL) स्थापन करण्याची घोषणा केली आहे.

महत्त्व:

- आर्थिक व्यवस्थापन पद्धती आणि अंतर्गत नियंत्रणे सुधारण्यासाठी स्थानिक स्वराज्य संस्थांचे लेखापरीक्षण वाढवण्यासाठी लेखापरीक्षक आणि स्थानिक सरकारी कर्मचाऱ्यांची क्षमता वाढवणे महत्त्वाचे आहे.
- स्थानिक सरकारी अधिकाऱ्यांशी मुक्त संवाद ऑडिट प्रक्रिया सुलभ करू शकतो, डेटा सुलभता सुधारू शकतो आणि ऑडिट निष्कर्षांना संबोधित करण्यासाठी सहकार्य वाढवू शकतो.

- ही उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी iCAL ची स्थापना करण्याचे उद्दिष्ट आहे.

नियंत्रक आणि महालेखा परीक्षक (CAG):

- CAG ही भारतातील सर्वोच्च लेखापरीक्षण संस्था आहे, ज्याची स्थापना 1858 मध्ये भारतीय राज्यघटनेच्या कलम 148 अंतर्गत करण्यात आली.
- हे "गार्डियन ऑफ द पब्लिक पर्स" म्हणून ओळखले जाते आणि स्वतंत्रपणे कार्य करते.
- कॅंगची कर्तव्ये आणि अधिकार घटनेच्या कलम 149 आणि 150 मध्ये स्पष्ट केले आहेत.

नियुक्ती:

भारताचे नियंत्रक आणि महालेखापरीक्षक यांची नियुक्ती भारताचे राष्ट्रपती करतात.

निस्काषण:

गैरव्यवहार किंवा असमर्थता सिद्ध झाल्याच्या आधारावर संसदेच्या दोन्ही सभागृहांच्या संबोधनाद्वारेच कॅंगला काढून टाकले जाऊ शकते.

डिजिटल इंटेलिजन्स प्लॅटफॉर्म

- अलीकडेच मंत्री चौहान यांनी दूरसंचार विभागाचे (DoT) 'डिजिटल इंटेलिजन्स प्लॅटफॉर्म (DIP)' आणि संचार साथी पोर्टलवर 'चक्षु सुविधा' सुरू केली.

डिजिटल इंटेलिजन्स प्लॅटफॉर्म (डीआयपी) बद्दल:

- दूरसंचार सेवा प्रदाते (टीएसपी), कायदा अंमलबजावणी एजन्सी (एलईए), बँका, सोशल मीडिया प्लॅटफॉर्म इ. सारख्या भागधारकांमध्ये रिअल-टाइम इंटेलिजन्स शेअरिंगसाठी DoT ने विकसित केलेले हे एक सुरक्षित व्यासपीठ आहे.
- दूरसंचार संसाधनांच्या शोधलेल्या गैरवापराची माहिती समाविष्ट आहे.
- भागधारकांना उपयुक्त माहिती प्रदान करते.
- संचार साथी पोर्टलवर नागरिकांनी सुरू केलेल्या विनंत्यांचे भांडार म्हणून काम करते.

चक्षु - नागरिक केंद्रित सुविधा:

- संचार साथी पोर्टलमध्ये नवीन भर.
- संशयित फसवणूक संप्रेषणांची तक्रार करण्यास अनुमती देते.
- अहवालांमध्ये KYC एक्सपायरी, बँक खाती/पेमेंट वॉलेट्स/सिम कार्ड्स/गॅस/वीज कनेक्शनचे अपडेट्स, सेक्सटोर्शन, तोतयागिरीचे घोंटाळे, दूरसंचार विभागाद्वारे मोबाईल नंबर डिस्कनेक्ट करणे इत्यादींचा समावेश असू शकतो.

- सायबर-गुन्हे किंवा आर्थिक फसवणुकीच्या बळींनी सायबर-क्राइम हेल्ललाईन 1930 किंवा भारत सरकारच्या सायबर क्राइम वेबसाइटवर तक्रार करावी.

राष्ट्रीय युवा संसद महोत्सव (NYPF)

- 6 मार्च 2024 रोजी, युवा व्यवहार आणि क्रीडा मंत्रालयाने राष्ट्रीय युवा संसद महोत्सव (NYPF) च्या अंतिम फेरीचे आयोजन केले होते.
- 31 डिसेंबर 2017 रोजी पंतप्रधानांच्या मन की बात संबोधनाने प्रेरित झालेल्या या महोत्सवाचा उद्देश लोकशाही तत्त्वे मजबूत करणे, शिस्त आणि सहिष्णुता वाढवणे आणि तरुणांना संसदीय पद्धतींशी परिचित करणे हा आहे.

बद्दल:

- नेहरू युवा केंद्र संघटना (NYKS) आणि राष्ट्रीय सेवा योजना (NSS) यांच्या सहकार्याने युवा व्यवहार आणि क्रीडा मंत्रालयाने विविध स्तरांवर आयोजित केलेल्या NYPF चे आयोजन केले जाते.
- त्यात जिल्हा युवा संसद, राज्य युवा संसद आणि राष्ट्रीय युवा संसद यांचा समावेश आहे, सर्व सक्रिय नागरिकत्वाबद्दल जागरूकता वाढवण्यासाठी, तरुणांच्या सहभागाला प्रोत्साहन देण्यासाठी आणि सहभागींमध्ये नेतृत्व गुण वाढवण्यासाठी सज्ज आहेत.

उद्दिष्टे:

- 18-25 वयोगटातील तरुणांचा आवाज जिल्हा, राज्य आणि राष्ट्रीय स्तरावर विचारविनिमय करून वाढवणे हा महोत्सवाच्या मुख्य उद्देशांपैकी एक आहे.
- तरुणांना सार्वजनिक समस्यांशी संलग्न होण्यासाठी, स्पष्ट मत तयार करण्यासाठी आणि त्यांच्या निर्णय क्षमता विकसित करण्यासाठी उत्तेजित करण्याचा हेतू आहे.
- शिवाय, भिन्न विचारांबद्दल आदर वाढवणे, चर्चेतील नियमांचे महत्त्व अधोरेखित करणे आणि नवीन भारताच्या व्हिजनवर तरुणांच्या मतांचे दस्तऐवजीकरण करणे, त्यांना धोरणकर्त्यांसाठी प्रवेशयोग्य बनविण्याचा प्रयत्न करतो.

2024 थीम:

- तरुण आवाज: राष्ट्राच्या परिवर्तनासाठी संलग्न आणि सक्षम व्हा

केंद्राने नागरिकत्व दुरुस्ती कायदा (CAA) लागू केला

- नागरिकत्व सुधारणा कायदा (CAA), 2019 मध्ये मंजूर करण्यात आला, ज्याचा उद्देश पाकिस्तान, अफगाणिस्तान आणि बांगलादेशमधील धार्मिक छळामुळे भारतात स्थलांतरित झालेल्या हिंदू, शीख, बौद्ध, जैन, पारशी आणि ख्रिश्चनांसाठी भारतीय नागरिकत्व जलद करणे आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- सोमवारी, केंद्राने लोकसभा निवडणुकीच्या वेळापत्रकाच्या घोषणेपूर्वी आणि आदर्श आचारसंहितेच्या अंमलबजावणीपूर्वी CAA नियम अधिसूचित केले.
- अर्जदारांच्या सोयीसाठी गृह मंत्रालयाने ऑनलाईन पोर्टल सुरू केले आहे.
- हा कायदा मुस्लिमांना त्याच्या कार्यक्षेत्रातून वगळतो आणि अर्जदारांनी प्रवासी कागदपत्रांशिवाय भारतात प्रवेश करण्याचे वर्ष घोषित केले पाहिजे.
- या कायद्याची अंमलबजावणी करण्यास उशीर झाला, ज्यामध्ये आसाम आणि त्रिपुरा सारख्या भाजपशासित राज्यांसह निषेध करण्यात आला, जेथे बांगलादेशी स्थलांतरितांच्या संभाव्य ओघाला कायदेशीर मान्यता देण्यासाठी हिंदू समुदायांनी विरोध केला.

समितीने एकाचवेळी मतदान घेण्याची शिफारस केली आहे

- माजी राष्ट्रपती रामनाथ कोविंद यांच्या अध्यक्षतेखालील उच्चस्तरीय समितीने एकाचवेळी निवडणुका घेण्याची शिफारस केली आहे.
- शिफारशीमध्ये टप्प्याटप्प्याने विचार केला जातो: प्रथम लोकसभा आणि राज्य विधानसभा, त्यानंतर सार्वत्रिक निवडणुकांच्या 100 दिवसांच्या आत नगरपालिका आणि पंचायत निवडणुका.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- समितीने 18,000 पानांचा विस्तृत अहवाल अध्यक्ष द्रौपदी मुर्मू यांना सादर केला, परंतु 321 पृष्ठांची संक्षिप्त आवृत्ती लोकांसाठी उपलब्ध आहे.
- 22 वा कायदा आयोग देखील या मुद्द्याचे परीक्षण करत आहे आणि 2029 च्या सार्वत्रिक निवडणुकीच्या चक्रापासून त्याची शिफारस करण्याची शक्यता आहे.
- सुचविलेल्या पद्धतीमध्ये प्रत्येक सार्वत्रिक निवडणुकीनंतर एक 'नियुक्त तारीख' सेट करणे, निवडणुका समक्रमित करण्यासाठी नवीन निवडणूक चक्र सुरू करणे समाविष्ट आहे.
- 'नियुक्त तारखे'नंतर स्थापन झालेल्या राज्य विधानसभा लोकसभा निवडणुकीच्या चक्राशी संरेखित होऊन, त्यानंतरच्या सार्वत्रिक निवडणुकांपूर्वी संपतील.
- त्रिशंकू सभागृह किंवा अविश्वास प्रस्तावाच्या बाबतीत ताज्या लोकसभा निवडणुका होऊ शकतात, परंतु सभागृहाचा कार्यकाळ आधीच्या पूर्ण मुदतीच्या कालबाह्य कालावधीपुरता मर्यादित असेल.
- कलम 83 आणि 172 मध्ये घटनात्मक दुरुस्त्या प्रस्तावित आहेत, ज्यांना राज्यांकडून मान्यता आवश्यक नाही.
- पंचायत आणि नगरपालिका निवडणुकांसाठी कलम 324A आणि कलम 325 मध्ये सुधारणा करण्याची

शिफारस करण्यात आली आहे आणि एक समान मतदार यादी आणि मतदार ओळखपत्रे तयार करणे आवश्यक आहे, ज्यांना राज्यांनी मान्यता देणे आवश्यक आहे.

- वारंवार होणाऱ्या निवडणुकांमुळे विविध भागधारकांवरील भार कमी करण्याचा या समितीचा उद्देश आहे आणि एकाचवेळी निवडणुकांचे चक्र पुनर्संचयित करण्यासाठी एक यंत्रणा सुचवते.
- शिफारशींचे उद्दिष्ट राज्यघटनेत किमान दुरुस्त्या आहेत आणि भाजप आणि नॅशनल पीपल्स पार्टीसह संपर्क केलेल्या 47 पैकी 32 राजकीय पक्षांकडून त्यांना पाठिंबा मिळाला आहे.

राष्ट्रीय गती प्रजनन पीक सुविधा

- केंद्रीय विज्ञान आणि तंत्रज्ञान मंत्री यांनी नुकतेच मोहाली येथील प्रतिष्ठित राष्ट्रीय कृषी-अन्न जैवतंत्रज्ञान संस्था (NABI) येथे "नॅशनल स्पीड ब्रीडिंग क्रॉप फॅसिलिटी" चे उद्घाटन केले.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- ही सुविधा गहू, तांदूळ, सोयाबीन, वाटाणा आणि टोमॅटो या पिकांच्या नवीन जाती विकसित करण्यासाठी समर्पित आहे.
- हे बारकार्डने नियंत्रित वातावरणाद्वारे दरवर्षी चार पीक पिढ्या प्राप्त करते.
- कृषी आणि जैवतंत्रज्ञान संशोधकांना पीक वाण वाढविण्यात मदत करणे, वनस्पती प्रजनन करणाऱ्यांना मदत करणे आणि शेतकऱ्यांना उच्च उत्पादन देणाऱ्या आणि पौष्टिकदृष्ट्या समृद्ध वाणांचा अवलंब करण्यात मदत करणे हे प्राथमिक उद्दिष्ट आहे.
- पंजाब, हिमाचल प्रदेश, हरियाणा आणि J&K च्या UT सारख्या उत्तर भारतीय राज्यांसाठी ही सुविधा विशेषतः महत्त्वपूर्ण आहे.
- NABI चे तंत्रज्ञान हवामान-प्रतिरोधक पिकांच्या विकासास सुलभ करते, शेतकऱ्यांना हंगामी मर्यादांपासून मुक्त करते.
- हे वर्षभर शेती करण्यास सक्षम करते, अन्न सुरक्षा आणि आर्थिक स्थिरता वाढवते.

NABI बद्दल:

- NABI ही भारतातील पहिली कृषी-अन्न जैवतंत्रज्ञान संस्था आहे, जी 18 फेब्रुवारी 2010 रोजी स्थापन झाली.
- भारतातील कृषी-अन्न क्षेत्राचा कायापालट करण्याचे उद्दिष्ट आहे.
- NABI कृषी जैवतंत्रज्ञान, अन्न आणि पौष्टिक जैव तंत्रज्ञानावर लक्ष केंद्रित करते.

- संशोधनाद्वारे दर्जेदार अन्न आणि पोषणासाठी नाविन्यपूर्ण उपाय प्रदान करणे हे त्याचे उद्दिष्ट आहे.
- NABI चे राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय संस्था आणि उद्योगांशी मजबूत संबंध आहेत.
- शेजारच्या संस्थांसह मोहाली, पंजाबमधील "नॉलेज सिटी" च्या कृषी-फूड क्लस्टरमध्ये स्थित आहे.
- NABI ने 'अटल जय अनुसंधान बायोटेक (UNaTI) मिशन,' 'पोषण अभियान' आणि जम्मू आणि काश्मीर, लडाख, हिमाचल प्रदेश, पंजाब आणि हरियाणा यांसारख्या प्रदेशांमध्ये बायोटेक किसान हबची स्थापना यासारख्या उपक्रमांमध्ये महत्त्वपूर्ण योगदान दिले आहे.

मध्य भारतातील भारताचे वातावरणीय संशोधन टेस्टबेड (ART-CI) फेज 1 चे उद्घाटन

- स्थान: सिलखेडा, सीहोर जिल्हा, भोपाळ, मध्य प्रदेशच्या वायव्येस 50 किमी.
- अनुदानित: पृथ्वी विज्ञान मंत्रालय (MoES).
- उद्देश: मान्सून कोर झोन (MCZ) मध्ये भारतीय पावसाळ्यात ढग प्रक्रियांचा अभ्यास करा.
- उद्देश्य: पावसाळ्यातील महत्त्वाच्या ढग प्रक्रिया समजून घेणे.

एआरटी-सीआयची आवश्यकता:

- भारतीय मान्सूनच्या जटिलतेचा कृषी आणि अर्थव्यवस्थेवर परिणाम होतो.
- सर्वसमावेशक क्लाउड प्रक्रिया डेटाचा अभाव अंदाजांना अडथळा आणतो.
- विशेष मान्सून संशोधन पायाभूत सुविधांसाठी ART-CI पत्ते आवश्यक आहेत.
- मध्य प्रदेशचे धोरणात्मक महत्त्व: सिलखेडा हे मोक्याच्या पर्जन्य-वाहक सिनोप्टिक सिस्टीमच्या मार्गावर धोरणात्मकदृष्ट्या स्थित आहे.
- हवामान संशोधनासाठी किमान प्रदूषकांसह स्वच्छ वातावरण.
- संवेदनशील, उच्च-स्तरीय हवामान उपकरणे स्थापित करण्यासाठी योग्य.
- भौगोलिक स्थिती आणि पर्यावरणीय गुणवत्तेमुळे सिलखेडाला हवामान संशोधनासाठी एक धोरणात्मक फायदा मिळतो.

अंमलबजावणी संचालनालय

- अरविंद केजरीवाल यांना अंमलबजावणी संचालनालयाने (ईडी) ताब्यात घेतले आहे.

ED:

- ED ही भारतातील एक सरकारी एजन्सी आहे जी आर्थिक कायद्यांची अंमलबजावणी आणि आर्थिक गुन्ह्यांशी लढण्याचे काम करते.
- हे महसूल विभाग, वित्त मंत्रालय, भारत सरकार अंतर्गत कार्यरत आहे.

- ED च्या फोकसमध्ये मनी लॉड्रिंग, परकीय चलन उल्लंघन, भ्रष्टाचार आणि आर्थिक गुन्ह्यांचा समावेश असलेल्या प्रकरणांचा तपास आणि खटला चालवणे समाविष्ट आहे.
- काळ्या पैशाची निर्मिती आणि प्रसार कमी करणे आणि परकीय चलनाशी संबंधित कायद्यांचे पालन सुनिश्चित करणे आणि मनी लॉड्रिंगला प्रतिबंध करणे हे त्याचे प्राथमिक ध्येय आहे.
- परकीय चलन नियमन कायदा, 1947 अंतर्गत उल्लंघने हाताळण्यासाठी 1 मे 1956 रोजी एजन्सीची स्थापना आर्थिक व्यवहार विभागामध्ये "अंमलबजावणी युनिट" म्हणून करण्यात आली.
- 1957 मध्ये, या युनिटचे अधिकृतपणे अंमलबजावणी संचालनालय असे नामकरण करण्यात आले.

भारत सरकारच्या तीन प्रमुख कायद्यांची अंमलबजावणी करणे हे अंमलबजावणी संचालनालयाचे मुख्य उद्दिष्ट आहे:

- परकीय चलन व्यवस्थापन कायदा, 1999 (FEMA); मनी लॉड्रिंग प्रतिबंधक कायदा, 2002 (PMLA); आणि फरारी आर्थिक गुन्हेगार कायदा, 2018 (FEOA).
- अंमलबजावणी संचालनालयाचे मुख्यालय नवी दिल्ली येथे आहे आणि त्याचे प्रमुख अंमलबजावणी संचालक आहेत.
- त्याची मुंबई, चेन्नई, चंदीगड, कोलकाता आणि दिल्ली येथे प्रादेशिक कार्यालये आहेत, प्रत्येकाचे प्रमुख अंमलबजावणीचे विशेष संचालक आहेत.

बंदिवान हत्ती (हस्तांतरण किंवा वाहतूक) नियम, 2024

संदर्भ:

- केंद्रीय पर्यावरण मंत्रालयाने अलीकडेच बंदिवान हत्ती (हस्तांतरण किंवा वाहतूक) नियम, 2024 जाहीर केला.

महत्त्वाचे मुद्दे:

वन्यजीव संरक्षण कायदा (WPA), 1972

- वन्य आणि बंदिवान अशा दोन्ही हत्तींना WPA अंतर्गत शेड्यूल 1 प्रजाती म्हणून वर्गीकृत केले आहे, त्यांना पकडणे किंवा व्यापार करणे प्रतिबंधित आहे.
- WPA च्या कलम 12 मध्ये वन्य प्राण्यांना इजा न करता शिक्षण, वैज्ञानिक संशोधन आणि लोकसंख्या व्यवस्थापन यांसारख्या विशिष्ट हेतूसाठी अनुसूची 1 नुसार प्राण्यांच्या लिप्यंतरणाची परवानगी मिळते.
- बंदिवान हत्ती, त्यांच्या ऐतिहासिक भूमिकांमुळे, एका विशेष श्रेणीमध्ये येतात परंतु ते कठोर हस्तांतरण नियमांच्या अधीन असतात.
- WPA चे कलम 40(2) चीफ वाइल्डलाइफ वॉर्डन (CWW) कडून बंदिस्त हत्तींचे संपादन, ताबा आणि हस्तांतरणासाठी लेखी परवानगी अनिवार्य करते.

- 2021 मधील दुरुस्तीने धार्मिक किंवा इतर कारणांसाठी हत्तींच्या हस्तांतरणास परवानगी दिली.
- बंदिवान हत्ती (हस्तांतरण किंवा वाहतूक) नियम, 2024, आंतरराज्य आणि आंतरराज्य हस्तांतरणासाठी तपशीलवार प्रक्रिया.
- राज्य आणि केंद्रशासित प्रदेश CWW ला हत्तीची देखभाल करण्याची मालकाची क्षमता आणि त्याचे कल्याण यांसारख्या घटकांचा विचार करून अशा हस्तांतरणास मान्यता देण्याचे किंवा नाकारण्याचे अधिकार आहेत.
- MoEFCC च्या इलेक्ट्रॉनिक मॉनिटरिंग ऍप्लिकेशनमध्ये हस्तांतरणासाठी हत्तीचे अनुवांशिक प्रोफाइल आवश्यक आहे.
- हस्तांतरण अर्ज हे डेप्युटी कंझर्वेटर ऑफ फॉरेस्ट (DCF) कडे सबमिट केले जाणे आवश्यक आहे, जो CWW कडे मंजूरी किंवा नकार देण्यासाठी अग्रेषित करण्यापूर्वी चौकशी आणि पडताळणी करतो.

राज्य बातम्या

कोलकाता येथे भारतातील पहिल्या अंडरवॉटर मेट्रो लाइनचे पंतप्रधानांनी उद्घाटन केले

- कोलकातामध्ये, पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी कोलकाता मेट्रोच्या एस्प्लेनेड-हावडा मैदान विभागाचे उद्घाटन केले, हुगळी नदीच्या खालून जाणारा भारतातील पहिला पाण्याखालील वाहतूक बोगदा चिन्हांकित केला.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- पूर्व-पश्चिम कॉरिडॉरचा भाग असलेला एस्प्लेनेड-हावडा मैदान हा 4.8 किलोमीटरचा विस्तार आहे आणि तो ₹4,965 कोटी खर्चून बांधला गेला आहे.
- याव्यतिरिक्त, 5.4 किलोमीटर लांबीच्या आणि ₹1,430 कोटी खर्चाच्या न्यू गारिया-विमानतळ मार्गाच्या कवी सुभाष-हेमंता मुखोपाध्याय विभागाचे उद्घाटन करण्यात आले.
- या नवीन विभागांचे लक्ष्य कोलकातामध्ये रस्ते वाहतूक कोंडी कमी करणे आणि कनेक्टिव्हिटी वाढवणे आहे.

बेंगळुरूची पहिली ड्रायव्हरलेस मेट्रो ट्रेन

- बेंगळुरू मेट्रो रेल कॉर्पोरेशन लिमिटेड (BMRL) ला त्याच्या निर्माणाधीन यलो लाईनसाठी सहा ट्रेन कोचचा पहिला संच मिळाला आहे.
- हे डबे कम्युनिकेशन-आधारित ट्रेन कंट्रोल (CBTC) प्रणालीचा भाग आहेत, जे चालकविरहित ऑपरेशन्स सक्षम करतात.

CBTC-सक्षम ड्रायव्हरलेस मेट्रो ट्रेन म्हणजे काय?

- कम्युनिकेशन-आधारित ट्रेन कंट्रोल (CBTC) तंत्रज्ञान वापरते.

- अचूक ट्रेन नियंत्रणासाठी रेडिओ संप्रेषणावर अवलंबून आहे.
- ट्रेन्स एकमेकांशी संवाद साधण्यास सक्षम करते.
- **अनअटेंडेड ट्रेन ऑपरेशन्स (यूटीओ) दरवाजा उघडणे/ बंद करणे आणि ट्रेनची हालचाल यासारखी कार्ये स्वयंचलित करतात.**
- **ऑपरेशन्स कंट्रोल सेंटर (OCC)** कडून वर्धित पर्यवेक्षण क्षमता ट्रेन ऑपरेशन्सचे प्रभावी निरीक्षण आणि व्यवस्थापन सुनिश्चित करते.

उत्पादन आणि डिझाइन:

- CRRC नानजिंग पुझहेन को. लि., चीन द्वारे टिटागड रेल सिस्टिम्स लि., भारत यांच्या सहकार्याने उत्पादित.
- मेक इन इंडिया उपक्रमाचा भाग.
- 2019 मध्ये 216 कोचसाठी 1,578 कोटी रुपयांचा करार झाला.

AI एकत्रीकरण:

- AI तंत्रज्ञान नवीन **मार्गावर सुरक्षा प्रणाली वाढवते.**
- AI अल्गोरिदम सेन्सर डेटा वापरून विसंगतींसाठी ट्रॅक मॉनिटर करतात.
- गाड्यांवरील कॅमेरे सुरक्षिततेच्या चिंतेचे रिअल-टाइम विश्लेषण करण्यासाठी व्हिज्युअल डेटा कॅप्चर करतात.
- ट्रॅक देखभाल सुधारणे आणि सुरक्षित ऑपरेशन्स सुनिश्चित करणे हे उद्दिष्ट आहे.

खास वैशिष्ट्ये:

- हॉट एक्सल डिटेक्शन सिस्टीम ट्रेनच्या बियरिंग्सवर जास्त गरम होण्यासाठी निरीक्षण करते.
- रिअल-टाइम स्थान दरवाजा स्थिती आणि आगमन/निर्गमन माहिती प्रदर्शित करते.
- बोर्डिंग आणि डिबोर्डिंगचे निरीक्षण करण्यासाठी समोर आणि मागील-दृश्य कॅमेरे मदत करतात.
- **इमर्जन्सी एग्रेस डिव्हाईस (EED) प्रवाशांना आपत्कालीन परिस्थितीत मदतीची विनंती करू देते.**

ऑपरेशन आणि टाइमलाइन:

- सुरुवातीला, पूर्णपणे ड्रायव्हरलेस ऑपरेशन्सवर जाण्यापूर्वी ट्रेनमध्ये किमान सहा महिन्यांसाठी ट्रेन ऑपरेटर असेल.
- **15-मिनिटांच्या वारंवारतेने धावणाऱ्या सात गाड्यांसह महसूल कामकाज सुरू होईल.**
- ऑपरेशनल विलंबांमुळे अपेक्षित प्रारंभ डिसेंबर 2024 पर्यंत ढकलला गेला आहे.

- विलंब प्रामुख्याने उत्पादन आणि चाचणी प्रक्रियेच्या संभामुळे होतो.

आंतरराष्ट्रीय बातम्या

न्हावा शेवा बंदरावर पाकिस्तानला जाणारी सीएनसी मशीन जप्त

- न्हावा शेवा बंदरातील सीमाशुल्क अधिकाऱ्यांनी अलीकडेच कराचीसाठी नियत जहाजावर **दुहेरी-वापराची शिपमेंट** रोखली आणि **पाकिस्तानच्या आण्विक** उपक्रमांमध्ये त्याच्या संभाव्य वापराबद्दल शंका व्यक्त केली.

न्हावा शेवा बंदराविषयी:

- जवाहरलाल नेहरू बंदर, ज्याला **JNPT आणि न्हावा शेवा बंदर** म्हणूनही ओळखले जाते, हे मुंद्रा बंदरानंतर भारतातील दुसरे सर्वात मोठे कंटेनर बंदर आहे.
- जवाहरलाल नेहरू पोर्ट ट्रस्ट प्राधिकरण (JNPTA) द्वारे संचालित, हे नवी मुंबई, रायगड जिल्हा, महाराष्ट्र येथे अरबी समुद्राच्या पूर्वे किनाऱ्यावर आहे.

भारत, चार देशांचा ईएफटीए ब्लॉक 10 मार्च रोजी एफटीएवर स्वाक्षरी करण्याची शक्यता आहे

- भारत आणि **स्वित्झर्लंड, फिनलंड, नॉर्वे आणि लिकटेन्स्टीन** यांचा समावेश असलेल्या चार देशांच्या युरोपियन मुक्त व्यापार संघटना (ईएफटीए) **10 मार्च रोजी व्यापार आणि गुंतवणुकीचा प्रवाह वाढवण्याच्या उद्देशाने दीर्घ-वाटाघाटीनंतर मुक्त व्यापार करारावर स्वाक्षरी करण्याची शक्यता आहे.**

महत्त्वाचे मुद्दे:

- प्रस्तावित **भारत-EFTA व्यापार आणि आर्थिक भागीदारी करार (TEPA) मुळे पुढील 15 वर्षांमध्ये चार देशांच्या गटातून भारतात \$100 अब्ज डॉलरची गुंतवणूक होण्याची अपेक्षा आहे, ज्यामुळे अंदाजे 10 लाख रोजगार निर्माण होतील, असे अधिकाऱ्यांनी सांगितले.**
- विशेष म्हणजे, हे एफटीए भारताने भागीदार राष्ट्रांकडून गुंतवणूक आणि रोजगारासाठी वचनबद्धतेचे पहिले उदाहरण आहे.
- अधिकाऱ्यांचा असा अंदाज आहे की या करारामुळे EFTA ब्लॉकसह भारताची महत्त्वपूर्ण व्यापार तूट भरून काढण्यास मदत होईल.

याउंडे घोषणा

- **11 आफ्रिकन देशांतील आरोग्य मंत्र्यांनी कॅमेरूनच्या याउंडे येथे भेट घेतली आणि मलेरियामुळे होणारे मृत्यू संपविण्याचे वचन दिले.**

महत्त्वाचे मुद्दे:

- 2022 मध्ये, जागतिक स्तरावर मलेरियाची प्रकरणे 2019 मधील 233 दशलक्ष वरून 249 दशलक्ष इतकी वाढली.
- आफ्रिकेत, याच कालावधीत प्रकरणे 218 दशलक्ष वरून 233 दशलक्ष झाली.
- जागतिक मलेरिया प्रकरणांपैकी 94% आणि मलेरियाशी संबंधित मृत्यूंपैकी 95% आफ्रिकेत आहेत.
- 2022 मध्ये, मलेरियामुळे आफ्रिकेत अंदाजे 580,000 मृत्यू झाले.
- 2023 आफ्रिकन मलेरिया प्रगती अहवालानुसार, मलेरियाच्या घटनांमध्ये 7.6% आणि मृत्यूदर 11.3% ने घटला आहे, आफ्रिकन युनियनच्या अंतरिम उद्दिष्टांपेक्षा कमी आहे.

2030 पर्यंत मलेरियाचे नियंत्रण आणि निर्मूलन करण्याचे आफ्रिकन युनियनचे उद्दिष्ट आहे.

अर्थव्यवस्थेतील हायड्रोजन आणि इंधन पेशींसाठी आंतरराष्ट्रीय भागीदारी (IPHE)

हायड्रोजन अर्थव्यवस्थेला गती देण्यावर लक्ष केंद्रित करून भारताने 41वी IPHE बैठक आयोजित केली आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- 2003 मध्ये स्थापित, IPHE ही एक आंतर-सरकारी युती आहे ज्यामध्ये सध्या 23 सदस्य देश आणि युरोपियन कमिशन यांचा समावेश आहे.
- हायड्रोजन आणि इंधन सेल तंत्रज्ञानाचा वापर करून स्वच्छ आणि कार्यक्षम ऊर्जा आणि गतिशीलता प्रणालींमध्ये संक्रमण सुलभ करणे आणि जलद करणे हे त्याचे प्राथमिक उद्दिष्ट आहे.
- आयपीएचई हे हायड्रोजन आणि इंधन पेशींशी संबंधित आंतरराष्ट्रीय संशोधन, विकास, प्रात्यक्षिक आणि व्यावसायिक वापर उपक्रम आयोजित आणि अंमलात आणण्यासाठी एक व्यासपीठ म्हणून काम करते.
- शिवाय, IPHE विविध भागधारकांना, जसे की धोरणकर्ते आणि जनतेला, व्यापक व्यावसायिक हायड्रोजन आणि इंधन सेल तंत्रज्ञानाच्या स्थापनेशी संबंधित फायदे आणि आव्हानांबद्दल माहिती देते.
- सदस्य: ऑस्ट्रेलिया, कॅनडा, युरोपियन कमिशन, भारत, नेदरलँड, स्वित्झर्लंड, ऑस्ट्रिया, चिली, फ्रान्स, इटली, नॉर्वे, यूएई, बेल्जियम, चीन, जर्मनी, जपान, दक्षिण आफ्रिका, युनायटेड किंग्डम, ब्राझील, कोस्टा रिका, आइसलँड, दक्षिण कोरिया, सिंगापूर आणि युनायटेड स्टेट्स.

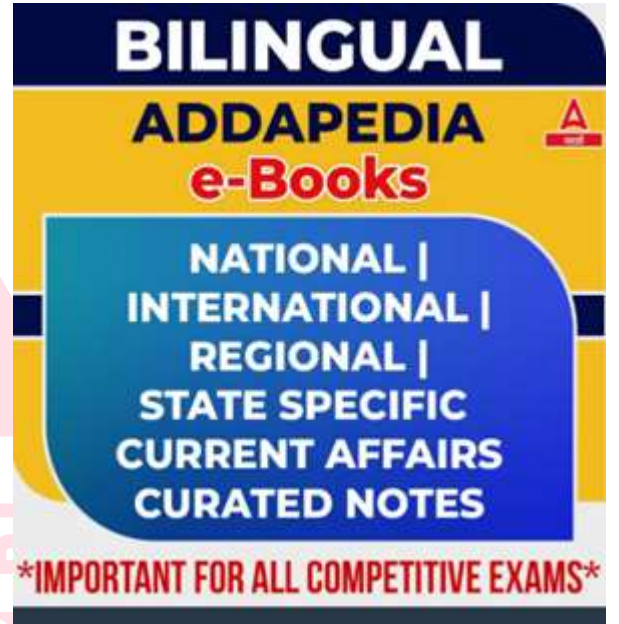
ऑपरेशन इंद्रावती

- हैतीमधील अलीकडील अशांततेला प्रतिसाद म्हणून, भारत सरकारने आपल्या नागरिकांना हिंसाचारग्रस्त

देशातून शेजारच्या डोमिनिकन रिपब्लिकमध्ये बाहेर काढण्यासाठी ऑपरेशन इंद्रावती सुरू केली आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- अलीकडील हिंसक हल्ल्यांमुळे हैतीमध्ये आणीबाणीची स्थिती निर्माण झाली आहे.
- टोळीयुद्धामुळे हैती हा कॅरिबियन देश अराजकतेच्या गर्तेत बुडाला आहे.
- हैतीच्या राजधानीत टोळीचे नियंत्रण 80% पर्यंत पोहोचले आहे, UN च्या मते, उर्वरित भागात लढाई चालू आहे.
- राजधानी: पोर्ट-ऑ-प्रिन्स

अर्थव्यवस्था बातम्या

भारताने 4 युरोपीय देशांसोबत मुक्त व्यापार करार केला

- भारताने अलीकडेच आइसलँड, लिकटेंस्टीन, नॉर्वे आणि स्वित्झर्लंड या चार युरोपीय देशांसोबत ऐतिहासिक मुक्त व्यापार करार (FTA) वर स्वाक्षरी केली.
- भारतातील 100 अब्ज डॉलर्सची गुंतवणूक वाढवणे आणि 15 वर्षात 10 लाख नोकऱ्या निर्माण करणे हे या कराराचे उद्दिष्ट आहे.
- हा व्यापार आणि आर्थिक भागीदारी करार (TEPA) संयुक्त अरब अमिराती नंतर भारताने स्वाक्षरी केलेला दुसरा पूर्ण वाढ झालेला FTA आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- EFTA (युरोपियन फ्री ट्रेड असोसिएशन) देशांसोबतच्या FTA, EU पासून वेगळे, लक्षणीय दर कपात, वाढीव बाजार प्रवेश आणि सरलीकृत सीमाशुल्क प्रक्रियांचा समावेश आहे.

- यामध्ये मानवी हक्क आणि शाश्वत विकासासाठीच्या वचनबद्धतेचा एक अनोखा अध्याय देखील समाविष्ट आहे, जो अशा करारांमधील पहिला आहे.
- EFTA राज्यांनी मंजूरी दिल्यानंतर करार अंमलात येईल, शक्यतो वर्षाच्या अखेरीस अपेक्षित आहे.
- वाणिज्य मंत्री पियुष गोयल यांनी EFTA देशांमधून भारतात \$100 अब्ज गुंतवण्याचे उद्दिष्ट ठेवून गुंतवणूक कलमांना एक अनोखी उपलब्धी म्हणून अधोरेखित केले.
- या कराराने भारतात 10 वर्षात EFTA राज्यांकडून भारतात \$50 अब्ज डॉलर्सची आणि पुढील 5 वर्षात आणखी \$50 अब्जची गुंतवणूक वाढवण्याचे उद्दिष्ट निश्चित केले आहे, भारतात 15 वर्षात 1 दशलक्ष नोकऱ्या निर्माण करण्याचे उद्दिष्ट आहे.
- जर 15 वर्षांच्या आत उद्दिष्टे पूर्ण झाली नाहीत, तर भारत काही व्यापारी सवलती तात्पुरत्या मागे घेऊ शकतो.

अवाना शाश्वतता निधी

- SIDBI ने त्याच्या अवाना सस्टेनेबिलिटी फंड (ASF) साठी ग्रीन क्लायमेट फंड (GCF) कडून \$24.5 दशलक्ष मिळवले आहेत, ज्याचा उद्देश शाश्वतता आणि हवामान-केंद्रित स्टार्टअप्स आणि MSMEs ला प्रोत्साहन देणे आहे.
- किगाली, रवांडा येथे GCF बोर्डाच्या 38 व्या बैठकीत निधी मंजूर करण्यात आला.

प्रकल्प विहंगावलोकन:

- या प्रकल्पाचे मूल्य \$120 दशलक्ष आहे आणि भारतातील शाश्वतता आणि हवामान समाधानासाठी तंत्रज्ञानाच्या नेतृत्वाखालील नवकल्पनांचा वापर करून सुरुवातीच्या टप्प्यातील स्टार्टअप्स आणि एमएसएमईना समर्थन देईल.
- ASF उपक्रमाचा उद्देश हवामान बदलाच्या आव्हानांना तोंड देण्यासाठी तांत्रिक नवकल्पनांचा वापर करून उद्योगांना निधी देणे आहे.
- हे हवामान बदल कमी करणे, अनुकूलन करणे आणि हवामानाच्या प्रभावांना असुरक्षित असलेल्या क्षेत्रांमध्ये लवचिकता सुधारण्यास मदत करेल.

अंमलबजावणी:

- SIDBI वित्त मंत्रालयाच्या वित्तीय सेवा विभागासह भागधारक आणि मंत्रालयांसोबत काम करेल.
- बँक इतर संस्थांकडून प्रस्ताव अंकर करू शकते आणि MSME च्या विकासास समर्थन देत स्वतःचे सादर करू शकते.

महत्त्व:

- SIDBI ची ही एक अग्रगण्य वाटचाल आहे, जी बँकेने अंकर केलेल्या अशा पहिल्या प्रकल्पाचे प्रतिनिधित्व करते आणि पॅरिस करारांतर्गत भारताच्या वचनबद्धतेशी संरेखित होते.

- SIDBI, GCF सह एक मान्यताप्राप्त आणि थेट प्रवेश संस्था म्हणून, भारतभर कमी-कार्बन आणि हवामान-लवचिक विकासाला चालना देणाऱ्या प्रकल्पांना निधी देईल.

ग्रीन क्लायमेट फंड:

- GCF हा जागतिक स्तरावर सर्वात मोठा हवामान निधी आहे, जो विकसनशील देशांना जागतिक हवामान कृतीसाठी राष्ट्रीय स्तरावर निर्धारित योगदान (NDCs) पूर्ण करण्यात मदत करतो.

समृद्धीसाठी इंडो-पॅसिफिक इकॉनॉमिक फ्रेमवर्क

- केंद्रीय मंत्री पीयूष गोयल यांनी इंडो-पॅसिफिक इकॉनॉमिक फ्रेमवर्क फॉर प्रोस्पेरिटी (IPEF) व्हर्च्युअल मंत्रिस्तरीय बैठकीत सामील केले.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- आयपीईएफचे चार स्तंभ आहेत
- व्यापार;
- पुरवठा साखळी;
- स्वच्छ ऊर्जा, डीकार्बोनायझेशन आणि पायाभूत सुविधा; आणि
- कर आणि भ्रष्टाचार विरोधी.
- आयपीईएफ एफटीए नाही.
- भारत आयपीईएफमध्ये सक्रियपणे सहभागी होतो परंतु सर्व स्तंभांमध्ये नाही.
- भारताने आपल्या व्यापार धोरणांशी जुळवून घेतल्यामुळे व्यापार स्तंभातून बाहेर पडण्याचा निर्णय घेतला आहे.

IPEF बदल:

- आयपीईएफ मे 2022 मध्ये लॉन्च करण्यात आला होता, ज्यामध्ये ऑस्ट्रेलिया, ब्रुनेई, फिजी, भारत, इंडोनेशिया, जपान, कोरिया प्रजासत्ताक, मलेशिया, न्यूझीलंड, फिलीपिन्स, सिंगापूर, थायलंड, युनायटेड स्टेट्स आणि व्हिएतनाम या 14 प्रादेशिक भागीदारांना एकत्र आणले गेले. आर्थिक सहकार्याचे नवीन मॉडेल.
- 2022 च्या उत्तरार्धात IPEF वाटाघाटी सुरू झाल्या.
- मे 2023 मध्ये, IPEF भागीदारांनी पहिल्या प्रकारच्या IPEF पुरवठा साखळी करारासाठी वाटाघाटीचा ठोस निष्कर्ष जाहीर केला.

नोव्हेंबर 2023 मध्ये, IPEF भागीदारांनी प्रस्तावित IPEF क्लीन इकॉनॉमी आणि फेअर इकॉनॉमी करारावरील वाटाघाटीचा ठोस निष्कर्ष तसेच फ्रेमवर्कची टिकाऊपणा सुनिश्चित करण्यात मदत करण्यासाठी IPEF वरील प्रस्तावित व्यापक कराराची घोषणा केली आणि त्यासाठी स्वाक्षरी समारंभ आयोजित केला. IPEF पुरवठा साखळी करार.

जागतिक स्मारक निधी 2025

- काझुवेली पाणलोट, तामिळनाडूचा जागतिक स्मारक निधी 2025 मध्ये समावेश करण्यासाठी संरक्षणवादी प्रस्तावित करतात.
- या प्रदेशातील ऐतिहासिक सिचन जाळे, शेतीसाठी महत्त्वाचे आहे, कमी होत आहे आणि तातडीच्या संरक्षणाची आवश्यकता आहे.

महत्त्व:

- स्थानिक वारसा जतनाला जागतिक जागरूकता आणि कृतीशी जोडणारा नामांकन-आधारित उपक्रम.
- सांस्कृतिक वारसा आणि पर्यावरणीय शाश्वतता यासारख्या समस्यांना संबोधित करून, गरज असलेल्या स्थानांचे जतन करण्याचे उद्दिष्ट आहे.

जागतिक स्मारक निधी (WMF) बदल:

- जगभरातील ऐतिहासिक वास्तुशिल्प आणि सांस्कृतिक वारसा स्थळांचे संरक्षण करण्यासाठी समर्पित एक खाजगी, जागतिक ना-नफा संस्था.
- 1965 मध्ये स्थापित, न्यूयॉर्क शहरात मुख्यालय असलेल्या, देणग्या आणि जुळणाऱ्या निधीद्वारे महत्त्वाच्या साइटचे जतन करण्यासाठी WMF स्थानिक समुदाय आणि सरकारांसोबत भागीदारी करते.

एक्सचेंज ट्रेडेड फंड्स

- सिक्युरिटीज अँड एक्सचेंज बोर्ड ऑफ इंडिया (SEBI) ने म्युच्युअल फंड कंपन्यांना 1 एप्रिल 2024 पासून परदेशी एक्सचेंज-ट्रेडेड फंड (ETFs) मध्ये गुंतवणूक करणाऱ्या योजनांमधील नवीन गुंतवणूक थांबवण्याचे निर्देश दिले आहेत.
- या विदेशी ETF मधील गुंतवणूक \$1 बिलियनच्या अनिवार्य मर्यादेच्या जवळ आल्याने SEBI चा निर्णय घेतला आहे.

बदल:

- एक्सचेंज-ट्रेडेड फंड (ईटीएफ) ही एक प्रकारची सुरक्षितता आहे जी निर्देशांक, कमोडिटी, बॉण्ड्स किंवा मालमत्तेची टोपली, इंडेक्स फंडाप्रमाणेच ट्रॅक करते.
- नियमित म्युच्युअल फंडांच्या विपरीत, ETF चे व्यवहार स्टॉक एक्सचेंजवर सामान्य स्टॉक्सप्रमाणे केले जातात.
- ETF ची किंमत दिवसभर बदलते कारण ती स्टॉक एक्सचेंजवर खरेदी आणि विकली जाते.
- ETF चे ट्रेडिंग व्हॅल्यू हे प्रतिनिधित्व करत असलेल्या अंतर्निहित स्टॉक्सच्या निव्वळ मालमत्ता मूल्यावर आधारित असते.
- म्युच्युअल फंड योजनांच्या तुलनेत ETF त्यांच्या उच्च दैनंदिन तरलता आणि कमी शुल्कासाठी ओळखले

- जातात, ज्यामुळे ते वैयक्तिक गुंतवणूकदारांना आकर्षित करतात.
- ते अधिक कर कार्यक्षम देखील मानले जातात.
 - ईटीएफचे पाच मुख्य प्रकार आहेत: इक्विटी ईटीएफ, बॉण्ड ईटीएफ, कमोडिटी ईटीएफ, आंतरराष्ट्रीय ईटीएफ आणि सेक्टरल/थीमेटिक ईटीएफ.

शिखर परिषद बातम्या

अणुऊर्जा शिखर परिषद

- जीवाश्म इंधनाचा वापर कमी करणे, ऊर्जा सुरक्षा वाढवणे आणि आर्थिक विकासाला चालना देणे यासारख्या जागतिक आव्हानांना सामोरे जाण्यासाठी अणुऊर्जेच्या भूमिकेवर भर देणाऱ्या, पहिल्या अणुऊर्जा शिखर परिषदेसाठी 21 मार्च रोजी ब्रुसेल्स येथे जागतिक नेत्यांची बैठक झाली.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- आंतरराष्ट्रीय अणुऊर्जा एजन्सी (IAEA) आणि बेल्जियम यांनी संयुक्तपणे आयोजित केली आहे.
- बेल्जियमचे पंतप्रधान अलेक्झांडर डी क्रो आणि इंटरनॅशनल अॅटोमिक एनर्जी एजन्सी (IAEA) चे महासंचालक राफेल मारियानो ग्रोसी यांच्या सह-अध्यक्षतेने होणारी ही शिखर परिषद आजपर्यंतची सर्वोच्च-स्तरीय बैठक असेल जी केवळ अणुऊर्जेच्या विषयावर केंद्रित असेल.
- डिसेंबर 2023 मध्ये दुबई येथे झालेल्या UN क्लायमेट चेंज कॉन्फरन्स (COP28) दरम्यान ग्लोबल स्टॉकटेकमध्ये अणुऊर्जेच्या महत्त्वाच्या समावेशानंतर ही शिखर परिषद आहे.
- IAEA च्या Atoms4NetZero उपक्रमाच्या प्रक्षेपणाशी संरेखित.

भारताचे विधान:

- सन 2047 पर्यंत जेव्हा भारत स्वातंत्र्याची 100 वर्षे साजरी करेल तेव्हा भारताचा अणुऊर्जेचा महत्त्वपूर्ण वाटा असणार आहे.
- एक मध्यम-मुदतीचे लक्ष्य म्हणून, सध्याच्या सुमारे 7.5 GW वरून 2030 पर्यंत तिप्पट अणुऊर्जा निर्मिती क्षमता साध्य करणे निर्धारित केले आहे.

योजना आणि समित्या बातम्या

ADITI योजना

- रक्षा मंत्री श्री राजनाथ सिंह यांनी गंभीर आणि धोरणात्मक संरक्षण तंत्रज्ञानातील नवकल्पनांना चालना देण्यासाठी डीफकनेक्ट 2024 येथे ADITI योजनेचे अनावरण केले.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- **योजनेचे नाव:** iDEX (ADITI) सह नाविन्यपूर्ण तंत्रज्ञानाचा विकास
- **उद्देश:** गंभीर आणि धोरणात्मक संरक्षण तंत्रज्ञान विकसित करणे.
- **अंतर्गत येते:** iDEX (संरक्षण उत्कृष्टतेसाठी नवकल्पना) फ्रेमवर्क.
- **कालावधी:** 2023-24 ते 2025-26
- **फोकस:** स्टार्टअप्सकडून गंभीर आणि धोरणात्मक संरक्षण तंत्रज्ञानातील नवकल्पना
- **अनुदानाची रक्कम:** संरक्षण तंत्रज्ञानातील संशोधन, विकास आणि नवकल्पना यासाठी 25 कोटी रुपयांपर्यंत
- **फायदे:** युवकांच्या नवकल्पनांचे पालनपोषण करते आणि देशाच्या तंत्रज्ञान क्षेत्रात प्रगती करते
- **टेक्नॉलॉजी वॉच टूल:** आधुनिक सशस्त्र दलांच्या गरजा आणि संरक्षण नवकल्पना इकोसिस्टममधील अंतर कमी करण्यासाठी
- **आव्हाने:** भारतीय लष्कर, भारतीय नौदल, भारतीय हवाई दल आणि संरक्षण अंतराळ एजन्सीसाठी नवीनतम तंत्रज्ञान विकसित करण्यासाठी पहिल्या आवृत्तीत 17 आव्हाने लॉंच करण्यात आली.
- **संशोधन आणि विकास महत्त्व:** ऑफसेट आणि एफडीआयद्वारे तंत्रज्ञान संपादनाच्या मर्यादांमुळे तंत्रज्ञान विकासामध्ये स्वावलंबनाची गरज
- **सरकारचे समर्थन:** MSMEs सह स्थानिक कंपन्यांकडून खरेदीसाठी संरक्षण भांडवल संपादन बजेटच्या 75% राखीव.

पीएम सूर्य घर मुफ्त बिजली योजना आणि त्याच्या अंमलबजावणीत सुधारणा

- केंद्र सरकारने रूफटॉप सोलर: मोफत वीज योजना म्हणून ओळखल्या जाणाऱ्या ₹75,000 कोटींच्या PM सूर्य घर मुफ्त बिजली योजनेत बदल केला आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- सुरुवातीला एक कोटी घरांमध्ये 1 kW-3 kW सोलर सिस्टिमला पूर्णपणे सबसिडी देण्याचा हेतू असलेली ही योजना आता स्थापना खर्चाच्या 60% पर्यंत योगदान देते.
- स्वारस्य असलेल्या कुटुंबांनी आता उर्वरित खर्च, किमान ₹20,000 च्या पेमेंटसह सहन करणे आवश्यक आहे, जे कमी व्याज, तारण-मुक्त कर्जाद्वारे कमी केले जाऊ शकते.
- पात्रता निकषांमध्ये छतावरील योग्य परिस्थिती आणि विद्यमान ग्रिड कनेक्शन समाविष्ट आहे. ग्रीडद्वारे पुरविलेल्या आणि वापरलेल्या निव्वळ विजेसाठी पैसे भरण्यासाठी ग्राहक अजूनही जबाबदार आहेत.

- नेट-मीटरिंगमुळे न वापरलेली सौरऊर्जा ग्रीडमध्ये परत येऊ देते, ज्यामुळे घरातील वीज बिलाची भरपाई होते.
- **सार्वजनिक क्षेत्रातील बारा बँका पात्र कुटुंबांना प्रचलित RBI रेपो दरापेक्षा 1% जास्त दराने तारणमुक्त कर्ज देतात.**
- **3 kW-तास प्रणाली दरमहा 300 युनिट्सपर्यंत जनरेट करू शकते, कमाल अनुदान ₹78,000 उपलब्ध आहे.**
- सध्या, रूफटॉप सोलर सिस्टमची किंमत प्रति किलोवॉट सुमारे ₹50,000 आहे.
- घरे एकतर उर्वरित रक्कम भरू शकतात किंवा कर्जाची निवड करू शकतात, ज्यामध्ये स्थापना आणि देखभाल खर्च समाविष्ट आहे.
- **गुजरातमध्ये स्थापनेसह 40 लाखांहून अधिक नोंदणी आधीच प्राप्त झाल्या आहेत.** तीन वर्षांत एक कोटी घरांपर्यंत पोहोचण्याचे लक्ष्य आहे.

इलेक्ट्रिक मोबिलिटी प्रमोशन स्कीम 2024

- **घोषणा:** अवजड उद्योग मंत्रालयाने इलेक्ट्रिक मोबिलिटी प्रमोशन स्कीम 2024 ची घोषणा केली.
- **कालावधी:** योजना 1 एप्रिल ते 31 जुलै 2024 पर्यंत राबविण्यात येणार आहे.
- **एकूण परिव्यय:** रु. 500 कोटी.
- **उद्देश:** इलेक्ट्रिक टू-व्हीलर (e-2W) आणि तीन-चाकी (e-3W) दत्तक घेण्यास प्रोत्साहन देणे आणि भारतात इलेक्ट्रिक वाहन निर्मितीला चालना देणे.
- **पात्र श्रेणी:**
 - दुचाकी (इलेक्ट्रिक) (e-2W)
 - नोंदणीकृत ई-रिक्षा आणि ई-गाड्या आणि L5 (e-3W) सह तीनचाकी (इलेक्ट्रिक)
- **लागू:** मुख्यतः व्यावसायिक e-2W आणि e-3W साठी; खाजगी किंवा कॉर्पोरेट मालकीचे नोंदणीकृत e-2W देखील पात्र.

लक्ष्य क्रमांक:

- e-2W (3,33,387) आणि e-3W (13,590 रिक्षा आणि ई-गाड्यांसह 38,828 आणि L5 श्रेणीतील 25,238 e-3W) सह 3,72,215 EV चे समर्थन करण्याचे लक्ष्य आहे.

आत्मनिर्भर भारत प्रभाव:

- **कार्यक्षम, स्पर्धात्मक आणि लवचिक ईव्ही उत्पादनाला प्रोत्साहन देते, आत्मा-निर्भर भारतच्या दृष्टीकोनाशी संरेखित होते.**
- **फेड्ड मॅन्युफॅक्चरिंग प्रोग्राम (PMP)** देशांतर्गत उत्पादनाला प्रोत्साहन देण्यासाठी आणि EV पुरवठा

साखळी मजबूत करण्यासाठी, लक्षणीय रोजगाराच्या संधी निर्माण करण्यासाठी स्वीकारण्यात आला.

PM गति शक्ती- कोळसा क्षेत्रातील राष्ट्रीय मास्टर प्लॅन

- केंद्रीय कोळसा, खाण आणि संसदीय कामकाज मंत्री श्री प्रल्हाद जोशी यांनी "पीएम गती शक्ती-कोळसा क्षेत्रातील राष्ट्रीय मास्टर प्लॅन" जारी केला.
- उद्दिष्ट: PMGS-NMP पोर्टलच्या कोळसा मंत्रालयाच्या पृष्ठावर उपलब्ध भू-स्थानिक स्तरांद्वारे कोळसा क्षेत्रातील सखोल अंतर्दृष्टी प्रदान करणे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- श्री आनंदजी प्रसाद, सल्लागार (प्रकल्प), कोळसा मंत्रालय, यांनी प्रतिध्वनित केले की PM-गती शक्ती राष्ट्रीय मास्टर प्लॅनच्या प्रकाशनाचा उद्देश स्मार्ट, एकात्मिक आणि शाश्वत कोळसा लॉजिस्टिक इकोसिस्टम विकसित करणे आहे.
- हे पुरेशा पायाभूत सुविधांची उपलब्धता सुनिश्चित करेल, लॉजिस्टिक खर्च अनुकूल करेल आणि माहिती आणि दळणवळण तंत्रज्ञानाचा अवलंब करून आधुनिकीकरणाला प्रोत्साहन देईल.
- हा उपक्रम 'आत्मनिर्भर भारत' च्या दृष्टीकोनातून खर्चाच्या कार्यक्षमतेला चालना देऊन, व्यत्यय कमी करून आणि सर्वसमावेशक वाढीला चालना देऊन संरक्षित करतो.

सुधारित फार्मास्युटिकल्स टेक्नॉलॉजी अपग्रेडेशन सहाय्य योजना

- फार्मास्युटिकल्स विभाग, रसायन आणि खते मंत्रालयाने सुधारित फार्मास्युटिकल्स टेक्नॉलॉजी अपग्रेडेशन असिस्टन्स (RPTUAS) योजना सुरू केली आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- उद्दिष्ट: सुधारित शेड्यूल M आणि WHO-GMP प्रमाणपत्रे साध्य करण्यासाठी, उत्पादनाची गुणवत्ता आणि सुरक्षितता वाढवण्यासाठी औषध कंपन्यांना मदत करण्यासाठी गुणवत्तेच्या प्रतिपूर्तीवर आधारित सबसिडी प्रदान करा.

योजनेची प्रमुख वैशिष्ट्ये:

- विस्तारित पात्रता निकष: 500 कोटीपेक्षा कमी उलाढाल असलेल्या कोणत्याही फार्मास्युटिकल मॅन्युफॅक्चरिंग युनिटचा समावेश करण्यासाठी मायक्रो, स्मॉल आणि मीडियम एंटरप्रायझेस (MSMEs) च्या पलीकडे पात्रता वाढवते, तंत्रज्ञान आणि गुणवत्ता सुधारणा सुलभ करते.
- लवचिक वित्तपुरवठा पर्याय: पारंपारिक क्रेडिट-लिंकड पध्दतीऐवजी प्रतिपूर्ती आधारावर सबसिडीवर जोर देऊन, अधिक लवचिक वित्तपुरवठा सादर करते.

- अनुपालनासाठी सर्वसमावेशक समर्थन: सुधारित शेड्यूल-एम आणि डब्ल्यूएचओ-जीएमपी मानकांसह संरक्षित, ही योजना तांत्रिक सुधारणांच्या विस्तृत स्पेक्ट्रमचे समर्थन करते.
- राज्य सरकारच्या योजनांसोबत एकीकरण: सुधारित योजना राज्य सरकारच्या उपक्रमांशी एकीकरण करण्यास परवानगी देते, ज्यामुळे युनिट्सला अतिरिक्त टॉप-अप सहाय्याचा लाभ घेता येतो.
- उलाढालीवर आधारित नवीन लाभ मर्यादा: कंपनीच्या उलाढालीवर आधारित प्रोत्साहने निश्चित केली जातात.

पीएम-सुरज पोर्टल

- पंतप्रधानांनी 'प्रधानमंत्री सामाजिक उत्थान आणि रोजगार आधारीत जनकल्याण' (PM-SURAJ) राष्ट्रीय पोर्टलचे ऑनलाइन अनावरण केले.
- सामाजिक न्याय आणि सशक्तीकरण मंत्रालयाने समाजातील उपेक्षित घटकांना कर्ज समर्थन देण्याच्या उद्देशाने देशव्यापी उपक्रम सुरू केला.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- हे एक राष्ट्रीय पोर्टल आहे जे पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी उपेक्षित समुदायातील लहान उद्योजकांना क्रेडिट सहाय्य प्रदान करण्यासाठी सुरू केले आहे.
- अनुसूचित जाती, मागासवर्गीय आणि स्वच्छता कामगारांसह उपेक्षित समुदायातील लहान उद्योजकांना PM-SURAJ पोर्टलचा लाभ घेता येईल.
- PM-SURAJ पोर्टलचा उद्देश लाभार्थ्यांना थेट आर्थिक सहाय्य प्रदान करणे, मध्यस्थ आणि कमिशन दूर करणे आणि उपेक्षित समुदायांना आर्थिक आणि सामाजिकदृष्ट्या सक्षम करणे हे आहे.
- PM-SURAJ पोर्टलचे उद्दिष्ट उपेक्षित समुदायांचे उत्थान करणे आणि त्यांना मुख्य प्रवाहातील अर्थव्यवस्थेत समाकलित करणे हे आहे, जे 2047 पर्यंत विकसित भारतचे उद्दिष्ट साध्य करण्यासाठी आवश्यक आहे.

उल्लास उपक्रम

- शालेय शिक्षण आणि साक्षरता विभाग (DoSEL), शिक्षण मंत्रालय, भारत सरकार, 23 राज्यांमध्ये 17 मार्च 2024 रोजी ULLAS - नव भारत साक्षरता कार्यक्रम अंतर्गत पायाभूत साक्षरता आणि संख्यात्मक मूल्यमापन चाचणी (FLNAT) आयोजित करत आहे.

बद्दल:

- भारत सरकारने सर्व शिक्षेसाठी (पूर्वी प्रौढ शिक्षण म्हणून ओळखले जाणारे) शिक्षणाच्या सर्व पैलूंना राष्ट्रीय शिक्षा धोरण 2020 शी जुळवण्यासाठी आर्थिक वर्ष 2022-2027 च्या कालावधीसाठी सर्वसमाजात सर्वजीवनभर शिक्षणाची समज (ULLAS) ही नवीन केंद्र पोषित योजना मंजूर केली आहे.

- या योजनेची उद्दिष्टे केवळ मूलभूत साक्षरता आणि संख्यात्मकता प्रदान करणे नव्हे तर 21 व्या शतकातील नागरिकांसाठी आवश्यक असलेले इतर घटक देखील समाविष्ट करणे आहे.
 - गंभीर जीवन कौशल्ये (आर्थिक साक्षरता, डिजिटल साक्षरता,
 - व्यावसायिक कौशल्ये, आरोग्य सेवा आणि जागरूकता, मुलांची काळजी आणि शिक्षण आणि कुटुंब कल्याण;
 - व्यावसायिक कौशल्य विकास (स्थानिक रोजगार मिळवण्याच्या दृष्टीकोनातून);
 - मूलभूत शिक्षण (प्राथमिक, मध्यम आणि माध्यमिक टप्प्यातील समानतेसह)
 - आणि सतत शिक्षण (कला, विज्ञान, तंत्रज्ञान, संस्कृती, क्रीडा आणि करमणूक, तसेच गंभीर जीवन कौशल्यांवरील अधिक प्रगत सामग्री यासारख्या स्थानिक विद्यार्थ्यांना स्वारस्य किंवा वापराच्या इतर विषयांसह आकर्षक प्रौढ शिक्षण अभ्यासक्रमांसह).
- ही योजना ऑनलाइन पद्धतीने स्वयंसेवकाच्या माध्यमातून राबविण्यात येणार आहे.
- देशातील सर्व राज्ये/केंद्रशासित प्रदेशांमधील 15 वर्षे आणि त्याहून अधिक वयोगटातील अ-साक्षरांना या योजनेत समाविष्ट केले जाईल.
- ULLAS ॲप, Android आणि iOS दोन्हीवर उपलब्ध आहे, NCERT च्या DIKSHA पोर्टलद्वारे शिकणाऱ्यांना विविध शिक्षण संसाधनांमध्ये प्रवेश करण्यासाठी वापरकर्ता-अनुकूल आणि परस्परसंवादी डिजिटल गेटवे प्रदान करण्यासाठी लॉच करण्यात आले.

DIKSHA पोर्टलबद्दल वाचा.

विकसनशील देश व्यापार योजना (DCTS)

- विदेशी व्यापार महासंचालनालयाने (DGFT) एक व्यापार सूचना जारी केली आहे ज्यात भारतीय निर्यातदारांनी यूकेला शिपमेंटवर शुल्क सवलती मिळविण्यासाठी विकसनशील देश व्यापार योजना (DCTS) अंतर्गत यूकेच्या नवीन नियमांचे पालन करण्याची आवश्यकता अधोरेखित केली आहे.

महत्वाची वैशिष्ट्ये:

- DCTS चा चीन वगळता 65 विकसनशील आणि कमी विकसित देशांना फायदा होतो. मुख्य वैशिष्ट्यांमध्ये विविध भारतीय उत्पादनांवरील कमी शुल्क आणि स्पष्ट मूळ नियमांसह सुलभ पात्रता प्रक्रिया समाविष्ट आहेत.
- भारत DCTS अंतर्गत "मानक प्राधान्ये" श्रेणीमध्ये आहे, जे सर्वात गरीब देशांना दिलेल्या फायद्यांसारखे व्यापक नसले तरी लाभ देत आहेत.

- यूकेमध्ये विशिष्ट निर्यात मर्यादा ओलांडणाऱ्या उत्पादनांना कमी दर मिळत नाहीत आणि त्यांना योजनेतून काढून टाकले जाते.
- यूकेच्या एकूण आयातीवरील नवीन 6% मर्यादा कापड सारख्या काही भारतीय उत्पादनांवर परिणाम करते, £748 दशलक्ष किमतीच्या निर्यातीवर आता DCTS अंतर्गत प्राधान्य दराऐवजी नियमित दराने कर आकारला जातो.

किसान क्रेडिट कार्ड (KCC) मत्स्यपालन योजना

- किसान क्रेडिट कार्ड (KCC) मत्स्यव्यवसाय योजना मत्स्यव्यवसाय विभागाने जनसमर्थ पोर्टलमध्ये समाकलित केली आहे.
- या एकत्रीकरणाचे उद्दिष्ट देशभरातील मच्छिमार, मत्स्यपालक आणि भागधारकांसाठी कर्ज सुलभता वाढवणे आहे.

जनसमर्थ पोर्टल:

- जनसमर्थ हे एक नाविन्यपूर्ण ऑनलाइन प्लॅटफॉर्म आहे जे सावकार आणि लाभार्थी यांच्यात थेट संवाद साधण्याची सुविधा देते.
- हे नागरिकांना केंद्र सरकारच्या विशिष्ट योजनांतर्गत कर्ज मिळवण्यास सक्षम करते.
- 2018-19 मध्ये, किसान क्रेडिट कार्ड (KCC) सुविधा मच्छिमार आणि मत्स्यशेतकऱ्यांना त्यांच्या खेळत्या भांडवलाची आवश्यकता पूर्ण करण्यासाठी विस्तारित करण्यात आली.
- या योजनेमध्ये व्यक्ती, संयुक्त कर्जदार, संयुक्त दायित्व गट आणि बचत गटांसह विविध शेतकरी वर्गांचा समावेश आहे.
- हे वेळेवर परतफेड करण्यासाठी 3% च्या अतिरिक्त सबव्हेशनसह 2% वार्षिक व्याज सवलत देते.

किसान क्रेडिट कार्ड (KCC) योजना

- शेतकऱ्यांना त्यांच्या जमीनधारकेच्या आधारे शेतकरी क्रेडिट कार्ड (KCC) जारी करण्यासाठी 1998 मध्ये शेतकरी क्रेडिट कार्ड योजना (KCC) आणण्यात आली. या योजनेचा उद्देश सर्व बँकांनी एकसारखी अंमलबजावणी करावी जेणेकरून शेतकरी या कार्डचा वापर करून बियाणे, खते, कीटकनाशके इत्यादी शेतीपूरक खरेदी सहजतेने करू शकतील आणि त्यांच्या उत्पादन गरजांसाठी रोकड काढू शकतील.

पुरस्कार बातम्या

राष्ट्रीय निर्माता पुरस्कार

- पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी भारत मंडपम, नवी दिल्ली येथे पहिला राष्ट्रीय निर्माता पुरस्कार प्रदान केला.
- सर्वोत्कृष्ट कथाकार पुरस्कारासह वीस श्रेणींमध्ये हा पुरस्कार दिला जात आहे; वर्षातील व्यत्यय; वर्षातील

सेलिब्रिटी क्रिएटर; ग्रीन चॅम्पियन पुरस्कार; सामाजिक बदलासाठी सर्वोत्तम निर्माता; सर्वात प्रभावशाली कृषी निर्माता; वर्षातील सांस्कृतिक राजदूत; आंतरराष्ट्रीय निर्माता पुरस्कार; सर्वोत्कृष्ट प्रवास निर्माता पुरस्कार; स्वच्छता दूत पुरस्कार; न्यू इंडिया चॅम्पियन अवॉर्ड; टेक क्रिएटर अवॉर्ड; हेरिटेज फॅशन आयकॉन पुरस्कार; सर्वाधिक सर्जनशील निर्माता (पुरुष आणि महिला); अन्न श्रेणीतील सर्वोत्तम निर्माता; शिक्षण श्रेणीतील सर्वोत्तम निर्माता; गेमिंग श्रेणीतील सर्वोत्तम निर्माता; सर्वोत्कृष्ट मायक्रो क्रिएटर; सर्वोत्कृष्ट नॅनो निर्माता; सर्वोत्तम आरोग्य आणि फिटनेस निर्माता.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- **डिसएर ऑफ द इयर अवॉर्ड:** रणवीर अल्लाबदिया (बीरबायसेप्स)
- **शैक्षणिक श्रेणीतील सर्वोत्कृष्ट निर्माता (पुरुष आणि महिला):** नमन देशमुख
- **टेक श्रेणीतील सर्वोत्कृष्ट निर्माता:** गौरव चौधरी (टेक्निकल गुरुजी)
- **आवडता प्रवास निर्माता:** कामिया जानी
- **सर्वोत्कृष्ट आरोग्य आणि फिटनेस निर्माता:** अंकित बैयनपुरिया
- **खाद्य श्रेणीतील सर्वोत्कृष्ट निर्माते:** कविता सिंग (कबिताचे किचन)
- **सेलिब्रिटी क्रिएटर ऑफ द इयर:** अमन गुप्ता
- **ग्रीन चॅम्पियन श्रेणी:** पंख्ती पांडे
- **सर्वोत्कृष्ट कथाकार :** कीर्तिका गोविंदासामी
- **वर्षातील सांस्कृतिक राजदूत:** मैथिली ठाकूर
- **सर्वात सर्जनशील निर्माता महिला:** श्रद्धा जैन
- **सर्वात सर्जनशील निर्माता पुरुष:** आरजे रौनेक
- **हेरिटेज फॅशन आयकॉन पुरस्कार:** जान्हवी सिंग
- **सर्वोत्कृष्ट निर्माते फॉर सोशल चेंज पुरस्कार:** जया किशोरी
- **सर्वोत्कृष्ट मायक्रो क्रिएटर पुरस्कार:** अरिदामन
- **गेमिंग श्रेणीतील सर्वोत्कृष्ट निर्माता पुरस्कार:** निश्रय
- **स्वच्छता दूत पुरस्कार :** मल्हार कळंबे
- **सर्वोत्कृष्ट आंतरराष्ट्रीय निर्माते पुरस्कार:** डू हिक्स, किली पॉल, कॅसांड्रा मे स्पिटमन
- **सर्वोत्कृष्ट नॅनो क्रिएटर पुरस्कार:** पियुष पुरोहित
- **सर्वात प्रभावशाली कृषी निर्माता:** लक्ष्य दाबास
- **न्यू इंडिया चॅम्पियन अवॉर्ड:** अभि आणि नियू

96 वा अकादमी पुरस्कार

- अकॅडमी ऑफ मोशन पिक्चर आर्ट्स अँड सायन्सेस (AMPAS) द्वारे आयोजित 96 वा अकादमी पुरस्कार सोहळा 10 मार्च 2024 रोजी हॉलीवूड, लॉस एंजेलिस

येथील डॉल्बी थिएटरमध्ये आयोजित करण्यात आला होता.

2024 विजेते:

- **सर्वोत्कृष्ट अभिनेता:** किलियन मर्फेनि "ओपनहायमर" मधील भूमिकेसाठी जिंकला.
- **सर्वोत्कृष्ट अभिनेत्री:** एम्मा स्टोनला तिच्या "पुअर थिंग्ज" मधील अभिनयासाठी मिळाला.
- **सर्वोत्कृष्ट सहाय्यक अभिनेता:** रॉबर्ट डाउनी ज्युनियरने "ओपेनहायमर" साठी जिंकला.
- **सर्वोत्कृष्ट सहाय्यक अभिनेत्री:** दा'वाइन जॉय रँडॉल्फने "द होल्डओव्हर्स" साठी जिंकले.
- **सर्वोत्कृष्ट दिग्दर्शक:** क्रिस्टोफर नोलन "ओपेनहाइमर."
- **सर्वोत्कृष्ट मूळ पटकथा:** जस्टिन ट्रायट आणि आर्थर हरारी यांनी "अँनाटॉमी ऑफ अ फॉल" साठी जिंकले.
- **सर्वोत्कृष्ट चित्रपट:** ओपनहायमर

संरक्षण बातम्या

यार्स क्षेपणास्त्र

- रशियाने नुकतीच आपल्या अणुबॅलिस्टिक यार्स क्षेपणास्त्राची अग्नि चाचणी घेतली.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- **RS-24 Yars** हे रशियाच्या स्ट्रॅटिजिक मिसाइल फोर्स आर्सेनलमधील **इंटरकॉन्टिनेंटल बॅलिस्टिक मिसाइल (ICBM)** आहे.
- त्याची **12,000 किलोमीटरपर्यंतची कार्यक्षम श्रेणी आहे**, ज्यामुळे ते जागतिक स्तरावर सर्वात लांब पल्ल्याच्या क्षेपणास्त्रांपैकी एक बनले आहे.
- RS-24 Yars मध्ये **मल्टिपल इंडिपेंडेंटली टारगेटेबल रीएंट्री वेहेकल (MIRV)** सिस्टीम आहे.
- हे त्याला अनेक आण्विक शस्त्रे वाहून नेण्याची परवानगी देते, ज्यामुळे त्याची सामरिक प्रतिकार क्षमता वाढते.
- **RS-24 Yars जुन्या Topol आणि Topol-M क्षेपणास्त्र प्रणालीची जागा घेते.**
- लवचिकता आणि विश्वासार्हता वाढवण्यासाठी हे **मोबाइल आणि सायलो-आधारित दोन्ही स्वरूपात अस्तित्वात आहे.**

ICBM:

- इंटरकॉन्टिनेंटल **बॅलिस्टिक क्षेपणास्त्र हे 5,500 किलोमीटरपेक्षा जास्त पल्ला असलेले बॅलिस्टिक क्षेपणास्त्र आहे**, जे **प्रामुख्याने अण्वस्त्रांच्या वितरणासाठी डिझाइन केलेले आहे.**

- फेडरेशन ऑफ अमेरिकन सायंटिस्ट्सनुसार, कमाल श्रेणी 7,000 ते 16,000 किलोमीटर पर्यंत बदलते.
- इतर प्रकारच्या बॅलिस्टिक क्षेपणास्त्रांच्या तुलनेत, ICBMs लक्षणीयरीत्या वेगवान आहेत आणि त्यांची श्रेणी मोठी आहे.
- अग्नी-V या भारतीय ICBM ची रेंज 5,000 किलोमीटरपेक्षा जास्त आहे.

नौदलाने INS जटायू, MH-60R हेलिकॉप्टर स्काड्रन तैनात केले

- भारतीय नौदलाने आयएनएस जटायूला मिनीकॉय बेटावर कार्यान्वित केले, कावरती येथील आयएनएस द्विपरक्षक नंतर लक्षद्वीपमध्ये त्याचा दुसरा तळ आहे.
- INS जटायूला कार्यान्वित करणे हा नऊ डिग्री चॅनल आणि दळणवळणाच्या महत्त्वपूर्ण सागरी मार्गाजवळील धोरणात्मकदृष्ट्या स्थित बेटांवर भारताच्या पाळत ठेवणे आणि सुरक्षा वाढवण्यासाठी टप्प्याटप्प्याने विस्तारित योजनेचा एक भाग आहे.
- लक्षद्वीप बेटांमध्ये INS जटायूची उपस्थिती भारतीय नौदलाची उपस्थिती मजबूत करेल, त्यामुळे क्षमता बांधणी, कारवाई क्षेत्र आणि या भागात टिकून राहण्याची क्षमता वाढवेल.
- मोठ्या जहाजांना सामावून घेण्यासाठी, कनेक्टिव्हिटी सुधारण्यासाठी आणि प्रतिसाद आणि क्षमता वाढविण्यासाठी मिनीकॉय बेटावरील जेट्टीच्या पायाभूत सुविधांमध्ये सुधारणा करण्याच्या योजना सुरू आहेत.

MH-60R स्काड्रन INAS 334 'सीहॉक्स' म्हणून नियुक्त

- नौदलाने आपले पहिले MH-60R मल्टी-रोल हेलिकॉप्टर स्काड्रन, INAS 334 'सीहॉक्स', कोची येथे कार्यान्वित केले.
- स्काड्रनमध्ये 48 अधिकारी आणि 170 पुरुष आहेत आणि कॅप्टन एम. अभिषेक राम यांच्या नेतृत्वात आहे, जे विस्तृत उड्डाणाचा अनुभव असलेले प्रायोगिक चाचणी पायलट आहेत.
- सीहॉक्सच्या रचनेद्वारे आणि चार हेलिकॉप्टरसह पारंपारिक वॉटर कॅननची सलामी हा ऐतिहासिक क्षण आहे.
- MH-60R स्काड्रन भारतीय नौदलाच्या रोटरी फ्लीट आणि त्याच्या पाणबुडीविरोधी युद्ध क्षमतांसाठी एक मोठी क्षमता वाढवते.

सीबर्ड प्रकल्प

- संरक्षण मंत्री कर्नाटकातील नौदल तळ कारवार येथे सीबर्ड प्रकल्पाच्या प्रमुख पायाभूत सुविधा/सुविधांचे उद्घाटन करणार आहेत.

बदल:

- भारतासाठी सर्वात मोठा नौदल पायाभूत सुविधा प्रकल्प, त्यात भारताच्या पश्चिम किनारपट्टीवर कारवार येथे नौदल तळाची निर्मिती समाविष्ट आहे.
- तत्कालीन संरक्षण मंत्री जॉर्ज फर्नांडिस यांनी पोखरण-2 नंतर 1999 मध्ये मंजूर केला.
- पूर्ण झाल्यावर, हा 3 अब्ज डॉलरचा कार्यक्रम आणि प्रयत्न भारतीय नौदलाला पश्चिम किनाऱ्यावरील सर्वात मोठा नौदल तळ आणि सुएझ कालव्याच्या पूर्वेला सर्वात मोठा नौदल तळ प्रदान करेल.
- यात सुमारे 32 युद्धनौका, 23 पाणबुड्या आणि अनेक विमानांसाठी हंगर्स सामावून घेता येतील.

उद्देश

फ्लीट समर्थन प्रदान करणे आणि युद्धनौकांची देखभाल करणे.

टप्पे

पहिला टप्पा

- 10 जहाजांसाठी डिझाइन केलेले, 2011 मध्ये पूर्ण झाले.
- पायाभूत सुविधांमध्ये ब्रेकवॉटर, 10 जहाजांसाठी एक घाट, 10,000 टन शिप लिफ्ट, नेव्हल शिप रिपेअर यार्ड, लॉजिस्टिक आणि शस्त्रसाठा, 1000 कर्मचाऱ्यांसाठी निवास, मुख्यालय/डेपो संघटना आणि 141 खाटांचे नेव्हल हॉस्पिटल यांचा समावेश होता.

टप्पा IIA

- 32 जहाजे, पाणबुड्या आणि 23 यार्डक्राफ्टच्या बर्थिंगसाठी CCS (कॅबिनेट कमिटी ऑन सिक्युरिटी) मंजुरी.
- MOEF आणि IGBC मार्गदर्शक तत्वांचे पालन करणाऱ्या इमारती बांधणे, जहाजे/पाणबुड्यांसाठी पायर्स, तांत्रिक सुविधा, इलेक्ट्रिकल सबस्टेशन आणि चार कॅपिटल जहाजांसाठी कव्हर्ड ड्राय बर्थ यांचा समावेश आहे.
- अधिकारी, वरिष्ठ आणि कनिष्ठ खलाशी आणि संरक्षण नागरी कर्मचाऱ्यांसाठी 10,000 निवासी युनिट्ससह चार टाउनशिप.
- 2700 मीटर धावपट्टी आणि सिव्हिल-एनक्लेव्हसह हिरवे क्षेत्र दुहेरी-वापराचे नेव्हल एअर स्टेशन उभारणे.

आर्थिक लाभ

- 7,000 कर्मचाऱ्यांना प्रत्यक्ष रोजगार आणि 20,000 नोकऱ्यांसाठी अप्रत्यक्षपणे रोजगार निर्माण झाला.
- ईकोम इंडिया लि., लार्सन अँड टुब्रो, आयटीडी सिमेंटेशन इंडिया लि., नागार्जुन कन्स्ट्रक्शन कंपनी, नवयुग अभियांत्रिकी कंपनी लि., आणि शापूरजी पालोनजी समूह सारख्या कंपन्यांचा समावेश असलेले 90% पेक्षा जास्त साहित्य भारतातून प्राप्त झाले आहे.
- एकदा कार्यान्वित झाल्यानंतर, स्थानिक अर्थव्यवस्थेत योगदान देणाऱ्या नौदल सुविधांमध्ये अंदाजे 50,000 व्यक्ती राहतील.
- उत्तरा कन्नड प्रदेशात अपेक्षित औद्योगिक वाढ आणि गुंतवणूक, रोजगाराच्या संधी निर्माण करणे.
- नौदल हवाई स्टेशन हवाई संपर्क सुधारण्यासाठी आणि उत्तर कर्नाटक आणि दक्षिण गोव्यात पर्यटनाला चालना देण्यासाठी, सुमारे 8,000 सरकारी कर्मचाऱ्यांना रोजगार प्रदान करेल.

मिशन दिव्यास्त

- DRDO ने 11 मार्च 2024 रोजी **MIRV (मल्टिपल इंडिपेंडेंटली टारगेटबल री-एंट्री व्हेईकल)** तंत्रज्ञानासह अग्नी-5 क्षेपणास्त्राची पहिली यशस्वी उड्डाण चाचणी केली.
- ओडिशातील डॉ एपीजे अब्दुल कलाम बेटावरून स्वदेशी विकसित क्षेपणास्त्र प्रक्षेपित करण्यात आले.
- मल्टिपल वॉरहेड तंत्रज्ञानासह अग्नी-5 च्या पहिल्या यशस्वी चाचणीचे पंतप्रधान मोदींनी कौतुक केले.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- DRDO ने विकसित केलेले अग्नी हे लांब पल्ल्याचे क्षेपणास्त्र 1990 च्या दशकाच्या सुरुवातीपासून भारतीय सशस्त्र दलाच्या शस्त्रागारात आहे.
- अग्नी-5 ची नुकतीच चाचणी भारताच्या अद्ययावत क्षेपणास्त्र प्रणालीचे प्रात्यक्षिक करते, अणु पर्यायासह तिची प्रहार क्षमता वाढवते.
- MIRV तंत्रज्ञान, एक क्षेपणास्त्र अनेक वारहेड वाहून नेण्याची परवानगी देते, अमेरिका, रशिया, चीन, यूके आणि फ्रान्स सारख्या काही देशांकडे आहे.
- पाकिस्तानने गेल्या वर्षी एमआयआरव्ही-सुसज्ज क्षेपणास्त्र अबाबीलची चाचणी केल्याचा दावा केला होता.
- अग्नी-5 अण्वस्त्र वाहून नेऊ शकते आणि 5,000 किमी अंतरावरील लक्ष्यांवर मारा करू शकते, ज्याचा मुख्य उद्देश चीनचा सामना करणे आहे.
- डॉ. व्ही के सारस्वत यांनी अधोरेखित केले की एमआयआरव्ही तंत्रज्ञान अग्नी-5 ची शक्ती गुणक म्हणून लक्षणीयरीत्या वाढवते.

- **MIRV-सुसज्ज अग्नी-5 क्षेपणास्त्रे तीन ते चार वारहेड वाहून नेऊ शकतात आणि त्यांना स्वायत्तपणे पूर्व-निश्चित लक्ष्यासाठी मार्गदर्शन करू शकतात.**
- अग्नी-1 ते 4 क्षेपणास्त्रांचा पल्ला 700 किमी ते 3,500 किमी पर्यंत आहे आणि ते मध्यम ते आंतरखंडीय आवृत्यांसह आधीच तैनात आहेत.
- पुढील अपग्रेड, **अग्नी-6, 7,000 किमी पेक्षा जास्त पल्ला असलेले आंतरखंडीय बॅलेस्टिक क्षेपणास्त्र असण्याची अपेक्षा आहे.**
- MIRV-सुसज्ज अग्नी-5 च्या DRDO डेव्हलपमेंट टीमचे नेतृत्व शीना राणी या महिला करत होते आणि त्यात इतर अनेक महिला शास्त्रज्ञांचा समावेश होता.

कटलस एक्सप्रेस 24

- भारतीय नौदलाने पोर्ट व्हिक्टोरिया, सेशेल्स येथे **INS तीर सह "कटलस एक्सप्रेस" - 24** या सागरी सरावाचे नेतृत्व केले.
- या सरावात 16 मैत्रीपूर्ण परदेशी देशांतील सहभागीसोबत सक्रिय सहभाग होता.
- **प्रशिक्षण उपक्रम:**
- प्रशिक्षणामध्ये सागरी प्रतिबंध ऑपरेशन्स, भेट बोर्ड शोध आणि जप्ती (VBSS) प्रक्रिया आणि डायव्हिंग ऑपरेशन्सच्या सैद्धांतिक आणि व्यावहारिक पैलूंचा समावेश आहे.
- समुद्राच्या टप्प्यादरम्यान, INS तिरचा VBSS संघ सेशेल्स कोस्ट गार्ड जहाज LE विजीलांट वर चढला, बोर्डिंग ऑपरेशन प्रक्रियेचे प्रदर्शन केले.
- सखोल प्रशिक्षणानंतर भारतीय, अमेरिका आणि सेशेल्सच्या गोताखोरांनी संयुक्त डायव्हिंग ऑपरेशन्स आयोजित केल्या.

INS तीर:

- INS तीर (A86) हे पहिले समर्पित कॅडेट प्रशिक्षण जहाज आहे जे माझगाव डॉक लिमिटेड द्वारे बांधले गेले आहे आणि ते भारतीय नौदलाने कार्यान्वित केले आहे.
- ती दक्षिणी नौदल कमांडच्या पहिल्या प्रशिक्षण पथकाची वरिष्ठ जहाज आहे.
- INS तीर 21 फेब्रुवारी 1986 रोजी कार्यान्वित झाली.

INS तुशील

INS तुशील, भारताची नवीनतम नौदल मालमत्ता, 5 मार्च रोजी रशियाच्या बाल्टियस्क नौदल तळावरून सागरी चाचण्या सुरू केल्या.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- INS तुशील हे तलवार-श्रेणीच्या फ्रिगेट्सचे आहे, जे त्यांच्या स्टिल-मार्गदर्शित क्षेपणास्त्र क्षमतेसाठी ओळखले जाते.

- हे फ्रिगेट्स रशियन क्रिवाक III-क्लास फ्रिगेट्सच्या अपग्रेड केलेल्या आवृत्त्या आहेत, जे मूळतः कोस्ट गार्डद्वारे वापरले जातात.
- भारतीय नौदल सध्या यापैकी सहा जहाजे चालवते, आणखी चार बांधकामाधीन आहेत, ज्यात दोन भारताच्या गोवा शिपयार्डमध्ये आहेत.
- या जहाजांमध्ये रडार आणि पाण्याखालील आवाज कमी करण्यासाठी "स्टेलथ तंत्रज्ञान" समाविष्ट आहे.
- ते भारतीय आणि रशियन शस्त्रास्त्रांनी सुसज्ज आहेत, ज्यात पृष्ठभागावरून-पृष्ठावर मारा करणारी क्षेपणास्त्रे, सोनार प्रणाली, पाळत ठेवणारे रडार, कम्युनिकेशन सूट्स, पाणबुडीविरोधी युद्ध प्रणाली, पृष्ठभागावरून हवेत मारा करणारी क्षेपणास्त्रे आणि तोफा आहेत.
- तपकिरी आणि निळ्या पाण्यात लढण्यासाठी डिझाइन केलेले, ते पाणबुडी, युद्धनौका आणि स्वतंत्रपणे किंवा फॉर्मेशनमध्ये हवाई हल्ले परतवून लावू शकतात.
- फ्रिगेट्सचे विस्थापन 3620 टन, लांबी 124.8 मीटर, सर्वोच्च गती 30 नॉट्स आणि समुद्रपर्यटन श्रेणी 4850 मैल आहे.

प्रकल्प 11356M:

- ऑक्टोबर 2016 मध्ये, भारत आणि रशियाने चार अँडमिरल ग्रिगोरोविच-क्लास फ्रिगेट्स (प्रोजेक्ट 11356M) साठी आंतर-सरकारी करारावर (IGA) स्वाक्षरी केली.
- रशियाने आयएनएस तुशील आणि आयएनएस तमालासह दोन फ्रिगेट्स देण्याचे मान्य केले, तर भारत इतर दोन देशांतर्गत तयार करेल.
- या जहाजांचे बांधकाम भारतीय नौदलाच्या हवाई, पृष्ठभाग आणि उप-पृष्ठभागावरील सर्वसमावेशक नौदल युद्ध क्षमतांच्या गरजा पूर्ण करण्यासाठी तयार करण्यात आले आहे.

भारताचे स्वदेशी पाचव्या पिढीचे फायटर जेट AMCA

- कॅबिनेट कमिटी ऑन सिक्युरिटी (CCS) ने भारताचे पाचव्या पिढीतील लढाऊ मल्टीरोल फायटर जेट, प्रगत मध्यम लढाऊ विमान (AMCA) डिझाइन आणि विकसित करण्यासाठी 15,000 कोटी रुपयांच्या प्रकल्पाला मंजूरी दिली.

एजन्सींचा सहभाग

- डिफेन्स रिसर्च अँड डेव्हलपमेंट ऑर्गनायझेशन (DRDO) अंतर्गत एरोनॉटिकल डेव्हलपमेंट एजन्सी (ADA) हा कार्यक्रम राबवण्यासाठी आणि विमानाची रचना करण्यासाठी नोडल एजन्सी असेल.
- हे सरकारी मालकीच्या हिंदुस्तान एरोनॉटिक्स लिमिटेड (एचएएल) द्वारे उत्पादित केले जाईल.

वैशिष्ट्ये

- गुप्त वैशिष्ट्ये
- कमी-संभाव्यता-ऑफ-इंटरसेप्ट रडार
- सुपर क्रूझ कामगिरीसह चपळ एअरफ्रेम
- प्रगत विमानशास्त्र वैशिष्ट्ये
- युद्धक्षेत्रातील इतर घटकांसह नेटवर्किंग करण्यास सक्षम असलेल्या उच्च समाकलित संगणक प्रणाली
- उच्च वापर वेळ आणि लहान सेवाक्षमता किंवा देखभाल कालावधी

इतर पाचव्या पिढीतील लढवय्ये

- फक्त काही देशांनी पाचव्या पिढीचे स्टेल्थ लढाऊ विमान बनवले आहे.
- सध्या सेवेत असलेल्या विमानांच्या यादीमध्ये अमेरिकेचे F-22 Raptor आणि F-35A लाइटनिंग II, चीनी J-20 मायटी ड्रॅगन आणि रशियन सुखोई Su-57 यांचा समावेश आहे

भारत शक्ती सराव

- पंतप्रधान नरेंद्र मोदी आणि 30 हून अधिक सदस्यांच्या शिष्टमंडळाने राजस्थानमधील पोखरण येथे 'भारत शक्ती' या त्रिवेणी सरावाचे निरीक्षण केले

महत्त्वाचे मुद्दे:

- हा सराव तिन्ही दलांच्या फायर पॉवर आणि मॅन्युव्हर क्षमतांना एकत्रित करतो.
- हा देशांतर्गत उत्पादित संरक्षण उपकरणांच्या प्रभावीतेचे प्रदर्शन करतो.
- वास्तववादी परिस्थितींद्वारे, हा भारतीय सशस्त्र दलांची विविध डोमेनवर एकत्रितपणे कार्य करण्याची क्षमता प्रदर्शित करतो.
- हा सराव आत्मनिर्भरता उपक्रमाच्या अनुषंगाने आहे, जो संरक्षण क्षेत्रातील भारताच्या आत्मनिर्भरतेला अधोरेखित करतो.

प्रमुख उपकरणे आणि शस्त्रे प्रणाली सहभागी:

भारतीय सैन्य:

- T-90 (IM) रणगाडे, धनुष आणि सारंग गन सिस्टीम, आकाश वेपन्स सिस्टम, लॉजिस्टिक ड्रोन, रोबोटिक खेचर, प्रगत हलके हेलिकॉप्टर (ALH) आणि विविध मानवरहित हवाई वाहनांचा समावेश आहे.

भारतीय नौदल:

- नौदल विरोधी जहाज क्षेपणास्त्रे, स्वायत्त मालवाहतूक करणारी हवाई वाहने आणि हवाई लक्ष्ये तैनात.

भारतीय हवाई दल:

- लाइट कॉम्बॅट एअरक्राफ्ट तेजस, लाइट युटिलिटी हेलिकॉप्टर आणि प्रगत हलके हेलिकॉप्टरचे प्रदर्शन केले.

राजनाथ सिंह यांनी दिल्लीत भारतीय नौदलाच्या नवीन मुख्यालयाचे उद्घाटन केले

- संरक्षण मंत्री राजनाथ सिंह यांनी दिल्ली कॅन्टोन्मेंटमध्ये भारतीय नौसेनाच्या नवीन मुख्यालयाचे, नौसेना भवनचे उद्घाटन केले.
- भारतीय नौदलाने दिल्लीत आपले पहिले स्वतंत्र मुख्यालय स्थापन केल्याने हे एक महत्त्वाचे टप्पे आहे, पूर्वी 13 वेगवेगळ्या ठिकाणी पसरलेल्या आपल्या कार्यांना एकत्रित करून.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- हे सुरक्षा सेवा आणि उपयुक्तता प्रणालींच्या कार्यक्षम समन्वय आणि देखरेखीसाठी अत्याधुनिक एकात्मिक इमारत व्यवस्थापन प्रणालीसह सुसज्ज आहे.
- नौसेना भवनने एकात्मिक राहणीयोग्यता मूल्यांकन अंतर्गत ग्रीन रेटिंग IV प्राप्त केले आहे.

लमितीये सराव - 2024

- SDF (सेशेल्स डिफेन्स फोर्स) सोबत संयुक्त लष्करी सराव "लमितीये-2024" च्या दहाव्या आवृत्तीत भाग घेण्यासाठी भारतीय लष्कराची तुकडी सेशेल्सला रवाना झाली.
- क्रेओलमध्ये लमितीये शब्दाचे अनुवादन "मैत्री" असे होत असून, 2001 पासून सेशेल्समध्ये आयोजित द्वैवार्षिक कार्यक्रम आहे.
- भारतीय लष्कराच्या गोरखा रायफल्स आणि एसडीएफचे प्रत्येकी 45 जवान या सरावात सामील होतील.

ध्येय:

- शांतता राखण्याच्या ऑपरेशन्सवर संयुक्त राष्ट्र चार्टरच्या अध्याय VII अंतर्गत अर्ध-शहरी वातावरणात उप-पारंपारिक ऑपरेशन्समध्ये इंटरऑपरेबिलिटी वाढवणे.
- शांतता राखण्याच्या ऑपरेशन्स दरम्यान सहकार्य आणि इंटरऑपरेबिलिटी वाढवणे.
- द्विपक्षीय लष्करी संबंध मजबूत करणे आणि कौशल्ये, अनुभव आणि चांगल्या पद्धतींची देवाणघेवाण करणे.

एक्स टायगर ट्रायम्फ 2024

- भारत आणि अमेरिका यांच्यातील प्रस्थापित भागीदारीनुसार, द्विपक्षीय तिरंगी सेवा मानवतावादी सहाय्य आणि आपत्ती निवारण (HADR) सराव, टायगर ट्रायम्फ 2024, 18 ते 31 मार्च 2024 या कालावधीत पूर्व सागरी किनाऱ्यावर होणार आहे.

सरावामध्ये हे समाविष्ट असेल:

- अविभाज्य हेलिकॉप्टर आणि लँडिंग क्राफ्टसह भारतीय नौदलाच्या जहाजांनी सुरुवात केली
- भारतीय नौदलाचे विमान
- भारतीय लष्कराचे जवान आणि वाहने

- भारतीय हवाई दलाची विमाने आणि हेलिकॉप्टर
- रॅपिड रॅस्कॉन्ड मेडिकल टीम (RAMT)
- यूएस मरीन कॉर्प्स आणि यूएस आर्मीच्या सैन्यासह यूएस नेव्ही जहाजे यूएसचे प्रतिनिधित्व करतील.
- या सरावाच्या प्राथमिक उद्दिष्टांमध्ये HADR ऑपरेशन्स करण्यासाठी इंटरऑपरेबिलिटी विकसित करणे आणि दोन्ही देशांच्या सैन्यांमध्ये जलद आणि सुरळीत समन्वय सक्षम करण्यासाठी मानक कार्यप्रणाली (SOPs) सुधारणे यांचा समावेश आहे.

AH-64E अपाचे लढाऊ हेलिकॉप्टर

- आपल्या लढाऊ क्षमतेला महत्त्वपूर्ण चालना देण्यासाठी, भारतीय लष्कर एव्हिएशन कॉर्प्सने जोधपूर हवाई तळावर AH-64E अपाचे लढाऊ हेलिकॉप्टरच्या पहिल्या युनिटचे उद्घाटन केले.
- जगातील सर्वात प्रगत बहु-भूमिका लढाऊ हेलिकॉप्टर म्हणून ओळखले जाणारे AH-64E अपाचे गार्डियन, भारतीय सैन्याच्या हवाई पराक्रमात वाढ करण्यासाठी सज्ज आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- युनायटेड स्टेट्समध्ये बोईंगद्वारे उत्पादित, AH-64E अपाचे गार्डियन भारत, इजिप्त, ग्रीस, इंडोनेशिया, इस्रायल, जपान, दक्षिण कोरिया, कुवेत, नेदरलँड, कतार, सौदी अरेबिया, सिंगापूर, यूएई आणि यूके यासह अनेक देशांनी विकत घेतले आहे.
- फेब्रुवारी 2020 मध्ये, भारताने लष्करासाठी सहा AH-64E हेलिकॉप्टरसाठी बोईंगसोबत करार केला, त्यानंतर आणखी सहा करार केले गेले.
- टाटा बोईंग एरोस्पेस लिमिटेड (TBAL), बोईंग आणि टाटा अँडव्हान्स्ड सिस्टीम्स लिमिटेड (TASL) मधील संयुक्त उपक्रम, 2018 पासून त्यांच्या हैदराबाद सुविधेवर AH-64 Apache साठी फ्यूजलेज तयार करते.
- TBAL चे 90% भाग भारतीय पुरवठादारांकडून सोर्स करून जागतिक स्तरावर AH-64 फ्यूजलेजचे एकमेव उत्पादक बनण्याचे उद्दिष्ट आहे.

महत्त्व:

- AH-64E अपाचे प्रगत संप्रेषण, नेव्हिगेशन, सेन्सर आणि शस्त्र प्रणालींच्या अखंड एकीकरणासाठी ओपन सिस्टम आर्किटेक्चरचा दावा करते.
- त्याची वर्धित थ्रस्ट, लिफ्ट क्षमता, संयुक्त डिजिटल इंटरऑपरेबिलिटी, सुधारित जगण्याची क्षमता आणि संज्ञानात्मक निर्णय-सहाय्यक वैशिष्ट्ये याला लढाऊ परिस्थितींमध्ये एक जबरदस्त मालमत्ता बनवतात.

IMT त्रिपक्षीय सराव 2024

- INS तीर आणि INS सुजाता भारत मोझांबिक टांझानिया (IMT) त्रिपक्षीय (TRILAT) सरावाच्या

दुसऱ्या आवृत्तीत सामील होणार आहेत, जो 21-29 मार्च 24 या कालावधीत नियोजित संयुक्त सागरी सराव आहे.

- 22 ऑक्टोबर रोजी झालेल्या IMT ट्राय लॅट सरावाच्या पहिल्या आवृत्तीत INS तरकशने टांझानियन आणि मोझांबिक नौदलासह भाग घेतला होता.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- सरावाची सध्याची आवृत्ती दोन टप्प्यात विभागली आहे.
- हार्बर टप्पा, 21-24 मार्च 24 दरम्यान नियोजित, नौदलाची जहाजे तीर आणि सुजाता झांझिबार (टांझानिया) आणि मापुटो (मोझांबिक) या बंदरांवर संबंधित नौदलांसोबत काम करताना दिसतील.
- हा टप्पा नियोजन परिषदेने सुरू होईल, त्यानंतर संयुक्त बंदर प्रशिक्षण क्रियाकलाप जसे की नुकसान नियंत्रण, अग्निशमन, भेट बोर्ड शोध आणि जप्ती प्रक्रिया, वैद्यकीय व्याख्यान, अपघाती इव्हॅंक्युएशन आणि डायव्हिंग ऑपरेशन्स.
- सागरी टप्पा 24-27 मार्च 24 दरम्यान नियोजित आहे, ज्यामध्ये असममित धोक्यांचा सामना करणे, भेट बोर्ड शोध आणि जप्ती प्रक्रिया, बोट हाताळणी, युक्ती आणि गोळीबार व्यायाम यावर लक्ष केंद्रित केले आहे.
- सागरी टप्प्यात एक संयुक्त EEZ देखरेख देखील नियोजित आहे. नाकाला (मोझांबिक) येथे नियोजित संयुक्त व्याख्यान या सरावाचा समारोप होईल.

समुद्र पहेरेदार

- भारतीय तटरक्षक जहाज समुद्र पहेरेदार हे विशेष प्रदूषण नियंत्रण जहाज रविवारी तीन दिवसांच्या भेटीसाठी फिलिपाइन्सच्या मनिला बे येथे पोहोचले.

भेटीचे कारण:

- ICG सागरी प्रदूषण प्रतिसाद क्षमतांचे प्रात्यक्षिक.
- आसियान प्रदेशातील सागरी प्रदूषणाबाबत सामायिक चिंता आणि संकल्प.
- फिलीपीन कोस्ट गार्ड (PCG) सह द्विपक्षीय सहकार्य वाढवणे.
- ICG जहाज 25 मार्च ते 12 एप्रिल 2024 या कालावधीत आसियान देशांमध्ये फिलीपिन्स, व्हिएतनाम आणि ब्रुनेई येथे परदेशात तैनात आहे.
- भारतीय तटरक्षक दलाने आसियान देशांमध्ये तैनात केलेली ही सलग तिसरी तैनाती आहे.
- 2023 च्या सुरुवातीला, उपक्रमाचा भाग म्हणून ICG प्रदूषण नियंत्रण जहाजांनी कंबोडिया, मलेशिया, सिंगापूर, थायलंड आणि इंडोनेशियाला भेट दिली.

समुद्र पहेरेदार विहंगावलोकन:

- विशाखापट्टणम, आंध्र प्रदेश येथे भारताच्या पूर्व किनारपट्टीवर स्थित.
- उपमहानिरीक्षक सुधीर रवींद्रन यांच्या कमांड अंतर्गत.
- प्रदूषण प्रतिसाद, IMBL/EEZ पाळत ठेवणे, प्रति-आंतरराष्ट्रीय गुन्हे आणि सागरी शोध आणि बचाव (SAR) यासह विविध तटरक्षक कार्ये यशस्वीपणे हाती घेतली.

रॅक्स आणि अहवाल बातम्या

महिला, व्यवसाय आणि कायदा निर्देशांक

- जागतिक बँकेच्या महिला, व्यवसाय आणि कायदा निर्देशांकात भारताने 190 देशांपैकी 113 क्रमांकावर सुधारणा केली आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- 190 अर्थव्यवस्थांमध्ये महिलांच्या आर्थिक संधीसाठी सक्षम वातावरणाचे मोजमाप करणारा निर्देशांक, 0 ते 100 या स्केलवर कायदे आणि नियम महिलांच्या आर्थिक अधिकारांवर कसा प्रभाव पाडतात याचे मूल्यांकन करते, जिथे 100 पुरुष आणि महिलांसाठी समान कायदेशीर अधिकार दर्शवतात.
- अहवाल आठ प्रमुख क्षेत्रांचे मूल्यांकन करतो: गतिशीलता, कामाची जागा, वेतन, विवाह, पालकत्व, उद्योजकता, मालमत्ता आणि पेन्शन.
- या अहवालाची ही 10वी आवृत्ती आहे.
- जागतिक स्तरावर, कोणत्याही देशाने परिपूर्ण गुण मिळवले नाहीत, जे जगभरातील महिलांसाठी समान अधिकारांची कमतरता दर्शवते.
- भारतीय स्त्रिया पुरुषांना दिलेल्या कायदेशीर अधिकारांपैकी 60% उपभोगतात, जे जागतिक सरासरी 64.2% पेक्षा कमी आहे.

गोल्डन लंगूर

- ताज्या सर्वेक्षणानुसार भारतातील गोल्डन लंगूरची लोकसंख्या 7,396 आहे.
- प्राइमेट रिसर्च सेंटर एनइ इंडिया (PRCNE), आसाम वन विभाग, बोडोलँड टेरिटोरियल कौन्सिल, सलीम अली सेंटर फॉर ऑर्निथोलॉजी अँड नॅचरल हिस्ट्री (SACON), आणि संरक्षण हिमालय द्वारे आयोजित.
- गोल्डन लंगूरचे वितरण मानस बायोस्फीअर रिझर्व्ह आणि पश्चिम आसाममधील खंडित जंगले व्यापते.
- रिपू राखीव वन आणि चक्रशिला वन्यजीव अभयारण्य हे सोनेरी लंगुरांचे महत्त्वपूर्ण अधिवास म्हणून ओळखले जाते.

भौगोलिक श्रेणी:

- आसाम, भारत आणि शेजारील भूतानपुरते मर्यादित.

- भूतानच्या पायथ्याशी (उत्तर), मानस नदी (पूर्व), संकोश नदी (पश्चिम) आणि ब्रह्मपुत्रा नदी (दक्षिण) या चार भौगोलिक खुणांनी वेढलेल्या भागात राहतात.

निवासस्थान:

- ओलसर सदाहरित आणि उष्णकटिबंधीय पानझडी जंगले, तसेच काही नदीचे क्षेत्र आणि सवाना व्यापतात.
- प्रामुख्याने वृक्षावर अवलंबून असलेले, दक्षिणेकडील उप-उष्णकटिबंधीय जंगलांच्या वरच्या छत आणि उत्तरेकडील समशीतोष्ण जंगलात राहतात.
- दक्षिणेला समुद्रसपाटीपासून जवळील उंचीवर आणि उत्तरेला भूतानच्या पायथ्याशी 3000 मीटर पर्यंत आढळतात.

संवर्धन स्थिती:

- IUCN: धोक्यात
- CITES: परिशिष्ट I
- वन्यजीव संरक्षण कायदा, 1972: अनुसूची I

भारतातील उदारमतवादी लोकशाहीचा न्हास

- व्ही-डेम संस्थेच्या "डेमोक्रेसी रिपोर्ट 2024" नुसार भारताची लोकशाही स्थिती लक्षणीयरीत्या खालावली आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- 2018 मध्ये, भारताला "निवडणूकीतील निरंकुशता" असे लेबल लावले गेले होते, परंतु तेव्हापासून ते अधिकाधिक निरंकुश राष्ट्रांपैकी एक बनले आहे.
- लिबरल डेमोक्रेटिक इंडेक्स (LDI): लिबरल डेमोक्रेसी, इलेक्टोरल डेमोक्रेसी, इलेक्टोरल ऑक्टोक्रसी आणि क्लोस्ड ऑक्टोक्रसी या अहवालात देशांचे चार शासन प्रकारांमध्ये वर्गीकरण केले आहे.
- जगाच्या लोकसंख्येच्या 18% भारत असूनही, आता जवळपास निम्मी लोकसंख्या निरंकुशतेचा अनुभव घेणाऱ्या देशांमध्ये राहते.
- दक्षिण आणि मध्य आशियातील उदारमतवादी लोकशाहीची स्थिती, विशेषतः भारतात, लक्षणीयरीत्या मागे पडली आहे, ज्याने इंदिरा गांधींच्या आणीबाणीच्या घोषणेच्या वेळी 1975 मध्ये पाहिलेल्या पातळीच्या तुलनेत पातळी गाठली आहे.
- मोदींच्या नेतृत्वाखालील सरकारवर धर्मस्वातंत्र्य दडपण्यासाठी, राजकीय विरोधक आणि आंदोलकांना धमकावल्याबद्दल आणि शैक्षणिक क्षेत्रातील असंतोष दडपण्यासाठी टीका केली जाते.
- अहवालात चेतावणी देण्यात आली आहे की भाजप आणि पंतप्रधान मोदी यांच्या नेतृत्वाखालील लोकशाहीतील लक्षणीय घसरण आणि अल्पसंख्याकांच्या हक्कांवर आणि नागरी समाजावर चालू असलेल्या क्रॅकडाउन लक्षात घेता, भाजप आणि पंतप्रधान मोदी यांच्यासाठी सलग तिसऱ्यांदा निरंकुशता वाढू शकते.

- व्ही-डेम च्या लोकशाही अहवालात 180 देशांतील 4,200 विद्वानांचा समावेश आहे आणि 1789 ते 2023 पर्यंत 202 देशांचा समावेश असलेल्या 31 दशलक्ष डेटासेटचा समावेश आहे.

2019-2023 मध्ये भारत हा सर्वाधिक शस्त्रास्त्र आयात करणारा देश होता

- 2019 ते 2023 या कालावधीत भारत जगातील अव्वल शस्त्रास्त्र आयातदार म्हणून स्थान मिळवले.
- SIPRI नुसार, 2014-2018 च्या तुलनेत आयात 4.7% ने वाढली आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- युरोपीय देशांनी 2014-18 ते 2019-23 पर्यंत शस्त्रास्त्रांच्या आयातीत 94% वाढ पाहिली, जो युक्रेन युद्धामुळे प्रभावित झाला असावा.
- भारताचा प्रमुख शस्त्र पुरवठादार रशियाचा वाटा 1960-64 नंतर प्रथमच निम्म्याहून खाली आला.
- शीर्ष 10 शस्त्रास्त्र आयातदारांपैकी नऊ आशिया, ओशनिया किंवा मध्य पूर्वेतील होते.
- 2022-23 मध्ये 30 हून अधिक राज्यांमधून मोठ्या शस्त्रास्त्रांच्या हस्तांतरणामुळे युक्रेन हा चौथा सर्वात मोठा शस्त्र आयातकर्ता बनला.
- भारताच्या आर्थिक वर्ष 2024-25 च्या अंतरिम बजेटमध्ये, संरक्षण मंत्रालयाला 6.2 लाख कोटी रुपये मिळाले.
- यामध्ये नवीन खरेदीसाठी ₹1.72 लाख कोटींचा समावेश आहे, जो मागील वर्षाच्या तुलनेत 5.78% अधिक आहे.

जागतिक शस्त्रास्त्र व्यापार ट्रेड

- पाचव्या क्रमांकाचा शस्त्र आयातदार असलेल्या पाकिस्तानने आयातीत 43% वाढ नोंदवली असून चीनने 82% शस्त्रास्त्रांचा पुरवठा केला आहे.
- यूएस शस्त्रास्त्रांची निर्यात 17% वाढली, तर रशियन निर्यात अर्ध्याहून अधिक (-53%) घसरली.
- निर्यातीत 47% वाढीसह फ्रान्स जगातील दुसरा सर्वात मोठा शस्त्रास्त्र पुरवठादार म्हणून उदयास आला.

SIPRI विहंगावलोकन

- SIPRI, किंवा स्टॉकहोम इंटरनॅशनल पीस रिसर्च इन्स्टिट्यूट, ही 1966 मध्ये स्थापन झालेली एक स्वतंत्र आंतरराष्ट्रीय संस्था आहे.
- हे संघर्ष, शस्त्रास्त्रे, शस्त्र नियंत्रण आणि निःशस्त्रीकरण यावरील संशोधनावर लक्ष केंद्रित करते.
- SIPRI आंतरराष्ट्रीय सुरक्षा बाबींवर धोरणकर्ते, संशोधक, मीडिया आणि जनतेला डेटा, विश्लेषण आणि शिफारसी प्रदान करते.

तक्रार निवारण मूल्यमापन निर्देशांक

- गृह मंत्रालयाने तक्रार निवारण मूल्यमापन निर्देशांक (GRAI) मध्ये 2023-24 मधील शीर्ष 10 मंत्रालयांमध्ये सातत्याने स्थान दिले आहे, सर्व 15 निर्दिष्ट निर्देशकांमध्ये चांगली कामगिरी केली आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- प्रशासकीय सुधारणा आणि सार्वजनिक तक्रार विभाग (DARPG) ने GRAI ची संकल्पना आणि रचना केली.
- उद्दिष्ट: GRAI चे उद्दिष्ट संस्थांबद्दल तुलनात्मक दृष्टिकोन मांडणे आणि तक्रार निवारण यंत्रणेत सुधारणा करण्यासाठी त्यांची ताकद आणि क्षेत्रे हायलाइट करणे आहे.
- पॅरामीटर्स: कार्यक्षमता, अभिप्राय, डोमेन आणि संस्थात्मक बांधिलकी या चार आयामांवर आधारित रँक करण्यासाठी सर्वसमावेशक निर्देशांक वापरला गेला.
- डेटा स्रोत: केंद्रीकृत सार्वजनिक तक्रार निवारण आणि व्यवस्थापन प्रणाली (CPGRAMS) मधील डेटा.

CPGRAMS:

- सेंट्रलाइज्ड पब्लिक ग्रीव्हन्स रिड्रेस अँड मॉनिटरिंग सिस्टीम (CPGRAMS) हे सेवा वितरणाशी संबंधित कोणत्याही विषयावर सार्वजनिक अधिकाऱ्यांकडे त्यांच्या तक्रारी मांडण्यासाठी 24x7 नागरिकांना उपलब्ध असलेले ऑनलाइन व्यासपीठ आहे.
- हे भारत सरकार आणि राज्यांच्या सर्व मंत्रालये/विभागांशी जोडलेले एकच पोर्टल आहे.
- प्रत्येक मंत्रालय आणि राज्यांना या प्रणालीमध्ये भूमिका-आधारित प्रवेश आहे. CPGRAMS हे गुगल प्ले स्टोअरद्वारे डाउनलोड करण्यायोग्य स्वतंत्र मोबाइल ॲप्लिकेशन आणि उमंग सह एकत्रित मोबाइल ॲप्लिकेशनद्वारे देखील नागरिकांना उपलब्ध आहे.

HbA1C चाचणी

- 2018 च्या ICMR मार्गदर्शक तत्वांनुसार, भारतातील लक्षणीय मधुमेहाच्या ओझ्यामुळे 30 वर्षांपेक्षा जास्त वयाच्या व्यक्तींची मधुमेहासाठी तपासणी केली जावी.
- भारतात सुमारे 10.13 कोटी मधुमेही व्यक्ती आणि 13.6 कोटी मधुमेहाची लक्षणे असलेले रुग्ण आहेत, जे जागतिक मधुमेहाच्या प्रकरणांपैकी 17% आहेत.
- 35% पेक्षा जास्त भारतीयांना उच्च रक्तदाब आहे आणि जवळपास 40% लोकांना ओटीपोटात लठ्ठपणा आहे, ज्यामुळे मधुमेहाचा धोका वाढतो.
- या आरोग्य समस्येचे व्यवस्थापन करण्यासाठी प्रतिबंध आणि लवकर शोध घेणे महत्त्वाचे आहे.

HbA1C चाचणी कार्यक्षमता

- चाचणी तत्व: पूर्व-मधुमेह आणि मधुमेहाचे निदान आणि व्यवस्थापन करण्यासाठी साखर (ग्लायकेटेड हिमोग्लोबिन) सह लेपित लाल रक्त पेशींची टक्केवारी मोजते.
- चाचणी अचूकता आणि मान्यता: 1955 मध्ये शोधले गेली, 1968 मध्ये मधुमेहाशी संबंधित, 2009 मध्ये ADA ने मंजूर केले आणि 1993 ते 2012 पर्यंत सुधारित अचूकतेसह 2011 मध्ये WHO ने मान्यता दिली.

जागतिक वायु गुणवत्ता अहवाल 2023

- IQAir च्या (स्विस एअर क्वालिटी मॉनिटरिंग बॉडी) 2023 च्या जागतिक वायु गुणवत्ता अहवालानुसार, बांगलादेश आणि पाकिस्तान नंतर भारत तिसरा सर्वाधिक प्रदूषित देश म्हणून घोषित करण्यात आला आहे.
- 54.4 मायक्रोग्रॅम प्रति घनमीटर सरासरी वार्षिक PM2.5 एकाग्रतेसह, भारताची हवेची गुणवत्ता गंभीर चिंतेची बाब आहे.
- 2022 मध्ये, भारत आठव्या क्रमांकाचा प्रदूषित देश होता.

शीर्ष 50 प्रदूषित शहरे वैशिष्ट्यीकृत भारतीय महानगरे

- अहवालातील शीर्ष 50 सर्वाधिक प्रदूषित शहरांच्या यादीपैकी तब्बल 42 शहरे भारतातील आहेत.
- 2023 मधील सर्वात प्रदूषित महानगर क्षेत्र म्हणून बिहारमधील बेगूसराय शीर्षस्थानी आहे, त्यानंतर गुवाहाटी आणि दिल्ली आहेत.

अहवालातील इतर महत्त्वपूर्ण निष्कर्ष

- अहवालात 134 देशांमधील 7,812 ठिकाणांहून गोळा केलेल्या हवेच्या गुणवत्तेचा डेटा हायलाइट करण्यात आला आहे.
- 2023 मधील सर्वात प्रदूषित देशांमध्ये बांगलादेश, पाकिस्तान, भारत, ताजिकिस्तान आणि बुर्किना फासो हे शीर्ष पाच देश होते.
- ऑस्ट्रेलिया, एस्टोनिया, फिनलंड, ग्रेनाडा, आइसलँड, मॉरिशस आणि न्यूझीलंड या सात देशांनी सरासरी 5 µg/m³ किंवा त्यापेक्षा कमी WHO वार्षिक PM2.5 मार्गदर्शक तत्वे साध्य केली आहेत.
- आफ्रिका हवेच्या गुणवत्तेच्या डेटापासून वंचित आहे, एक तृतीयांश लोकसंख्येमध्ये प्रवेश नाही.
- पहिल्या दहा प्रदूषित शहरांपैकी नऊ शहरे भारतातील आहेत.
- चीनमध्ये 2023 मध्ये 6.3% PM2.5 ची वाढ नोंदवली गेली, जी सलग पाच वर्षे घसरणीचा अनुभव घेतल्यानंतर 32.5 मायक्रोग्रॅम इतकी आहे.
- कॅनडा प्रथमच उत्तर अमेरिकेतील सर्वात प्रदूषित देश म्हणून उदयास आला आहे, या प्रदेशातील 13 सर्वाधिक प्रदूषित शहरे आहेत.

स्टेट ऑफ ग्लोबल क्लायमेट रिपोर्ट 2023

- जागतिक हवामान संघटना (WMO) ने मंगळवारी (19 मार्च) नवीन वार्षिक राज्य हवामान अहवाल प्रकाशित केला, ज्याने 2023 हे विक्रमी सर्वात उष्ण वर्ष म्हणून विक्रम मोडले.

महत्त्वाचे मुद्दे:

हरितगृह वायू (GHG):

- कार्बन डाय ऑक्साईड, मिथेन आणि नायट्रस ऑक्साईड सारख्या GHGs वातावरणात सौर किरणोत्सर्ग अडकवण्यासाठी जबाबदार आहेत, ज्यामुळे ग्लोबल वार्मिंग होते.
- 2022 मध्ये या वायूंच्या एकाग्रतेने विक्रमी उच्चांक गाठला होता, जे उपलब्ध एकत्रित जागतिक मूल्यांसह (1984-2022) नवीनतम वर्ष आहे, WMO अहवालानुसार.

पृष्ठभागाचे तापमान:

- 2023 मध्ये जागतिक सरासरी जवळचे तापमान 1.45 अंश सेल्सिअस पूर्व-औद्योगिक पातळीपेक्षा वाढले, जे रेकॉर्डवरील सर्वोच्च आहे.
- या वाढीचे प्राथमिक कारण म्हणजे GHG ची वाढती एकाग्रता, जरी 2023 मध्ये एल निनोच्या प्रारंभाने देखील तापमान वाढविण्यात भूमिका बजावली.

महासागर उष्णता सामग्री (OHC):

- 1971 पासून GHG द्वारे अडकलेल्या अतिरिक्त उष्णतेपैकी सुमारे 90% महासागरांनी शोषले आहे, ज्यामुळे त्यांच्या तापमानात सातत्याने वाढ होत आहे.
- 2023 मध्ये, OHC ने 65 वर्षांच्या निरीक्षणात्मक रेकॉर्डमधील सर्वोच्च पातळी गाठली.

सागरी उष्णतेच्या लाटा (MHWs):

- जागतिक महासागरांनी 2023 मध्ये सरासरी दैनंदिन सागरी उष्णतेच्या लाटेचे कव्हरेज 32% अनुभवले, जे 2016 मधील 23% च्या मागील विक्रमापेक्षा खूप जास्त आहे.
- जेव्हा समुद्राच्या पृष्ठभागाचे तापमान किमान पाच दिवस सरासरीपेक्षा 3 किंवा 4 अंश सेल्सिअसने वाढते तेव्हा MHWs उद्भवतात.

अंटार्क्टिक समुद्र-बर्फाचा विस्तार:

- अंटार्क्टिक समुद्र-बर्फाचा विस्तार फेब्रुवारी 2023 मध्ये 1.79 दशलक्ष किमी 2 इतका विक्रमी नीचांक गाठला, 1979 मध्ये उपग्रह रेकॉर्ड सुरू झाल्यापासून सर्वात कमी.
- ही मर्यादा जून ते नोव्हेंबरच्या सुरुवातीपर्यंत विक्रमी नीचांकी राहिली, सप्टेंबरमध्ये वार्षिक कमाल 16.96 दशलक्ष किमी² पर्यंत पोहोचली, 1991-2020 च्या सरासरीपेक्षा अंदाजे 1.5 दशलक्ष किमी² कमी

ग्लेशियर रिट्रीट:

- हायड्रोलॉजिकल वर्ष 2022-2023 मध्ये, विशेषतः उत्तर अमेरिका आणि युरोपमधील संदर्भ हिमनद्यांच्या जागतिक संचासाठी सर्वात जास्त बर्फाचे नुकसान झाले.
- संदर्भ ग्लेशियर्सचे वार्षिक वस्तुमान संतुलन 2022-2023 मध्ये नवीन नीचांकी पातळीवर घसरले आहे, जे 1.2 मीटर पर्यंत पोहोचले आहे, जे पाण्याच्या समतुल्य मीटरमध्ये व्यक्त केलेल्या हिमनद्याने मिळवलेल्या किंवा गमावलेल्या वस्तुमानाचे प्रतिनिधित्व करते.

लिंग वेतन अंतर अहवाल

- जागतिक बँकेच्या अलीकडील अहवालात एक कायमस्वरूपी जागतिक समस्या ठळकपणे मांडण्यात आली आहे: स्त्रिया पुरुषांपेक्षा लक्षणीयरीत्या कमी कमावत आहेत.
- पुरुषांनी कमावलेल्या प्रत्येक डॉलरसाठी हे अंतर अनेकदा 77 सेंट म्हणून उद्धृत केले जाते, ज्याला "लिंग वेतन अंतर" म्हणून ओळखले जाते.

महत्त्वाचे मुद्दे:

व्याख्या: इंटरनॅशनल लेबर ऑर्गनायझेशन (ILO) सर्व काम करणाऱ्या महिला आणि पुरुषांच्या सरासरी वेतनाच्या स्तरांमधील फरक म्हणून लैंगिक वेतनातील अंतर परिभाषित करते.

फोकस: मेट्रिक एकसमान भूमिकेतील पुरुष आणि महिलांच्या वेतनाची तुलना न करता एकूण वेतनातील फरकांवर लक्ष केंद्रित करते.

अभ्यासानुसार अनेक भारतीय राज्यांमध्ये वसंत ऋतु 'नाहीसा' होत आहे

- क्लायमेट ट्रेन्ड्स एजन्सीने 1970 पासून आतापर्यंत 33 भारतीय राज्ये आणि केंद्रशासित प्रदेशांसाठी हवामानविषयक नोंदींचे विश्लेषण केले.

प्रमुख निरीक्षणे:

तापमानवाढीचा कल:

- सर्व प्रदेशांनी हिवाळ्यात निव्वळ तापमानवाढ अनुभवली.
- मणिपूरमध्ये 1970 नंतर तापमानात सर्वात जास्त बदल (2.3°C), तर दिल्लीत सर्वात कमी (0.2°C) तापमान बदल होता.
- विश्लेषण केलेल्या 34 पैकी 12 प्रदेशांसाठी हिवाळा हा सर्वात जलद तापमानवाढीचा हंगाम आहे.

प्रादेशिक भिन्नता:

- डिसेंबर आणि जानेवारीमध्ये दक्षिणेकडील प्रदेशांमध्ये तीव्र तापमानवाढ झाली.
- डिसेंबर आणि जानेवारीमध्ये उत्तरेकडील प्रदेशांमध्ये तापमान कमी होते आणि थंडही होते.
- सर्व प्रदेश फेब्रुवारीमध्ये गरम झाले, जम्मू आणि काश्मीरमध्ये सर्वाधिक तापमान (3.1°C) आणि

तेलंगणा सर्वात कमी तापमान (0.4°C) अनुभवत आहे.

जेट प्रवाहांबद्दल:

- **व्याख्या:** वेस्टर्न डिस्टर्बन्सचा अर्थ भूमध्यसागरीय प्रदेशात उगम पावणाऱ्या आणि मध्य पूर्व आणि भारतीय उपखंडात पूर्वेकडे सरकणाऱ्या अतिउष्णकटिबंधीय वादळ प्रणालींचा संदर्भ आहे.
- **हवामानावर परिणाम:** हिवाळ्याच्या महिन्यांमध्ये या विकृतीमुळे भारतीय उपखंडाच्या विविध भागांमध्ये, विशेषतः उत्तरेकडील आणि पश्चिमेकडील प्रदेशांमध्ये, प्रामुख्याने पाऊस किंवा बर्फाच्या रूपात पाऊस पडतो.
- **हिवाळी पर्जन्य:** भारतात, पंजाब, हरियाणा, राजस्थान आणि उत्तर प्रदेश आणि जम्मू आणि काश्मीरच्या काही भागांसह वायव्य भारतासारख्या प्रदेशांमध्ये हिवाळा पाऊस पाडण्यासाठी वेस्टर्न डिस्टर्बन्स महत्त्वपूर्ण आहेत.
- **तपमानाचे नियमन:** ते अनेकदा तापमानात घट घडवून आणतात, हिवाळ्यातील कोरडेपणापासून आराम देतात आणि जमिनीतील ओलावा पुन्हा भरून कृषी कार्यात योगदान देतात.
- **जेट स्ट्रीम कनेक्शन:** ध्रुवीय जेट प्रवाहातील बदलांशी वेस्टर्न डिस्टर्बन्सचा जवळचा संबंध आहे, ज्यामुळे त्यांची तीव्रता आणि प्रक्षेपण भारतीय उपखंडात प्रभावित होते.

हवामान घटक:

- हवामानशास्त्रज्ञ दक्षिण भारतातील तापमानवाढीचे श्रेय देतात आणि हिवाळ्यात उत्तरेकडील कमी पाऊस हे वेस्टर्न डिस्टर्बन्स आणि जेट स्ट्रीम पॅटर्नमधील बदलांना कारणीभूत ठरतात.

तात्पर्य:

- उत्तर भारतात मार्चमध्ये थंड हिवाळ्यासारख्या तापमानापासून गरम स्थितीत अचानक संक्रमण होऊ शकते.
- जानेवारी ते फेब्रुवारी (2.6°C जास्त) तापमानवाढीच्या दरांमध्ये राजस्थानने सर्वात मोठी झेप घेतली.
- दिल्ली आणि उत्तर प्रदेशसह नऊ राज्ये आणि प्रदेशांमध्ये जानेवारी-फेब्रुवारी तापमानात लक्षणीय फरक दिसून आला, ज्यामुळे वसंत ऋतूसारखी परिस्थिती नाहीशी झाली.

जागतिक आनंद अहवाल

- जागतिक आनंद अहवाल 2024 मध्ये, फिनलंड सलग सातव्या वर्षी प्रथम स्थानावर आहे, त्यानंतर डेन्मार्क, आइसलँड, स्वीडन आणि इस्रायल पहिल्या पाचमध्ये आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- भारत 126व्या स्थानावर आहे, तर चीन, नेपाळ, पाकिस्तान, म्यानमार, श्रीलंका आणि बांगलादेश अनुक्रमे 60व्या, 93व्या, 108व्या, 118व्या, 128व्या आणि 129व्या स्थानावर आहेत.

- जागतिक आनंदाच्या अहवालात सहा चलांचा विचार केला आहे: दरडोई जीडीपी, सामाजिक समर्थन, निरोगी आयुर्मान, स्वातंत्र्य, उदारता आणि भ्रष्टाचार.

वय, शिक्षण आणि लिंग: आनंदावर परिणाम करणारे घटक

- भारतातील वृद्ध लोकांमध्ये तरुण लोकांपेक्षा जास्त जीवन समाधानी असल्याचे आढळून आले.
- तथापि, स्त्रिया पुरुषांपेक्षा कमी जीवन समाधानी असल्याचे नोंदवले, वयोमानानुसार लैंगिक अंतर वाढले.
- शिक्षण आणि जातीने महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावली, कारण माध्यमिक किंवा उच्च शिक्षण घेतलेल्या वृद्ध व्यक्तींनी आणि उच्च सामाजिक जातींमधील लोकांना औपचारिक शिक्षण नसलेल्या किंवा अनुसूचित जाती आणि जमातींच्या तुलनेत उच्च जीवन समाधान अनुभवले.

संपूर्ण वयोगटातील आनंद: जागतिक अंतर्दृष्टी

- अहवालात असे आढळून आले की लिथुआनिया, इस्रायल, सर्बिया, आइसलँड आणि डेन्मार्क हे तरुण लोकांमध्ये (30 आणि त्याखालील वयोगटातील) आनंदासाठी अव्वल पाच देश आहेत, तर डेन्मार्क, फिनलंड, नॉर्वे, स्वीडन आणि आइसलँड हे वृद्ध लोकांच्या आनंदासाठी क्रमवारीत आघाडीवर आहेत. (वय 60 आणि त्यावरील).

2050 पर्यंत 1.29: भारताच्या घटत्या प्रजनन दराचा परिणाम

- 2050 पर्यंत प्रजनन दर 1.29 पर्यंत घसरण्याच्या लॅन्सेटच्या अंदाजानुसार भारताच्या जन्मदरात घसरण होत आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- 2050 पर्यंत, पाच पैकी एक भारतीय ज्येष्ठ नागरिक असेल, ज्यामुळे वृद्ध लोकसंख्येची काळजी घेण्यासाठी कमी तरुण व्यक्ती असतील.
- भारतातील घसरणारा एकूण प्रजनन दर (TFR), सध्या 1.29 आहे, 2.1 च्या बदली दरापेक्षा खूपच कमी आहे, हा या प्रवृत्तीला चालना देणारा एक प्रमुख घटक आहे.
- जागतिक स्तरावर, TFR गेल्या 70 वर्षांत लक्षणीयरीत्या कमी झाला आहे, 1950 मध्ये प्रति महिला सुमारे पाच मुले होती, 2021 मध्ये 2.2 मुले आहेत.
- विशेषतः भारतात, TFR 1950 मध्ये 6.18 वरून 2021 मध्ये 1.91 वर घसरला आहे, ज्यामुळे काम करणाऱ्या वयाची लोकसंख्या कमी होत आहे.
- प्रजनन दरातील या घसरणीला कारणीभूत घटकांमध्ये कुटुंब नियोजन कार्यक्रम, लहान कुटुंबांना प्रोत्साहन

देणारे वर्तणुकीतील बदल, कुटुंबाच्या आकाराच्या निर्णयांवर परिणाम करणारे आर्थिक घटक, महिला साक्षरता आणि व्यवसायात वाढलेला सहभाग आणि ग्रामीण कलांवर शहरी प्रभाव यांचा समावेश होतो.

प्रजनन दरातील घसरलेला कल भारतासाठी अद्वितीय नाही, कारण ही एक जागतिक घटना आहे:

- जगभरात, संशोधकांचा अंदाज आहे की 2050 पर्यंत, सुमारे 76% देशांमध्ये (204 पैकी 155) प्रजनन दर प्रतिस्थापन पातळीपेक्षा कमी असेल.
- 2100 च्या पुढे पाहता, 97% देश आणि प्रदेशांमध्ये (204 पैकी 198) प्रजनन दर प्रतिस्थापन पातळीपेक्षा कमी असण्याचा अंदाज आहे, हा कल कायम राहण्याची अपेक्षा आहे.
- हस्तक्षेपाशिवाय, या स्थानांमधील लोकसंख्या कमी होण्याचा अंदाज आहे, ज्यामुळे घसरण कमी करण्यासाठी नैतिक आणि प्रभावी स्थलांतर सारख्या उपायांची आवश्यकता आहे.

भारत रोजगार अहवाल 2024

- आंतरराष्ट्रीय कामगार संघटनेने (ILO) नुकताच भारत रोजगार अहवाल 2024 जारी केला, ज्याने देशातील रोजगाराच्या स्थितीवर प्रकाश टाकला.
- या अहवालात रोजगाराचा गंभीर कल, क्षेत्रीय असमतोल आणि व्यापक अनौपचारिक क्षेत्राचे वर्चस्व यावर प्रकाश टाकण्यात आला आहे.

प्रमुख निष्कर्ष:

बिघडणारे रोजगार निर्देशक (2000-2018)

- भारताने महत्त्वपूर्ण श्रम मेट्रिक्समध्ये घट पाहिली, जी आह्वानात्मक रोजगार परिस्थिती दर्शवते.
- तरुणांची बेरोजगारी ही एक महत्त्वाची चिंता आहे, बेरोजगार लोकसंख्येमध्ये जवळजवळ 83% तरुणांचा समावेश आहे.
- बेरोजगार शिक्षित तरुणांचे प्रमाण 2000 मधील 35.2% वरून 2022 मध्ये 65.7% पर्यंत जवळजवळ दुप्पट झाले, जे कौशल्य-नोकरी जुळत नसल्याचा संकेत देते.

आर्थिक संकटात किंचित सुधारणा (2019 नंतर)

- एलएफपीआर, डब्ल्यूपीआर आणि यूआर सारख्या प्रमुख श्रमिक बाजार निर्देशकांनी 2019 नंतर थोडी सुधारणा दर्शविली, परंतु त्यांची स्थिरता संशयास्पद आहे.
- क्षेत्रीय असंतुलन आणि अनौपचारिक क्षेत्रातील वर्चस्व बिगरशेती रोजगारामध्ये उच्च वाढ असूनही, हे क्षेत्र कामगारांना पुरेशा प्रमाणात सामावून घेण्यासाठी संघर्ष करत आहे, ज्यामुळे बेरोजगारी कमी होते.
- अनौपचारिक रोजगार कायम आहे, जवळजवळ 90% कर्मचाऱ्यांचा सहभाग आहे.

- कंत्राटीकरण वाढत आहे, नियमित कामगारांच्या अल्प टक्के लोकांना दीर्घकालीन कराराचा फायदा होत आहे, नोकरीच्या असुरक्षिततेला हातभार लावत आहे.

भारतातील अधिक मजबूत रोजगार वातावरणाला चालना देण्यासाठी प्रणालीगत आव्हानांना सामोरे जाण्याची, रोजगाराच्या बाजारपेठेतील गरजांशी कौशल्ये जुळवणे आणि औपचारिक क्षेत्राच्या वाढीला चालना देण्याची गरज या अहवालात अधोरेखित करण्यात आली आहे.

खेळ बातम्या

केंद्रीय मंत्री अनुराग सिंह ठाकूर यांनी महिलांसाठी दोन एनसीओईची घोषणा केली

- केंद्रीय युवा व्यवहार आणि क्रीडा मंत्री, श्री अनुराग सिंह ठाकूर यांनी आंतरराष्ट्रीय महिला दिनाच्या सन्मानार्थ महिलांसाठी दोन नॅशनल सेंटर ऑफ एक्सलन्स (NCOE) स्थापन करण्याची घोषणा केली आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- हे NCOEs आशियाई खेळ आणि ऑलिम्पिक यांसारख्या जागतिक स्पर्धांमध्ये पदक जिंकण्याच्या क्षमतेसाठी प्राधान्य असलेल्या 23 विषयांवर लक्ष केंद्रित करतील.
- श्री ठाकूर यांनी राज्य स्तरावर प्रशिक्षक, प्रशिक्षक आणि पायाभूत सुविधांच्या कमतरतेकडे लक्ष वेधून क्रीडा विकासासाठी राष्ट्रीय पाठबळाच्या महत्त्वावर भर दिला.
- हॉकी, बॉक्सिंग आणि ऍथलेटिक्स सारख्या खेळांना प्रोत्साहन देण्यासाठी धोरणात्मक दृष्टीकोन सुनिश्चित करून, मुख्य खेळ ओळखण्यासाठी आणि त्यानुसार संसाधनांचे वाटप करण्यासाठी केंद्र सरकार आणि राज्य प्राधिकरणांमध्ये सहकार्य सुरू आहे.
- राष्ट्रीय क्रीडा महासंघांच्या सहकार्याने विद्यमान एनसीओई मजबूत करण्यासाठी आणि कोचिंग गुणवत्ता वाढविण्यासाठी प्रयत्न केले जात आहेत.
- भारतीय क्रीडा प्राधिकरणाने प्रगत पायाभूत सुविधा, क्रीडा विज्ञान सुविधा, वैयक्तिक पोषण योजना आणि आशादायी खेळाडूंचे पालनपोषण करण्यासाठी तज्ञ कोचिंग स्टाफने सुसज्ज असलेल्या 23 NCOEs ची स्थापना केली आहे.

विज्ञान आणि तंत्रज्ञान बातम्या

प्रोटोटाइप फास्ट ब्रीडर रिएक्टर - कल्पककम

- पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी कल्पककम अणुऊर्जा प्रकल्पाला भेट दिली आणि भारतातील पहिल्या स्वदेशी फास्ट ब्रीडर रिएक्टर (500 MWe) येथे "कोअर लोडिंग" सुरू झाल्याचे निरीक्षण केले.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- 2003 मध्ये, सरकारने भारतातील सर्वात प्रगत अणुभट्टी, प्रोटोटाइप फास्ट ब्रीडर रिएक्टर (PFBR) चालविण्यासाठी भारतीय नाभिकीय विद्युत निगम लिमिटेड (भविनी) च्या निर्मितीला मान्यता दिली.
- BHAVINI द्वारे 200 भारतीय उद्योगांच्या योगदानासह संपूर्णपणे स्वदेशी पद्धतीने डिझाइन केलेले आणि बांधलेले PFBR ही एक महत्त्वपूर्ण उपलब्धी आहे.
- एकदा कार्यान्वित झाल्यानंतर, भारत हा रशियानंतरचा दुसरा देश असेल, ज्याकडे व्यावसायिक कार्यरत फास्ट ब्रीडर अणुभट्टी असेल.
- PFBR ही एक प्रगत तिसऱ्या पिढीची अणुभट्टी आहे ज्यामध्ये अंतर्निहित निष्क्रिय सुरक्षा वैशिष्ट्ये आहेत, उच्च पातळीची सुरक्षितता सुनिश्चित करते.

PFBR:

- PFBR, जे अणुविखंडनासाठी वापरते त्यापेक्षा जास्त सामग्री तयार करते, हा भारताच्या अणुऊर्जा कार्यक्रमाचा प्रमुख प्रकल्प आहे.
- सुरुवातीला, अणुभट्टी युरेनियम-प्लुटोनियम मिश्रित ऑक्साईड (MOX) इंधन वापरेल.
- युरेनियम-238 'ब्लॅकेट' इंधनाच्या गाभ्याभोवती अधिक इंधन तयार करण्यासाठी आण्विक ट्रान्सम्युटेशनमधून जाईल, ज्याला 'ब्रीडर' नाव मिळेल.
- थोरियम-232 चा ब्लॅकेट म्हणून वापर करण्याचीही कल्पना आहे.
- ट्रान्सम्युटेशनद्वारे, थोरियम तिसऱ्या टप्प्यात इंधन म्हणून वापरण्यासाठी फिसाइल युरेनियम-233 तयार करेल.
- FBR हा तिसऱ्या टप्प्यासाठी एक पायरीचा दगड आहे, ज्यामुळे भारतातील विपुल थोरियम साठ्याचा पूर्ण उपयोग होतो.
- कोर लोडिंगनंतर, अणुभट्टी गंभीरतेकडे जाईल, त्यानंतर वीज निर्माण करेल. PFBRs द्रव सोडियमद्वारे थंड केले जातात, 1,750 टन द्रव सोडियम अणुभट्टीमध्ये लोड केले जातात.
- भारताने या अणुभट्टीसाठी बंद इंधन सायकल पर्याय निवडला, जिथे खर्च केलेले इंधन पुनर्प्रक्रिया केले जाते

आणि स्वदेशी-विकसित अद्वितीय प्लुटोनियम-समृद्ध मिश्रित कार्बाईड इंधनात रूपांतरित केले जाते.

ग्राफीन इनोव्हेशन सेंटर

- अलीकडे, इलेक्ट्रॉनिक्स आणि माहिती तंत्रज्ञान मंत्रालयाचे (MeitY) सचिव श्री. एस. कृष्णन यांनी केरळमध्ये दोन महत्त्वाच्या उपक्रमांचे उद्घाटन केले: बुद्धिमान इंटरनेट ऑफ थिंग्स (IIoT) सेन्सर्ससाठी उत्कृष्टता केंद्र (CoE) आणि भारताचे पहिले ग्राफीन केंद्र - इंडिया इनोव्हेशन सेंटर फॉर ग्राफीन (IICG).

इंडिया इनोव्हेशन सेंटर फॉर ग्राफीन (IICG) बद्दल:

- सहयोगी पुढाकार:** MeitY, भारत सरकार, केरळ राज्य सरकार आणि टाटा स्टील लिमिटेड, विविध उद्योगांसह निधी.
- अंमलबजावणी करणारे भागीदार:** सेंटर फॉर मटेरियल फॉर इलेक्ट्रॉनिक्स टेक्नॉलॉजी (C-MET), डिजिटल युनिव्हर्सिटी केरळ (DUK), आणि टाटा स्टील लिमिटेड.
- उद्दिष्ट:** ग्राफीन आणि इतर 2D सामग्रीचे विज्ञान आणि तंत्रज्ञान एक्सप्लोर करणे, व्यावहारिक अनुप्रयोगांसह नाविन्यपूर्ण संशोधनासाठी उद्योग आणि शैक्षणिक क्षेत्रातील भागीदारी वाढवणे.
- आंतरराष्ट्रीय सहयोग:** ग्राफीनवरील अग्रगण्य आंतरराष्ट्रीय संशोधन भारतात आकर्षित करणे आणि वैज्ञानिक प्रगती आणि औद्योगिक अनुप्रयोगांमधील अंतर भरून काढणे हे उद्दिष्ट आहे.
- सुविधा:** उद्योगाच्या गरजांनुसार संशोधनाला सहाय्य करण्यासाठी सुविधा स्थापन करण्याची आणि अत्याधुनिक उपकरणे मिळवण्याची योजना आहे.

मुख्य संशोधन क्षेत्रांमध्ये हे समाविष्ट आहे:

- भारतीय ग्राफीन उद्योगांच्या सहकार्याने मोठ्या प्रमाणात आणि मोठ्या क्षेत्राचे सिंगल/प्सू-लेयर ग्राफीन उत्पादन.
- नॅनोस्केल कार्बन आणि इतर 2D मटेरियल संमिश्र तंत्रज्ञान.
- ग्राफीन इंटेलेजेंट विंडो आणि टच स्क्रीन यासारख्या ग्राफीन ऑप्टोइलेक्ट्रॉनिक उत्पादनांचे संशोधन आणि विकास.
- ऊर्जा साठवण क्षमतेसह लवचिक/पारदर्शक सबस्ट्रेट्सवर ग्राफीन-आधारित स्मार्ट इंटिग्रेटेड उपकरणांचा विकास.
- सुपरकॅपेसिटर, इंधन पेशी आणि बॅटरी यांसारख्या ग्राफीन ऊर्जा रूपांतरण उपकरणांचे अन्वेषण.
- डिव्हाइस फॅब्रिकेशनसाठी प्रगत लिथोग्राफिक तंत्र.

ग्राफीन आणि त्याच्या गुणधर्मांबद्दल वाचा.

मिथेनसॅट

- मिथेनसॅट, कॅलिफोर्निया येथून स्पेसएक्स फाल्कन 9 रॉकेटवर प्रक्षेपित केलेला उपग्रह, जागतिक स्तरावर मिथेन उत्सर्जनाचा मागोवा घेईल आणि मोजेल.
- मिथेन हा एक शक्तिशाली हरितगृह वायू आहे, जो कार्बन डाय ऑक्साईड नंतर ग्लोबल वॉर्मिंगमध्ये दुसरा सर्वात मोठा योगदानकर्ता आहे, जो औद्योगिक क्रांतीपासून 30% ग्लोबल हीटिंगसाठी जबाबदार आहे.

मिथेन उत्सर्जनाचा मागोवा का?

- मिथेन 20 वर्षांच्या कालावधीत कार्बन डाय ऑक्साईडपेक्षा तापमानवाढीसाठी 80 पट अधिक शक्तिशाली आहे.
- हे भू-स्तरीय ओझोनच्या निर्मितीमध्ये योगदान देते, जे दरवर्षी दहा लाख अकाली मृत्यूंना कारणीभूत ठरू शकते.
- जीवाश्म इंधन ऑपरेशन्स, जे सर्व मानवी-उत्सर्जक मिथेन उत्सर्जनांपैकी 40% आहेत, हे मुख्य दोषी आहेत.

मिथेनसॅट बद्दल:

- हार्वर्ड युनिव्हर्सिटी, स्मिथसोनियन अॅस्ट्रोफिजिकल ऑब्झर्वेटरी आणि न्यूझीलंड स्पेस एजन्सी यांच्या भागीदारीत पर्यावरण संरक्षण निधी (EDF) ने विकसित केले आहे.
- तेल आणि वायू क्षेत्रावर लक्ष ठेवून दिवसातून 15 वेळा पृथ्वीभोवती प्रदक्षिणा घालेल.
- मिथेन उत्सर्जन, त्यांचे स्रोत आणि कालांतराने ट्रेंड यावर डेटा प्रदान करेल, उत्सर्जन कमी करण्यासाठी भागधारक आणि नियामकांना कारवाई करण्यास सक्षम करेल.

मिथेनसॅटची वैशिष्ट्ये:

- उच्च-रिझोल्यूशन इन्फ्रारेड सेन्सर आणि स्पेक्ट्रोमीटरने सुसज्ज, ते प्रति अब्ज तीन भाग इतके लहान मिथेन सांद्रता ट्रॅक करण्यास सक्षम करते.
- सुमारे 200 किमी बाय 200 किमीचे रुंद-कॅमेरा दृश्य आहे, ज्यामुळे ते "सुपर एमिटर" म्हणून ओळखले जाणारे मोठे उत्सर्जक ओळखू शकतात.

IRIS AI रोबोट

केरळच्या तिरुअनंतपुरममध्ये शिक्षणात एक अग्रगण्य प्रगती उदयास आली आहे, जिथे शाळेने भारतातील पहिला एआय शिक्षक रोबोट, आयरिस सादर केला आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- रोबोटिक्स आणि जनरेटिव्ह एआय तंत्रज्ञानाद्वारे समर्थित, Iris एक समर्थित इंटेल प्रोसेसर आणि अखंड कार्यप्रदर्शनासाठी कोप्रोसेसरचा दावा करते.

- त्याचा अँड्रॉइड अप इंटरफेस वापरकर्त्यांना वैयक्तिकृत शिकण्याचा अनुभव सुनिश्चित करून रोबोट नियंत्रित आणि संवाद साधण्याची परवानगी देतो.
- वर्गात केवळ निष्क्रिय उपस्थितीच नाही तर आयरिस हे डायनॅमिक व्हॉइस असिस्टंट आणि परस्परसंवादी शिक्षण साधन आहे.
- एआय आवाज-नियंत्रित सहाय्यक म्हणून कार्य करतो, वापरकर्त्यांच्या प्रश्नांना प्रतिसाद देतो, स्पष्टीकरण प्रदान करते आणि शैक्षणिक सामग्री वितरीत करतो.
- वैयक्तिकृत सामग्री निर्मिती, क्विझ आणि परस्पर क्रियांद्वारे वापरकर्त्यांना परस्परसंवादी शिक्षण अनुभवांमध्ये गुंतवून ठेवतो.
- 4-व्हील चेसिससह सुसज्ज, आयरिस त्याच्या वातावरणात मुक्तपणे फिरू शकतो, वापरकर्त्यांशी संवाद साधणे आणि शिकण्याच्या जागेवर नेव्हिगेट करणे सुलभ करतो.
- त्याचे हात, प्रत्येकी 5 DoF वैशिष्ट्यीकृत, Iris ला ऑब्जेक्ट्स हाताळण्यास, प्रात्यक्षिके करण्यास आणि हँड्स-ऑन लर्निंग क्रियाकलापांमध्ये व्यस्त ठेवण्यास सक्षम करतात.
- हा रोबोट नर्सरी ते बारावीपर्यंतचे विषय शिकवू शकतो.
- सध्या, आयरिस इंग्रजी, हिंदी आणि मल्याळम या तीन भाषा बोलतो.
- मेकर लॅब द्वारे तयार केला आहे.

पाय एआय

- इन्फ्लेक्शन AI ने अलीकडेच इन्फ्लेक्शन 2.5 चे अनावरण केले, त्याच्या भाषा मॉडेलची अपग्रेड केलेली आवृत्ती, वैयक्तिक सहाय्यक म्हणून काम करत असलेल्या वापरकर्त्यांसाठी अनुकूल चॅटबॉट, Pi ची कार्यक्षमता वाढविण्यासाठी डिझाइन केलेली आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- Pi हा एक AI चॅटबॉट आहे जो विशेषतः खोल आणि अर्थपूर्ण संभाषणांमध्ये गुंतण्यासाठी डिझाइन केलेला आहे.
- पाईचे व्यक्तिमत्त्व म्हणून प्रचार केला जातो, ज्यामुळे ते अधिक संबंधित आणि सोबत्यासारखे बनते.
- पाई सहा वेगळे आवाज ऑफर करते, वापरकर्त्यांच्या परस्परसंवादांना खोली आणि विविधता प्रदान करते.
- Pi ला खुल्या वेबवरील अब्जावधी ओळींच्या मजकुरावर प्रशिक्षित केले जाते, ज्यामुळे त्याची संभाषण क्षमता वाढते.

इन्फ्लेक्शन 2.5 विषयी:

- मॉडेल अपग्रेड: इन्फ्लेक्शन 2.5 मध्ये अपग्रेड केलेले इन-हाउस मॉडेल आहे, जे आता जागतिक आघाडीच्या LLM शी तुलना करता येते.

- **स्वाक्षरी वैशिष्ट्ये:** इन्फ्लेक्शन 2.5 जोडलेल्या सहानुभूतीपूर्ण फाइन-ट्यूनिंगसह त्याचे अद्वितीय व्यक्तिमत्व राखते.
- **रिअल-टाइम वेब शोध:** इन्फ्लेक्शन 2.5 हे जागतिक दर्जाचे रिअल-टाइम वेब शोध क्षमतांनी सुसज्ज आहे, जे वेळेवर, उच्च-गुणवत्तेच्या माहितीवर प्रवेश प्रदान करते.
- **अष्टपैलू संभाषणे:** अपग्रेडसह, वापरकर्ते वर्तमान कार्यक्रम, स्थानिक जेवणाचे पर्याय, शैक्षणिक सहाय्य (उदा. जीवशास्त्र परीक्षेची तयारी), व्यवसाय योजना तयार करणे, प्रोग्रामिंग, कोडिंग, विश्रांती क्रियाकलाप, छंद आणि यासह विविध विषयांवर चर्चांमध्ये पि ला गुंतवू शकतात.

जेम्स वेब टेलिस्कोपने शोधलेली सर्वात जुनी 'डेड गॅलेक्सी'

- जेम्स वेब स्पेस टेलिस्कोप (JWST) वापरणाऱ्या खगोलशास्त्रज्ञांना सर्वात जुनी ज्ञात "मृत" आकाशगंगा सापडली आहे.
- **JADES-GS-z7-01-QU** असे नाव दिले गेले, जेव्हा विश्व त्याच्या सध्याच्या वयाच्या फक्त 5% होते तेव्हा याने ताऱ्यांची निर्मिती थांबवली.

महत्त्व:

- हा शोध अंदाजे 500 दशलक्ष वर्षांनी पूर्वीच्या शोधांना मागे टाकतो.
- हे "मृत" आकाशगंगेचे सर्वात जुने उदाहरण आहे.
- खगोलभौतिकशास्त्रज्ञ टोबिअस लूझर यांनी त्याच्या तारा निर्मितीच्या पद्धतीची तुलना जेम्स डीनच्या अचानक थांबलेल्या क्रियाकलापांशी केली आहे.
- सुरुवातीच्या विश्वात भरपूर वायू उपलब्ध असूनही, ताऱ्यांची निर्मिती अचानक थांबली.

वैशिष्ट्ये:

- 100 दशलक्ष ते एक अब्ज तारे असण्याचा अंदाज आहे.
- आकाराने लहान मॅगेलॅनिक क्लाउडशी तुलना करता येते परंतु चालू तारा निर्मितीपासून रहित.
- विद्यमान तारे बदलीशिवाय कालबाह्य होतील, ज्यामुळे रंग निळ्या ते पिवळ्या ते लाल रंगात बदलला जाईल.

संभाव्य कारणे:

- संशोधक अतिमॅसिव्ह ब्लॅक होल किंवा वायू कमी होण्याच्या प्रभावासह समाप्तीच्या कारणांचा अंदाज लावतात.
- JWST च्या प्रगत क्षमतांनी सॅपशॉट निरीक्षण सक्षम केले, ज्यामुळे तारा तयार होण्याची शक्यता उघड झाली.

जेम्स वेब स्पेस टेलिस्कोप बद्दल:

- **डिसेंबर 2021** मध्ये लॉन्च करण्यात आलेली, ही आजपर्यंत बांधलेली सर्वात शक्तिशाली स्पेस टेलिस्कोप आहे.
- **इन्फ्रारेड खगोलशास्त्रासाठी** तयार केलेले, ते **हबल स्पेस टेलिस्कोपच्या** आवाक्याबाहेरच्या वस्तूंचे अन्वेषण करते.
- **ब्रह्मांडाच्या बाल्यावस्थेतील अंतर्दृष्टी प्रदान करून सर्वात जुने तारे आणि आकाशगंगा यांचा अभ्यास करणे** हे प्रामुख्याने उद्दिष्ट आहे.
- त्याची उद्घाटन प्रतिमा **जुलै 2022** मध्ये कॅप्चर करण्यात आली, ज्यामुळे प्राचीन आकाशगंगांसह अनेक शोध लागले.

खगोलशास्त्रज्ञांना पृथ्वीवरून जाणारे सात संभाव्य 'भूत कण' सापडले

- **अंटार्क्टिकामधील आइसक्यूब न्यूट्रिनो ऑब्झर्व्हेटरीमधील डेटा** वापरून शास्त्रज्ञांनी खगोलभौतिकीय ताऊ न्यूट्रिनोचे पुरावे शोधले आहेत, ज्यांना त्यांच्या मायावी स्वभावामुळे "भूत कण" म्हटले जाते.

महत्त्वाचे मुद्दे:

न्यूट्रिनो:

- न्यूट्रिनो हे विश्वातील वस्तुमान असलेले सर्वात **मुबलक कण** आहेत. प्रत्येक वेळी अणु केंद्रके एकत्र येतात (जसे सूर्यामध्ये) किंवा तुटतात (जसे अणुभट्टीमध्ये), ते न्यूट्रिनो तयार करतात. न्यूट्रिनो हा एक फर्मियन आहे जो केवळ कमकुवत परस्परसंवाद आणि गुरुत्वाकर्षणाद्वारे संवाद साधतो.

आइसक्यूब न्यूट्रिनो वेधशाळा:

- **आइसक्यूब न्यूट्रिनो वेधशाळा** ही अशा प्रकारची पहिली डिटेक्टर आहे, जी **दक्षिण ध्रुवाच्या** बर्फाच्या खोलपासून विश्वाचे निरीक्षण करण्यासाठी डिझाइन केलेली आहे.
- वैज्ञानिक संशोधनासाठी जबाबदार शास्त्रज्ञांचा एक आंतरराष्ट्रीय गट आइसक्यूब सहयोग बनवतो.
- **आइसक्यूब न्यूट्रिनो नावाच्या जवळजवळ वस्तुमानहीन उपअणु कणांचा शोध घेते.**
- हे उच्च-ऊर्जेचे खगोलशास्त्रीय संदेशवाहक सर्वात हिंसक खगोल भौतिक स्रोतांची तपासणी करण्यासाठी माहिती प्रदान करतात: **स्फोट करणारे तारे, गॅमा-किरणे आणि कृष्णविवर आणि न्यूट्रॉन तारे** यांचा समावेश असलेल्या आपत्तीजनक घटना यासारख्या घटना.

पुष्पक विमान

- **पुष्पक**, ज्याला पुन्हा वापरता येण्याजोगे लॉच व्हेईकल **टेक्नॉलॉजी डेमॉन्स्ट्रेटर (RLV-TD)** म्हणूनही ओळखले जाते, हे या महत्त्वाकांक्षी प्रकल्पासाठी

भारतातील पहिले अनकूड फ्लाईंग टेस्टबेड आहे ज्याचे उद्दिष्ट पृथ्वीच्या निम्न कक्षेत पेलोड वितरण खर्च लक्षणीयरीत्या कमी करणे आहे.

- भारतीय अंतराळ संशोधन संस्था (ISRO) ने पुन्हा वापरता येण्याजोग्या अंतराळ प्रक्षेपण वाहने विकसित करण्याच्या चालू प्रयत्नांचा एक भाग म्हणून यशस्वी लॉडिंग प्रयोगाची घोषणा केली आहे.

प्रकल्पाची किंमत:

- पुष्पक (RLV-TD) प्रकल्पाची एकूण किंमत अंदाजे ₹95 कोटी होती.

प्रकल्पाची उद्दिष्टे:

- प्राथमिक उद्दिष्ट: पृथ्वीच्या निम्न कक्षेत पेलोड वितरण खर्चात 80% कपात करण्यासाठी TSTO पुन्हा वापरता येण्याजोगे प्रक्षेपण वाहन विकसित करणे.
- चाचणी उद्दिष्टे: हायपरसॉनिक फ्लाइंग, ऑटोनॉमस लॉडिंग, पॉवर्ड कूझ फ्लाइंग आणि एअर-ब्रेथिंग इंजिन प्रोपल्शन यासारख्या प्रमुख तंत्रज्ञानाचे मूल्यांकन करणे.

कोव्हीनेट

- WHO ने SARS-CoV-2, MERS-CoV आणि इतर नवीन कोरोनावायरसचा लवकर आणि अचूक शोध, निरीक्षण आणि मूल्यांकन यासाठी जागतिक कौशल्य आणि क्षमता समन्वयित करण्यासाठी कोव्हीनेट, कोरोनावायरससाठी जागतिक नेटवर्क सुरू केले आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- कोव्हीनेट हे सर्व 6 WHO क्षेत्रांमधील 21 देशांतील 36 जागतिक प्रयोगशाळांचे नेटवर्क आहे, ज्यात मानव, प्राणी आणि पर्यावरणीय कोरोनावायरस पाळत ठेवण्याचे कौशल्य आहे.
- कोव्हीनेट ने WHO COVID-19 संदर्भ प्रयोगशाळा नेटवर्कच्या प्रारंभिक फोकसवर विस्तार केला आहे, जो महामारीच्या सुरुवातीच्या दिवसांमध्ये स्थापित केला गेला आहे, ज्यामध्ये आता MERS-CoV आणि संभाव्य नवीन कोरोनावायरस सारख्या विस्तृत श्रेणीचा समावेश आहे.
- 2024-2025 च्या कृती आराखड्याला अंतिम रूप देण्यासाठी प्रयोगशाळांचे प्रतिनिधी 26 - 27 मार्च रोजी जिनिव्हा येथे भेटले, ज्याचा उद्देश WHO सदस्य राज्यांना लवकरात लवकर शोधणे, जोखीम मूल्यांकन करणे आणि कोरोनावायरस-संबंधित आरोग्य आव्हानांना प्रतिसाद देण्यासाठी अधिक सुसज्ज करणे आहे.
- कोव्हीनेट बैठक कोरोनावायरस उत्क्रांती आणि प्रसाराचे परीक्षण आणि मूल्यांकन करण्यासाठी सर्वसमावेशक वन हेल्थ दृष्टिकोन वापरून मानवी, प्राणी आणि पर्यावरणीय आरोग्यामधील जागतिक तज्ञांना एकत्र आणते.

- WHO च्या कार्यवाहक प्रभाव: कोव्हीनेट द्वारे व्युत्पन्न केलेला डेटा WHO च्या व्हायरल इन्फ्ल्यूएन्शन (TAG-VE) आणि लस रचना (TAG-CO-VAC) वरील तांत्रिक सल्लागार गटांच्या कार्यास मार्गदर्शन करेल, याची खात्री करून जागतिक आरोग्य धोरणे आणि साधने नवीनतम वैज्ञानिक माहितीवर आधारित आहेत.

विविध बातम्या

पुनर्प्राप्तीच्या मार्गावर हंगुल

- लुप्तप्राय हंगुल, मूळ काश्मीरमधील लाजाळू हरणांची प्रजाती, निरोगी मिलन हंगामासह पुनर्प्राप्तीची चिन्हे दर्शवित आहे जी संख्येत संभाव्य वाढ दर्शवते.
- अधिकृत आकडेवारीने सुचवले आहे की प्रति 100 मादांमागे 19.2 नर आहेत "जे 100 मादांमागे 40-50 नरांच्या आदर्श प्रमाणापेक्षा खूपच कमी आहे".

महत्त्वाचे मुद्दे:

- हंगुलची लोकसंख्या 1947 पासून झपाट्याने कमी झाली परंतु 2015 मध्ये 183 वरून 2021 मध्ये 261 वर स्थिर वाढ झाली.
- संवर्धनाच्या प्रयत्नांमध्ये निवासस्थान सुरक्षित करणे, महामार्गावरील रहदारीचे नियमन करणे आणि धोके ओळखणे यांचा समावेश होतो.
- प्रजातीचे अधिक संरक्षण करण्यासाठी कॅप्टिव्ह-प्रजनन सुविधा उभारण्यात आली आहे.

बद्दल:

हंगुल, मध्य आशियाई लाल हरणाची उपप्रजाती, प्रामुख्याने खोऱ्यातील घनदाट नदीच्या जंगलात आणि जम्मू आणि काश्मीरच्या पर्वत तसेच उत्तर हिमाचल प्रदेशात आढळते.

- निवासस्थान: खोऱ्यातील घनदाट नदीची जंगले आणि जम्मू आणि काश्मीर आणि उत्तर हिमाचल प्रदेशातील पर्वत.
- धोके: वाढते प्रदूषण, शिकार, जमिनीच्या वापरामुळे अधिवासाचे तुकडे होणे आणि हवामान बदल.
- मानवी क्रियाकलापांचा प्रभाव: अभ्यास दर्शवितो की हंगुल लोकसंख्येमध्ये घट होण्यामागे मानवी क्रियाकलाप हे प्रमुख घटक आहेत.
- संवर्धन स्थिती: इंटरनॅशनल युनियन फॉर कॉन्झर्व्हेशन ऑफ नेचर (IUCN) ने रेड डेटा बुकमध्ये हंगुलचे वर्गीकरण गंभीरपणे धोक्यात आले आहे.
- कायदेशीर संरक्षण: भारतीय वन्यजीव (संरक्षण) अधिनियम, 1972 च्या अनुसूची I अंतर्गत हा प्राणी सूचीबद्ध आहे.

शेहबाज शरीफ दुसऱ्यांदा पाकिस्तानचे पंतप्रधान झाले

- पाकिस्तान मुस्लिम लीग नवाज (PML-N) चे नेते शेहबाज शरीफ यांची दुसऱ्यांदा पाकिस्तानच्या पंतप्रधानपदी निवड झाली आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- नॅशनल असेंब्लीच्या निवडणुकीत त्यांना 201 मते मिळाली, तर त्यांचे विरोधक पाकिस्तान तहरीक-ए-इन्साफ (पीटीआय) चे उमर अयुब खान यांना केवळ 92 मते मिळाली.
- आपल्या विजयी भाषणात शेहबाज शरीफ यांनी पाकिस्तानची अर्थव्यवस्था पुनरुज्जीवित करण्याच्या आणि दहशतवादाचा नायनाट करण्याच्या त्यांच्या वचनबद्धतेवर जोर दिला.
- शेहबाज शरीफ यांनी शेजारी देशांशी समानतेच्या तत्वांवर आधारित सौहार्दपूर्ण संबंध ठेवण्याचे आणि कोणत्याही भौगोलिक राजकीय "महान खेळात" पाकिस्तानला सामील न करण्याचे वचन दिले.
- सर्व राष्ट्रांशी संबंध सुधारण्याच्या महत्त्वावर भर देतानाच त्यांनी काश्मीरचा मुद्दाही उपस्थित केला आणि काश्मिरी आणि पॅलेस्टिनी कारणांसाठी एकजुटीचे आवाहन केले.

प्रोटोटाइप फास्ट ब्रीडर रिएक्टर - कल्पककम

- पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी कल्पककम अणुऊर्जा प्रकल्पाला भेट दिली आणि भारतातील पहिल्या स्वदेशी फास्ट ब्रीडर रिएक्टर (500 MWe) येथे "कोअर लोडिंग" सुरू झाल्याचे निरीक्षण केले.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- 2003 मध्ये, सरकारने भारतातील सर्वात प्रगत अणुभट्टी, प्रोटोटाइप फास्ट ब्रीडर रिएक्टर (PFBR) चालविण्यासाठी भारतीय नाभिकीय विद्युत निगम लिमिटेड (भविनी) च्या निर्मितीला मान्यता दिली.
- BHAVINI द्वारे 200 भारतीय उद्योगांच्या योगदानासह संपूर्णपणे स्वदेशी पद्धतीने डिझाइन केलेले आणि बांधलेले PFBR ही एक महत्त्वपूर्ण उपलब्धी आहे.
- एकदा कार्यान्वित झाल्यानंतर, भारत हा रशियानंतरचा दुसरा देश असेल, ज्याकडे व्यावसायिक कार्यरत फास्ट ब्रीडर अणुभट्टी असेल.
- PFBR ही एक प्रगत तिसऱ्या पिढीची अणुभट्टी आहे ज्यामध्ये अंतर्निहित निष्क्रिय सुरक्षा वैशिष्ट्ये आहेत, उच्च पातळीची सुरक्षितता सुनिश्चित करते.

PFBR:

- PFBR, जे अणुविखंडनासाठी वापरते त्यापेक्षा जास्त सामग्री तयार करते, हा भारताच्या अणुऊर्जा कार्यक्रमाचा प्रमुख प्रकल्प आहे.
- सुरुवातीला, अणुभट्टी युरेनियम-प्लुटोनियम मिश्रित ऑक्साईड (MOX) इंधन वापरेल.
- युरेनियम-238 'ब्लॅकेट' इंधनाच्या गाभ्याभोवती अधिक इंधन तयार करण्यासाठी आण्विक ट्रान्सम्युटेशनमधून जाईल, ज्याला 'ब्रिडर' नाव मिळेल.
- थोरियम-232 चा ब्लॅकेट म्हणून वापर करण्याचीही कल्पना आहे.
- ट्रान्सम्युटेशनद्वारे, थोरियम तिसऱ्या टप्प्यात इंधन म्हणून वापरण्यासाठी फिसाइल युरेनियम-233 तयार करेल.
- FBR हा तिसऱ्या टप्प्यासाठी एक पायरीचा दगड आहे, ज्यामुळे भारतातील विपुल थोरियम साठ्याचा पूर्ण उपयोग होतो.
- कोर लोडिंगनंतर, अणुभट्टी गंभीरतेकडे जाईल, त्यानंतर वीज निर्माण करेल. PFBRs द्रव सोडियमद्वारे थंड केले जातात, 1,750 टन द्रव सोडियम अणुभट्टीमध्ये लोड केले जातात.
- भारताने या अणुभट्टीसाठी बंद इंधन सायकल पर्याय निवडला, जिथे खर्च केलेले इंधन पुनर्प्रक्रिया केले जाते आणि स्वदेशी-विकसित अद्वितीय प्लुटोनियम-समृद्ध मिश्रित कार्बाईड इंधनात रूपांतरित केले जाते.

नरसापूर क्रॉशेट लेस

- आंध्र प्रदेशातील गोदावरी प्रदेशात प्रसिद्ध असलेल्या नरसापूर क्रॉशेट लेस क्राफ्टला DPIIT कडून भौगोलिक संकेत (GI) टॅग प्राप्त झाला आहे.
- GI टॅगचे उद्दिष्ट हस्तकला पुनरुज्जीवित करणे आणि त्याची मागणी वाढवणे हे आहे, विशेषतः चीनमधील मशीन-निर्मित लेस उत्पादनांच्या स्पर्धेविरुद्ध.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- 1844 मध्ये स्कॉटलंडमधील मॅक्रे आणि त्यांच्या पत्नीने तेलंगणातील दुम्मुगुडेम येथे स्थानिक महिलांना लेस बनवण्याचे तंत्र शिकवले तेव्हा त्याची उत्पत्ती झाली.
- गोदावरी प्रदेशातील पश्चिम गोदावरी आणि डॉ. बी.आर. आंबेडकर कोनसीमा जिल्ह्यांतील 19 मंडळांपुरते हे शिल्प मर्यादित आहे.
- नरसापूर, पालाकोले, रझोले आणि अमलापुरम हे प्रमुख व्यापार बिंदू आहेत, ज्यात उत्पादनात सुमारे 15,000 महिलांचा समावेश आहे.

आंध्र प्रदेशातील GI टॅग

- श्रीकालहस्ती कळमकरी

- कोंडापल्ली बोम्मलू
- मछलीपट्टणम कलमकारी
- बुद्धी बेल आणि ब्रास मेटल क्राफ्ट
- आंध्र प्रदेश लेदर कठपुतळी
- उप्पडा जामदानी साड्या
- तिरुपती लाडू
- गुंटूर सन्नम मिरची
- व्यंकटगिरी साड्या
- बोबली वीणा
- मंगलगिरी साड्या आणि फॅब्रिक्स
- धर्मावरम हातमाग
- पट्टू सर्रेस आणि पावडस
- बंदर लाडू
- उदयगिरी लाकडी कटलरी
- दुर्गी दगडी कोरीव काम
- एटिकोपका खेळणी
- अल्लगड्डा दगडी कोरीव काम
- अत्रेयपुरम पूथरेकुलू
- अराकू व्हॅली अरेबिका कॉफी
- बनगनपल्ले आंबे

त्रिपुराच्या पारंपारिक आदिवासी पोशाख 'रिसा' ला GI टॅग मिळाला आहे

- त्रिपुराच्या राणी अननसला GI टॅग मिळाल्याच्या एक वर्षानंतर, 'रिसा' या पारंपारिक आदिवासी पोशाखालाही GI मान्यता देण्यात आली आहे, अशी घोषणा मुख्यमंत्री डॉ. माणिक साहा यांनी आगरतळा येथे केली.

ऐतिहासिक महत्त्व:

- 15 व्या शतकापासून 500 वर्षांहून अधिक काळ चाललेल्या त्रिपुरावरील माणिक्य राजांच्या शासनापूर्वी पोशाखांचा उगम झाला असल्याचा दावा केला जातो.
- महाराज त्रिलोचना, ज्यांना सुभ्राय राजा म्हणूनही ओळखले जाते, त्यांनी आपल्या 250 पत्नींसाठी त्यांच्या काळात 'रिग्राई'च्या जवळपास 250 डिझाईन्सचा शोध लावला होता.

त्रिपुराच्या पारंपारिक पोशाखाची वैशिष्ट्ये:

- पारंपारिक त्रिपुरी स्त्रियांच्या पोशाखात तीन भाग असतात: 'रिसा,' 'रिग्राई' आणि 'रिकुटू.'
- 'रिसा' हे हाताने विणलेले कापड आहे ज्याचा वापर महिलांच्या वरचा पोशाख, हेडगियर, चोरी किंवा आदर व्यक्त करण्यासाठी भेट म्हणून केला जातो. ते धडभोवती दोनदा गुंडाळले जाते.

- 'रिग्राई' हा मुख्यतः भारताच्या मुख्य भूभागातील साडीसारखाच खालचा पोशाख म्हणून परिधान केला जातो.
- 'रिकुटू' हा प्रामुख्याने भारतीय साडीचा पदर म्हणून वापरला जातो, 'चुनरी' किंवा 'पल्लू', नवविवाहित त्रिपुरी स्त्रियांचे डोके झाकण्यासाठी देखील वापरला जातो.

सांस्कृतिक आणि धार्मिक महत्त्व:

- 'रिसा' हा आदिवासी समुदायांद्वारे गारिया पूजेसारख्या धार्मिक सणांमध्ये आणि विवाह आणि सणांमध्ये पुरुषांद्वारे पगडी म्हणून परिधान केला जातो.
- किशोरवयीन त्रिपुरी मुलींना 12 ते 14 वयोगटातील रिसा सोरमणी नावाच्या कार्यक्रमात परिधान करण्यासाठी प्रथम 'रिसा' दिला जातो.
- कपड्याचा वापर तात्पुरते हॅंगर म्हणून देखील केला जातो जेणेकरून बाळाला मातांच्या पाठीवर ठेवता येईल आणि प्रतिष्ठित प्राप्तकर्त्यांना सन्मान चिन्ह म्हणून सादर केले जाते.
- त्रिपुरातील जवळपास सर्व 19 आदिवासी जमातींमध्ये 'रिसा' सामान्य आहे, प्रत्येक समुदायाची स्वतःची रचना आहे.

सहा कर्करोग प्रतिबंधित लस

- 4 मार्च: आंतरराष्ट्रीय एचपीव्ही जागरूकता दिवस
- जानेवारी: गर्भाशयाच्या मुखाचा कर्करोग जागरूकता महिना

महत्त्वाचे मुद्दे:

- गर्भाशयाच्या मुखाचा कर्करोग गर्भाशयाच्या मुखावर, गर्भाशयाच्या खालच्या भागावर परिणाम करतो.
- एचपीव्ही लसीकरण गर्भाशयाच्या मुखाच्या कर्करोगास प्रतिबंध करते.
- गर्भाशयाच्या मुखाचा कर्करोग हा जागतिक स्तरावर महिलांमध्ये चौथा सर्वात सामान्य कर्करोग आहे.
- दरवर्षी 300,000 पेक्षा जास्त स्त्रिया गर्भाशयाच्या मुखाच्या कर्करोगाने मरतात, दर दोन मिनिटांनी एक.
- गर्भाशयाच्या मुखाच्या कर्करोगाने मृत्युमुखी पडलेल्या 10 पैकी नऊ महिला कमी आणि मध्यम उत्पन्न असलेल्या देशांमध्ये राहतात.
- भारतात, गर्भाशयाच्या मुखाचा कर्करोग हा स्तनाच्या कर्करोगानंतरचा दुसरा सर्वात सामान्य कर्करोग आहे.
- भारतात 15 वर्षावरील सुमारे 500 दशलक्ष महिलांना गर्भाशयाच्या मुखाच्या कर्करोगाचा धोका आहे.
- कृती न केल्यास, 2040 पर्यंत गर्भाशयाच्या मुखाच्या कर्करोगाने होणारी प्रकरणे आणि मृत्यू लक्षणीय वाढण्याची अपेक्षा आहे.

- 2040 पर्यंत, भारतात गर्भाशयाच्या मुखाच्या कर्करोगाची 191,347 नवीन प्रकरणे असल्याचा अंदाज आहे, 2020 च्या तुलनेत 54% वाढ.

प्रतिबंधक धोरणे:

- गर्भाशयाच्या मुखाचा कर्करोग विशिष्ट प्रकारच्या पॅपिलोमाव्हायरस (HPV) मुळे होतो.
- दोन प्रमुख प्रतिबंधक धोरणे: एचपीव्ही लसीकरण आणि पूर्व-केंद्रित जखमांसाठी स्क्रीनिंग.

WHO ची 2030 पर्यंतची रणनीती:

लक्ष्ये:

- 90% मुलींना वयाच्या 15 व्या वर्षापर्यंत HPV लसीने पूर्णपणे लसीकरण केले जाईल.
- 70% स्त्रिया 35 आणि 45 वयोगटातील पूर्व-केंद्रित जखमांसाठी तपासल्या जातात.
- कर्करोगपूर्व किंवा कर्करोगाच्या जखमा आढळलेल्या 90% स्त्रिया उपचार घेतात.
- उच्च दर्जाच्या आणि न्याय्य आरोग्य सेवांवर भर देते.

एल निनो 2023: रेकॉर्डवरील सर्वात मजबूत

- जागतिक हवामान संघटना (WMO) ने 5 मार्च रोजी घोषित केले की 2023-2024 एल निनो हा रेकॉर्डवरील सर्वात मजबूत पाचपैकी एक आहे.
- कमकुवत प्रवृत्ती असूनही, एल निनो आगामी महिन्यांत हवामानावर परिणाम करत राहण्याची अपेक्षा आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- मार्च ते मे या कालावधीत जवळपास सर्व भूभागावर सामान्य तापमानापेक्षा जास्त तापमानाचा अंदाज आहे.
- प्रचलित एल निनो परिस्थितीमुळे आधीच जगभरात विक्रमी तापमान आणि तीव्र घटना घडल्या आहेत, 2023 हे रेकॉर्डवरील सर्वात उष्ण वर्ष आहे.
- WMO ने मार्च-मे दरम्यान अल निनोची 60% शक्यता आणि एप्रिल-जून दरम्यान तटस्थ स्थितीची 80% शक्यता वर्तवली आहे.
- शास्त्रज्ञांनी सुचवले आहे की जर ला निना परिस्थिती जून-ऑगस्टपर्यंत तयार झाली तर 2023 च्या तुलनेत भारतात मान्सूनचा पाऊस सुधारू शकतो.

बद्दल:

- एल निनो म्हणजे मध्य आणि पूर्व उष्णकटिबंधीय पॅसिफिक महासागरातील समुद्राच्या पृष्ठभागाची

नियतकालिक तापमानवाढ, दर दोन ते सात वर्षांनी होते आणि नऊ ते बारा महिने टिकते.

- हे हॉर्न ऑफ आफ्रिका आणि दक्षिण यूएस मध्ये वाढलेल्या पावसाशी आणि दक्षिणपूर्व आशिया, ऑस्ट्रेलिया आणि दक्षिण आफ्रिकेतील कोरड्या, उबदार परिस्थितीशी संबंधित आहे.
- डब्ल्यूएमओचे महासचिव सेलेस्टे साऊलो यांच्या मते, गेल्या दहा महिन्यांपासून जागतिक स्तरावर असामान्य उच्च समुद्र-पृष्ठभागाचे तापमान कायम आहे, केवळ एल निनोने स्पष्ट केले नाही.
- एल निनोचा विशेषतः विकासाच्या दुसऱ्या वर्षात, विशेषतः 2024 मध्ये हवामानावर सर्वाधिक परिणाम होतो.
- जून 2023 मध्ये सुरू झालेला सध्याचा एल निनो इव्हेंट नोव्हेंबर-जानेवारीमध्ये 1991-2020 च्या सरासरीपेक्षा सुमारे 2 अंश सेल्सिअस तापमानासह शिगेला पोहोचला.
- या एल निनो इव्हेंटने समाज आणि अर्थव्यवस्थांवर लक्षणीय परिणाम केला आहे, अचूक हंगामी अंदाज देशांना कृषी, जलसंपत्ती आणि आरोग्य यासारख्या हवामान-संवेदनशील क्षेत्रांमध्ये तयार होण्यास मदत करतात.
- एल निनोशी संबंधित हवामान आणि हवामानाच्या तीव्रतेच्या सुरुवातीच्या इशान्यांनी असंख्य जीव वाचवले आहेत.

इस्रोचे दुसरे रॉकेट लॉन्चपोर्ट

- अलीकडेच, पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी इस्रोच्या दुसऱ्या रॉकेट लॉन्चपोर्टच्या बांधकामाला सुरुवात केली.

भारताला नवीन लॉन्चपोर्टची गरज का आहे?

- वाढती व्यावसायिक प्रक्षेपण: अंतराळ क्षेत्रातील खाजगी खेळाडूंना परवानगी देणाऱ्या अलीकडील धोरणामुळे भारताला व्यावसायिक प्रक्षेपणांमध्ये वाढ अपेक्षित आहे.
- विद्यमान सुविधेवरील दबाव कमी करणे: श्रीहरिकोटा येथील ISRO चे सतीश धवन स्पेस सेंटर (SDSC) SHAR चे ओव्हरलॉडिंग टाळण्यासाठी, नवीन लॉन्चपोर्ट आवश्यक आहे.
- विविध प्रक्षेपण क्षमता: कुलसेकरपट्टिनम लॉन्चपोर्ट लहान पेलोड हाताळेल, ज्यामुळे SHAR ला चंद्र, शुक्र आणि मानव-उड्डाण मोहिमेसारख्या मोठ्या मोहिमांवर लक्ष केंद्रित करू शकेल.
- खाजगी खेळाडूंना सुविधा देणे: खाजगी कंपन्या अंतराळ प्रणाली विकसित करू शकतात, उपग्रह तयार करू शकतात आणि वाहने प्रक्षेपित करू शकतात, अंतराळात खाजगी क्षेत्राच्या सहभागाला प्रोत्साहन देऊ शकतात.

- **समर्पित पायाभूत सुविधा:** ते मागणीनुसार व्यावसायिक लॉन्चसाठी समर्पित प्रक्षेपण पायाभूत सुविधा प्रदान करेल, सुरळीत कामकाज सुनिश्चित करेल.

तामिळनाडूमध्ये नवीन इस्रो लॉन्चपोर्ट का आहे?

- **भौगोलिक फायदा:** तामिळनाडूमधील कुलसेकरपट्टिनमचे किनारपट्टीचे स्थान नैसर्गिक लाभ देते.
- **SSLV साठी ऑप्टिमाइझ्ड ट्रॅजेक्टोरी:** लॉन्चपोर्ट थेट दक्षिणेकडे मार्गक्रमण करण्यास परवानगी देतो, स्मॉल सॅटेलाइट लॉन्च व्हेईकल (SSLV) मोहिमांसाठी फायदेशीर आहे.
- **कमी इंधनाचा वापर:** SHAR कडून आवश्यक असलेल्या पूर्वेकडील मार्गाच्या तुलनेत कुलसेकरपट्टिनमचे पश्चिमेकडील स्थान SSLV मोहिमांसाठी इंधनाची बचत करते.
- **विषुववृत्तीय समीपता:** विषुववृत्ताजवळ स्थित, दोन्ही लॉन्चपोर्ट्स पृथ्वीच्या फिरण्याच्या वेगामुळे पेलोड क्षमतेत लक्षणीय वाढ करतात.
- **वर्धित पेलोड क्षमता:** विषुववृत्ताच्या समीपतेमुळे पृथ्वीच्या परिभ्रमणामुळे वेग वाढतो, ज्यामुळे भूस्थिर उपग्रहांना फायदा होतो.

71वी मिस वर्ल्ड स्पर्धा 2024

- **चेक प्रजासत्ताकमधील क्रिस्टिना पिस्कोव्हा हिला मुंबई, भारत येथे एका भव्य कार्यक्रमात नवीन मिस वर्ल्ड 2024 म्हणून मुकुट देण्यात आला.** मागील मिस वर्ल्ड 2022, पोलंडमधील कॅरोलिना बिएलॉस्का हिने एका शानदार समारंभात तिच्या उत्तराधिकारीला मुकुट घातला.

उपविजेते आणि कॉन्टिनेन्टल विजेते

- फर्स्ट रनर-अप: लेबनॉनची यास्मिना जायतौन
- मिस वर्ल्ड आशिया आणि ओशनिया: लेबनॉनची यास्मिना अझायतौन
- मिस वर्ल्ड युरोप: झेक प्रजासत्ताकची क्रिस्टिना पिस्कोव्हा
- मिस वर्ल्ड अमेरिका आणि कॅरिबियन: त्रिनिदाद आणि टोबॅगोची अचे अब्राहमस
- मिस वर्ल्ड आफ्रिका: बोत्सवानाची लेसेगो चोंबो

मानवतावादी पुरस्कार

- **नीता अंबानी यांना रिलायन्स फाऊंडेशन या नानफा संस्थेत केलेल्या कामाबद्दल मिस वर्ल्ड ह्युमॅनिटेरियन अवॉर्ड देण्यात आला.** मिस वर्ल्ड ऑर्गनायझेशनच्या अध्यक्ष ज्युलिया मोर्ले सीबीई यांनी त्यांना हा पुरस्कार प्रदान केला.

सोन्याचे नॅनो पार्टिकल्स

- बऱ्याचदा 'गोल्ड भस्म' म्हणून संबोधले जाते, सोन्याचे नॅनोकण त्वचेच्या काळजीमध्ये त्यांच्या उपचारात्मक आणि सुशोभित गुणधर्मासाठी ओळखले जातात.
- ते त्वचेचे बाह्य संक्रमणांपासून संरक्षण करतात, वृद्धत्वाचा सामना करतात, चयापचय सुधारतात आणि शरीराला पुनरुज्जीवित करतात.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- सोन्याचे नॅनो पार्टिकल्स (AuNPs) हे सोन्याच्या अणूपासून बनवलेले लहान कण असतात, ज्यांचा आकार साधारणपणे 1 ते 100 नॅनोमीटर असतो.
- त्यांच्या लहान आकार आणि आकारामुळे त्यांच्याकडे अद्वितीय ऑप्टिकल, इलेक्ट्रॉनिक आणि उत्प्रेरक गुणधर्म आहेत.

फायदे

- त्वचेद्वारे सहजपणे शोषले जाते, ते एक कायाकल्पक म्हणून कार्य करतात, मानवी शरीराच्या विविध प्रणालींना संभाव्यपणे लाभ देतात.
- विविध आयुर्वेदिक तयारीसाठी अविभाज्य, ते त्यांच्या कायाकल्प, इम्युनो-मॉड्युलेटिंग, सुशोभित आणि उपचार गुणधर्मासाठी ओळखले जातात.
- ते कोलेजन कमी होणे कमी करतात, पेशींच्या पुनरुत्पादनास उत्तेजन देतात, चयापचय सुधारतात आणि स्नायूंना टोन करतात.
- ते अंतर्निहित ऊती, हाडे आणि नसा मजबूत करतात, तरुण दिसण्यासाठी योगदान देतात.
- सोन्याचे नॅनोपार्टिकल्स आणि नैसर्गिक घटकांनी समृद्ध असलेले स्पार्कलिंग गोल्ड फेस वॉश यासारखे नाविन्यपूर्ण फॉर्म्युलेशन प्रभावी स्किनकेअर सोल्यूशन्स देतात.

अर्ज

- **बायोमेडिकल:** इमेजिंग, थेरपी आणि डायग्नोस्टिक्समध्ये वापरले जाते, एक्स-रे, कॉम्प्युटेड टोमोग्राफी (CT), आणि फोटोकॉस्टिक इमेजिंगमध्ये कॉन्ट्रास्ट एजंट म्हणून काम करते आणि फोटोथर्मल थेरपी आणि औषध वितरण सुलभ करते.
- **उत्प्रेरक:** विविध रासायनिक परिवर्तनांमध्ये उल्लेखनीय उत्प्रेरक क्रियाकलाप प्रदर्शित करा.
- **इलेक्ट्रॉनिक्स:** नॅनोइलेक्ट्रॉनिक उपकरणे, प्रवाहकीय शाई आणि सेन्सरमध्ये वापरले जाते.
- **पर्यावरणीय उपाय:** पाणी आणि मातीतून प्रदूषक शोधणे आणि काढून टाकणे.

न्येपी दिवस

- न्येपी डेला बालीचा मौन दिवस म्हणूनही ओळखले जाते.

- हे बालिनी कॅलेंडरनुसार हिंदू नवीन वर्षाचे प्रतीक आहे.
- बालीची बहुसंख्य लोकसंख्या हिंदू धर्माचे पालन करते.

महत्त्व

- न्येपी डे हा एक पवित्र दिवस आहे ज्याचा उद्देश बेटाला मागील वर्षाच्या नकारात्मकतेपासून शुद्ध करणे आहे.
- हा दिवस सकारात्मक आणि समृद्ध नवीन वर्षासाठी सुरुवात म्हणून साजरा केला जातो.

साजरा करण्याची पद्धत

- न्येपी हे मौन, उपवास आणि ध्यानाने साजरा केला जातो.
- सर्व दिवे आणि ध्वनी बंद आहेत आणि सर्व क्रियाकलाप बंद आहेत.
- दिवस शांतता, आत्मचिंतन आणि ध्यानात घालवला जातो.
- वाहतूक ठप्प होते आणि बेट निर्जन दिसते.

कोचरब आश्रम

- दांडी यात्रेच्या 94 व्या वर्धापन दिनानिमित्त पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी अहमदाबाद, गुजरात येथे पुनर्विकसित कोचरब आश्रमाचे उद्घाटन केले.
- 1915 मध्ये दक्षिण आफ्रिकेतून परतल्यानंतर कोचरब आश्रम हे गांधींचे भारतातील पहिले घर होते.
- मोदींनी 1,200 कोटी रुपयांच्या गांधी आश्रम स्मारक आणि परिसर विकास प्रकल्पाचा मास्टर प्लॅनही उघड केला.

गांधी आश्रम स्मारकासाठी भविष्यातील योजना

- मास्टर प्लॅनमध्ये आश्रमाचा 55 एकरपर्यंत विस्तार करणे, गांधींचे निवासस्थान, हृदय कुंजसह 36 इमारतींचे जीर्णोद्धार आणि संवर्धन करण्याचे उद्दिष्ट आहे.
- यामध्ये प्रशासन सुविधा, अभ्यागत सुविधा, परस्पर कार्यशाळा आणि सार्वजनिक उपयोगितांसाठी नवीन संरचना समाविष्ट आहेत.
- गांधी विचारांचे रक्षण आणि प्रसार करण्यासाठी एक अभिमुखता केंद्र, एक ग्रंथालय आणि संग्रहण इमारती बांधल्या जातील.

पोबिटोरा वन्यजीव अभयारण्य

- सर्वोच्च न्यायालयाने आसाम सरकारला गेंड्यांच्या लक्षणीय लोकसंख्येसाठी ओळखले जाणारे पोबिटोरा वन्यजीव अभयारण्य स्थापन करणारी 26 वर्षे जुनी अधिसूचना मागे घेण्यापासून रोखले.
- सर्वोच्च न्यायालयाने म्हटले आहे की, वन्यजीव अभयारण्याची अधिसूचना रद्द करण्यासाठी राष्ट्रीय वन्यजीव मंडळाची परवानगी आवश्यक आहे. या आदेशामुळे वनवासींच्या हक्कांचे संरक्षण करण्याच्या प्रयत्नांना अडथळा येत नाही, असे स्पष्ट केले.

बद्दल:

- पोबिटोरा वन्यजीव अभयारण्य हे देशातील सर्वात जास्त घनतेचे एक शिंग असलेल्या गेंड्यांच्या धारणेसाठी ओळखले जाते.
- अभयारण्यात राजमायोंग राखीव जंगल आणि पोबिटोरा राखीव जंगलाचा समावेश आहे. राजमायोंग टेकड्यांवर बिबट्या, कॅण्ड लंगूर, पोर्क्युपिन, पॅंगोलिन इत्यादींसह अनेक प्रजाती आढळतात.
- बन्याचदा 'मिनी काझीरंगा' म्हटल्या जाणाऱ्या, ते त्याच्या प्रख्यात समकक्षासोबत समान लँडस्केप आणि वनस्पती सामायिक करते.
- पोबिटोराच्या अंदाजे 72% क्षेत्रामध्ये अरुंडो डोनाक्स आणि सॅकरम गवताचे प्राबल्य असलेल्या ओल्या सवानाचा समावेश आहे, उर्वरित भाग जलस्थानी व्यापलेला आहे.

एका शिंगाच्या गेंडा बद्दल:

- IUCN लाल यादी स्थिती: असुरक्षित.
- निवासस्थान: मुख्यतः आसाम, पश्चिम बंगाल आणि उत्तर प्रदेशमध्ये आढळतात.
- आसाममध्ये चार संरक्षित क्षेत्रांमध्ये अंदाजे 2,640 गेंडे आहेत: पोबिटोरा वन्यजीव राखीव, राजीव गांधी ओरंग राष्ट्रीय उद्यान, काझीरंगा राष्ट्रीय उद्यान आणि मानस राष्ट्रीय उद्यान.

आंतरराष्ट्रीय गणित दिन

- Pi दिवस, दरवर्षी 14 मार्च रोजी साजरा केला जातो, गणितीय स्थिरांक pi (π) चा सन्मान करतो, जो तारखेच्या अंकांच्या महत्त्वामुळे निवडला जातो (3/14 pi च्या पहिल्या तीन अंकांना प्रतिबिंबित करतो).

महत्त्वाचे मुद्दे:

- 2009 मध्ये, यूएस हाऊस ऑफ रिप्रेझेंटेटिव्हने पाय डेला अधिकृतपणे मान्यता दिली.
- UNESCO ने नोव्हेंबर 2019 मध्ये Pi दिवस हा आंतरराष्ट्रीय गणित दिवस म्हणून घोषित केला.
- मूळ: लॅरी शॉ यांनी 1988 मध्ये सॅन फ्रान्सिस्कोमधील एक्सप्लोरेटोरियम येथे स्थापना केली.

पांडवुला गुट्टा

- अलीकडे, पांडवुला गुट्टाला तेलंगणातील एकमेव भू-वारसा स्थळ म्हणून अधिकृतपणे मान्यता मिळाली आहे.

बद्दल:

- जयशंकर भूपालपल्ली जिल्ह्यात स्थित, हा भूवैज्ञानिक चमत्कार हिमालयाच्या टेकड्यांपूर्वीचे आहे.
- 1990 मध्ये शोधून काढलेल्या, मेसोलिथिक ते मध्ययुगीन काळापर्यंतचा समृद्ध इतिहास दर्शविणारी असंख्य प्रागैतिहासिक वस्ती स्थळे आहेत.
- चित्रे, शिल्प आश्रयस्थान आणि मानवी वस्तीच्या पुराव्यासाठी हे ठिकाण प्रसिद्ध आहे.

- गुहेतील चित्रे, हिरव्या, लाल, पिवळ्या आणि पांढऱ्या रंगद्रव्यांमध्ये, भूमितीय रचना आणि ठसे दर्शवतात.
- ही चित्रे प्रागैतिहासिक शिल्प कलेची एक अनोखी अंतर्दृष्टी देतात, जी गुहेच्या भिंती, छत आणि दगडांवर आढळतात.
- शिल्प कलेमधील उल्लेखनीय चित्रणांमध्ये बायसन, काळवीट, वाघ आणि बिबट्या यांसारख्या विविध वन्यजीवांचा समावेश आहे.
- याव्यतिरिक्त, स्वस्तिक सारखी चिन्हे, वर्तुळे आणि चौरस यांसारख्या आकारांसह आणि धनुष्य, बाण, तलवारी आणि भाला यांसारखी शस्त्रे उपस्थित आहेत.

भू-वारसा स्थळ:

- पांडवुला गुहा सारखी भौगोलिक-वारसा स्थळे, महत्त्वपूर्ण वैज्ञानिक, शैक्षणिक, सांस्कृतिक किंवा सौंदर्यविषयक मूल्य असलेली भौगोलिक वैशिष्ट्ये आहेत.
- त्यामध्ये पाठ्यपुस्तकातील भौगोलिक भूदृश्ये, अद्वितीय खडक किंवा खनिज प्रकार, दुर्मिळ जीवाश्म किंवा शिक्षण आणि संशोधनाशी संबंधित इतर भौगोलिक वैशिष्ट्ये असू शकतात.
- भूतकाळातील घटनांमध्ये भूमिका बजावलेल्या भूदृश्यासह अशा स्थळांना सांस्कृतिक किंवा ऐतिहासिक महत्त्व देखील असू शकते.
- सौंदर्यदृष्ट्या, या साइट्स त्यांच्या भौगोलिक वैशिष्ट्यांमुळे किंवा प्रक्रियेमुळे दृष्यदृष्ट्या मोहक असू शकतात, अनेकदा पर्यटकांना आकर्षित करतात आणि स्थानिक क्षेत्राला आर्थिक लाभ देतात.

इथेनॉल 100

- पेट्रोलियम मंत्री हरदीप सिंग पुरी यांनी इथेनॉल 100 इंधनाचे अनावरण केले, जे स्वच्छ उत्सर्जन आणि उच्च कार्यक्षमता देते.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- स्वच्छ आणि हिरवा पर्याय: इथेनॉल 100 पारंपारिक गॅसोलीनचा स्वच्छ पर्याय आहे, ग्रीनहाऊस वायू आणि प्रदूषकांचे कमी उत्सर्जन, हवामान बदलाचा सामना करण्यासाठी आणि हवेची गुणवत्ता सुधारण्यात योगदान देते.
- उच्च-ऑक्टेन रेटिंग: उच्च-ऑक्टेन रेटिंगसह सामान्यतः 100-105 दरम्यान, इथेनॉल 100 उच्च-कार्यक्षमता इंजिनासाठी योग्य आहे, पर्यावरणीय प्रभाव कमी करताना चांगली कार्यक्षमता आणि पॉवर आउटपुट सुनिश्चित करते.
- अष्टपैलुत्व: इथेनॉल 100 चा वापर विविध वाहनांमध्ये केला जाऊ शकतो, ज्यामध्ये फ्लेक्स-इंधन वाहने (FFVs)

गॅसोलीन, इथेनॉल किंवा या दोन्हीच्या मिश्रणावर चालण्यासाठी डिझाइन केलेली आहे, ज्यामुळे त्याची अष्टपैलुता आणि मुख्य प्रवाहातील इंधन पर्याय बनण्याची क्षमता हायलाइट केली जाते.

- वाढीव उपलब्धता: इथेनॉल 100 लाँच केल्याने त्याची उपलब्धता महाराष्ट्र, कर्नाटक, उत्तर प्रदेश, नवी दिल्ली आणि तामिळनाडूमधील 183 किरकोळ पेट्रोल आउटलेट्सपर्यंत विस्तारली आहे, पुढील विस्ताराच्या योजना आहेत.
- ब्लेंडिंग टारगेट्सच्या दिशेने: हा उपक्रम 2025-26 पर्यंत 20% इथेनॉल मिश्रण साध्य करण्याच्या उद्दिष्टाशी संरेखित आहे, हे लक्ष्य ज्याने E20 आणि आता इथेनॉल 100 सारख्या इथेनॉल मिश्रणांच्या वाढीव उपलब्धतेसह लक्षणीय प्रगती पाहिली आहे.

बार्बर्टन ग्रीनस्टोन बेल्ट

- एका नवीन अभ्यासाने 3.3-अब्ज-वर्ष जुन्या खडकांमधील काही प्राचीन ज्ञात भूकंपांचे पुरावे शोधून काढले आहेत, ज्यामुळे पृथ्वीच्या प्लेट टेक्टोनिक्सच्या सुरुवातीच्या दिवसातील अंतर्दृष्टी उघड झाली आहे.
- खडक आपल्या ग्रहावर प्रथम जीवन उत्क्रांत झाले तेव्हाच्या परिस्थितीकडे देखील इशारा देतात.

बद्दल:

- हा अभ्यास बार्बर्टन ग्रीनस्टोन बेल्टवर केंद्रित आहे, जी दक्षिण आफ्रिकेतील एक जटिल भूवैज्ञानिक निर्मिती आहे, ज्यामध्ये 3.2 अब्ज आणि 3.6 अब्ज वर्षापूर्वीच्या पृथ्वीच्या इतिहासातील सर्वात विस्तृत नोंदी आहेत.
- संशोधकांना बार्बर्टन ग्रीनस्टोन बेल्ट आणि न्यूझीलंडमधील लहान खडक यांच्यातील समानता आढळली ज्याने हिकुरंगी सबडक्शन झोनमध्ये भूकंप-प्रवृत्त पाणबुडी भूस्खलन अनुभवले.
- या निष्कर्षांवरून असे सूचित होते की लाखो वर्षांमध्ये बार्बर्टन ग्रीनस्टोन बेल्टला प्रचंड भूकंपांनी आकार दिला, हे दर्शविते की प्लेट टेक्टोनिक्स आणि संबंधित भूवैज्ञानिक घटनांनी पृथ्वीच्या सुरुवातीच्या इतिहासात महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावली.
- प्लेट टेक्टोनिक्स केव्हा सुरू झाले यावर एकमत नसले तरी, संशोधकांचा असा विश्वास आहे की भूकंप आणि त्यांनी सोडलेली ऊर्जा जीवनाच्या उदय आणि अस्तित्वासाठी योग्य परिस्थिती निर्माण करण्यात योगदान देऊ शकते.

नाना जगन्नाथ शंकरशेठ

- नुकताच महाराष्ट्र मंत्रिमंडळाने मुंबई सेंट्रल स्थानकाबाबत महत्त्वपूर्ण निर्णय घेतला.

- त्यांनी रेल्वे मंत्रालयाला मुंबई सेंट्रल स्टेशनचे नाव नाना जगन्नाथ शंकरसेठ यांच्या नावावर ठेवण्याची विनंती करण्याचा निर्णय घेतला.

बद्दल:

- 10 फेब्रुवारी 1803 रोजी ठाणे जिल्ह्यातील मुरबाड येथील एका श्रीमंत ब्राह्मण कुटुंबात जन्म झाला.
- 1822 मध्ये वडिलांच्या निधनानंतर त्यांनी तरुण वयातच कौटुंबिक व्यवसाय हाती घेतला.
- सर जमशेटजी जीजीभाय यांच्या प्रेरणेने ते एक प्रसिद्ध समाजसुधारक, शिक्षणतज्ज्ञ आणि परोपकारी बनले.
- मुंबईचे (बॉम्बे) "वास्तुविशारद" म्हणून अनेकदा वर्णन केले जाते, त्यांनी शहराचा भक्कम पाया रचून विविध क्षेत्रात महत्त्वपूर्ण योगदान दिले.
- त्यांनी भारतीय आणि ब्रिटीश दोघांचीही सद्विच्छा मिळवली आणि बॉम्बे विधानपरिषदेवर नामनिर्देशित होणारे ते पहिले भारतीय बनले.

शंकरसेठ यांचे योगदान

- त्यांनी नेटिव्ह स्कूल ऑफ बॉम्बेची स्थापना केली, ज्याचे नंतर बॉम्बे नेटिव्ह इन्स्टिट्यूट असे नामकरण करण्यात आले आणि नंतर एल्फिन्स्टन कॉलेजमध्ये विकसित होणारे शिक्षण मंडळ.
- ग्रेट इंडियन पेनिन्सुलर रेल्वे कंपनीने हाती घेतलेल्या बोरीबंदर ते ठाणे दरम्यान 16 एप्रिल 1853 रोजी भारतातील पहिल्या रेल्वे प्रकल्पाला चालना देणाऱ्या समितीमध्ये शंकरसेठ, सर जमशेटजी जीजीभाय यांच्यासमवेत होते.

ओकिनावाची लढाई

- दुसऱ्या महायुद्धातील अनुभवी वडिलांच्या वस्तूमधून जात असताना मॅसॅच्युसेट्स कुटुंबाने त्यांना शोधून काढल्यानंतर एफबीआय (फेडरल ब्युरो ऑफ इन्व्हेस्टिगेशन) ने लुटलेल्या 22 कलाकृती जपानला परत केल्या.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- जवळपास 80 वर्षांपासून हरवलेल्या या कलाकृती 18व्या आणि 19व्या शतकातील आहेत.
- त्यामध्ये सहा पोर्ट्रेट्स, ओकिनावाचा 19व्या शतकातील हाताने काढलेला नकाशा आणि विविध मातीची भांडी आणि मातीची भांडी यांचा समावेश आहे, जे ओकिनावाच्या इतिहासाचा एक महत्त्वपूर्ण भाग आहे.

बद्दल:

- 1 एप्रिल ते 22 जून 1945 या कालावधीत झालेल्या ओकिनावाची लढाई ही दुसऱ्या महायुद्धातील पॅसिफिक थिएटरचा सर्वात व्यापक उभयचर हल्ला आहे.
- या महत्त्वपूर्ण घटनेने जपानी साम्राज्याच्या पतनाच्या प्रारंभाचे संकेत दिले आणि युद्धात मित्र राष्ट्रांच्या

विजयाचा मार्ग मोकळा करण्यात महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावली.

भू-वारसा स्थळ म्हणून रामगड विवर

राजस्थानच्या बारन जिल्ह्यात स्थित, रामगड विवराला राजस्थान सरकारने भू-वारसा स्थळ म्हणून नियुक्त केले आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- अंदाजे 165 दशलक्ष वर्षांपूर्वी उल्कापातामुळे तयार झालेले, हे 3-किलोमीटर व्यासाचे विवर आहे जे प्रदेशाच्या पर्यावरणीय समतोल आणि जैवविविधतेमध्ये महत्त्वपूर्ण योगदान देते.
- रामगड संवर्धन राखीव म्हणून ओळखले जाते, त्याचे अद्वितीय पर्यावरणीय आणि सांस्कृतिक वारसा जतन करण्यासाठी वन्यजीव (संरक्षण) कायदा, 1972 अंतर्गत संरक्षित केले जाते.
- विवरामध्ये पुष्कर तालाब संकुलाची उपस्थिती पाणथळ (संवर्धन आणि व्यवस्थापन) नियम, 2017 अंतर्गत पाणथळ जमीन म्हणून मान्य करण्यात आली आहे.

भू-वारसा स्थळ/राष्ट्रीय भूवैज्ञानिक स्मारक:

- भू-वारसा स्थळांना त्यांच्या भूवैज्ञानिक वैशिष्ट्यांमुळे महत्त्वपूर्ण वैज्ञानिक, शैक्षणिक, सांस्कृतिक किंवा सौंदर्यात्मक मूल्य आहे.
- ते सहसा अद्वितीय खडक निर्मिती, जीवाश्म, किंवा शिक्षण, संशोधन, सांस्कृतिक महत्त्व किंवा व्हिज्युअल अपीलसाठी महत्त्वपूर्ण असलेल्या लँडस्केप्सचे प्रदर्शन करतात.
- भारतीय भूवैज्ञानिक सर्वेक्षण (GSI) आणि राज्य सरकारे या स्थळांचे संरक्षण करतात, त्यांना भू-वारसा स्थळे/राष्ट्रीय भूवैज्ञानिक स्मारक म्हणून घोषित करतात.
- 1851 मध्ये स्थापित, GSI खाण मंत्रालयाच्या अंतर्गत कार्यरत आहे, मुख्यालय कोलकाता येथे आहे, राष्ट्रीय भूवैज्ञानिक माहिती निर्मिती आणि खनिज संसाधन मूल्यांकनावर लक्ष केंद्रित करते.

लिआनास

- वाढणारे झाडे असलेल्या लायना वृक्षांच्यावाढीला अडथळा आणतात. कारण त्या झाडांच्या माथ्यावरील सूर्यप्रकाशा साठी स्पर्धा करतात .
- वृक्षांच्या तुलनेत त्यांची कार्बन साठवण्याची क्षमता कमी असते. यामुळे कार्बन साठवण्याच्या धोक्यात वाढ होते.
- जंगलांच्या कार्बन शोषून घेण्याची क्षमता कमी करून आणि कार्बन चक्र विस्कळीत करून लायना जागतिक तापमान वाढ वाढवण्यास कारणीभूत ठरू शकतात.

अडथळे:

- लिआना विस्कळीत जंगलात आणि उच्च तापमानात वाढतात, बहुतेकदा सूर्यप्रकाश आणि संसाधनांसाठी झाडांना मागे टाकतात.
- हवामानाच्या तणावासाठी त्यांची लवचिकता त्यांना स्पर्धात्मक फायदा देते, विशेषतः ग्लोबल वार्मिंगमुळे अधिक तीव्र परिस्थिती असलेल्या भागात.
- वाढलेल्या लिआनामुळे झाडांच्या वाढीला हानी पोहोचते, पुनरुत्पादन कमी होते आणि पौष्टिक चक्रात व्यत्यय येऊ शकतो, ज्यामुळे जंगले भविष्यातील त्रासासाठी कमी लवचिक बनतात.

बासमती तांदूळ

भारताच्या 'संरक्षित' बासमती वाणांचे नाव बदलून पाकिस्तानमध्ये त्यांची लागवड करण्यात आली आहे, ज्यामुळे IARI ने कायदेशीर कारवाईची मागणी केली आहे. महत्त्वाचे मुद्दे:

- बासमती हा भारतीय उपखंडात उगवलेला लांब, पातळ-दाणे असलेला सुगंधी तांदूळ आहे.
- त्याची लागवड प्रामुख्याने भारत, पाकिस्तान, श्रीलंका आणि नेपाळमध्ये केली जाते.
- 'बासमती' हा शब्द हिंदी शब्द बासमतीपासून आला आहे, ज्याचा अर्थ 'सुवासिक' असा होतो.
- 2019 पर्यंत, आंतरराष्ट्रीय बासमती तांदूळ व्यापारात भारताचे वर्चस्व होते, जे 65% होते.
- उर्वरित 35% पाकिस्तानचा आहे.

भारतातील भौगोलिक संकेत:

- भारतातील बासमती तांदूळ उत्पादन भौगोलिकदृष्ट्या अनेक राज्यांमध्ये सूचित केले जाते.
- या राज्यांमध्ये उत्तराखंड, बिहार, पंजाब, हरियाणा, हिमाचल प्रदेश, दिल्ली, पश्चिम उत्तर प्रदेश, ओरिसा आणि जम्मू आणि काश्मीर यांचा समावेश आहे.

IARI:

- भारतीय कृषी संशोधन संस्था (IARI), ज्याला पुसा संस्था म्हणूनही ओळखले जाते, ही भारताची कृषी संशोधन, शिक्षण आणि विस्तारासाठी राष्ट्रीय संस्था आहे.
- त्याची स्थापना 1905 मध्ये पुसा, बिहार येथे भारत सरकारने अमेरिकन परोपकारी हेन्री फिप्स, ज्युनियर यांच्या आर्थिक सहाय्याने केली होती. 1934 मध्ये भूकंपानंतर, संस्था 1936 मध्ये नवी दिल्ली येथे स्थलांतरित झाली.
- IARI संवर्धन शेती, अचूक शेती आणि माती परीक्षणासाठी प्रक्रिया समजून घेण्यासाठी आणि तंत्रज्ञान विकसित करण्यासाठी मूलभूत आणि धोरणात्मक संशोधन करते.
- IARI कृषी संशोधन, तंत्रज्ञान मूल्यांकन आणि हस्तांतरणामध्ये राष्ट्रीय नेतृत्व देखील प्रदान करते.

बीमा सुगम

- इन्शुरन्स रेग्युलेटरी अँड डेव्हलपमेंट ऑथॉरिटी ऑफ इंडिया (IRDAI) ने विमा पॉलिसी खरेदी, विक्री आणि सर्व्हिसिंग तसेच दावे निकाली काढण्यासाठी बीमा सुगम-एक ऑनलाइन इन्शुरन्स मार्केटप्लेस स्थापन करण्यास मान्यता दिली आहे.

बदल:

- बीमा सुगम हे विमा कंपन्यांसाठी त्यांची उत्पादने विकण्यासाठी ई-कॉमर्स व्यासपीठ आहे.
- हे एकाच छताखाली जीवन आणि जीवनेतर विमा उत्पादने ऑफर करणाऱ्या सर्व कंपन्यांना ऑनबोर्ड करेल.
- विमा सुगमचे उद्दिष्ट पॉलिसीधारकांसाठी 'एंड-टू-एंड' डिजिटल प्रवास प्रदान करणे आहे, ज्यात विमा पॉलिसी खरेदी करणे, नूतनीकरण करणे, दावा सेटलमेंट्स, पोर्टेबिलिटी आणि तक्रार निवारण यांचा समावेश आहे.
- मार्केटप्लेस सर्व विमा भागधारकांसाठी एक-स्टॉप सोल्यूशन म्हणून काम करते, संपूर्ण विमा मूल्य श्रृंखलामध्ये पारदर्शकता, कार्यक्षमता आणि सहयोगाला प्रोत्साहन देते.

अटलांटिक "रिंग ऑफ फायर"

पोर्तुगालमधील शास्त्रज्ञांनी केलेल्या अलीकडील अभ्यासात स्पेन आणि मोरोक्को यांच्यातील जिब्राल्टर सामुद्रधुनीच्या खाली एक सबडक्शन झोन उघड झाला आहे, ज्यामुळे दूरच्या भविष्यात अटलांटिक महासागर हळूहळू अदृश्य होऊ शकतो. प्रमुख निष्कर्ष:

- अभ्यासातून असे दिसून आले आहे की आफ्रिकन प्लेट हळूहळू युरेशियन प्लेटच्या खाली ढकलत आहे, एक प्रक्रिया सुरू करत आहे ज्याला अंतिम टप्प्यात पोहोचण्यासाठी अंदाजे 20 दशलक्ष वर्षे लागू शकतात.
- आफ्रिकन प्लेट सध्या युरेशियन प्लेटच्या खाली कमी होण्याच्या सुरुवातीच्या टप्प्यात आहे, ज्यामुळे जिब्राल्टर सामुद्रधुनी हळूहळू अरुंद होत आहे.
- प्रक्रिया चालू असताना, अटलांटिकमध्ये "रिंग ऑफ फायर" नावाची नवीन सबडक्शन प्रणाली तयार होईल.
- रिंग ऑफ फायर सुरुवातीला अंदाजे 125 मैलांचा विस्तार करेल आणि अखेरीस त्याची लांबी 500 मैलांपेक्षा जास्त होईल, परिणामी अटलांटिक महासागर बंद होईल.

रिंग ऑफ फायर:

- "रिंग ऑफ फायर" ही टेक्टोनिक प्लेट्सची एक साखळी आहे जी त्यांच्या जंक्शनवर एकमेकांशी आदळते.
- सबडक्शन झोन पृथ्वीवरील त्या भागांना चिन्हांकित करतात जेथे दोन क्रस्टल प्लेट्स एकमेकांच्या खाली

सरकतात, ज्यामुळे लाखो वर्षांमध्ये महत्त्वपूर्ण भूवैज्ञानिक बदल होतात.

- ही भूवैज्ञानिक प्रक्रिया अत्यंत संथ असताना, **लाखो वर्षांपासून होत असताना**, अभ्यास आपल्या ग्रहाच्या संभाव्य भविष्यातील भूगोल आणि त्यास आकार देणाऱ्या शक्तिशाली शक्तींबद्दल आकर्षक अंतर्दृष्टी प्रदान करतो.

स्मारकांना सूचीतून हटवणे

- भारतीय पुरातत्व सर्वेक्षण (ASI) ने **18 मध्यवर्ती संरक्षित स्मारके ज्यांना याआधी "न शोधण्यायोग्य" म्हणून वर्गीकृत करण्यात आले होते त्यांना सूचीतून काढण्याचा** निर्णय घेतला आहे.
- या स्मारकांना यापुढे **ASI कडून संवर्धन, संरक्षण किंवा देखभाल** मिळणार नाही आणि त्यांच्या जवळील क्रियाकलापांना काही निर्बंधांपासून मुक्त केले जाईल.

सूचीतून काढण्याचे कारण

- ASI ने या 18 स्मारकांना राष्ट्रीय महत्त्व नसल्यामुळे त्यांना यादीतून काढून टाकण्याचा पर्याय निवडला आहे. हटवण्यामुळे प्रभावित झालेल्या काही उल्लेखनीय स्मारकांमध्ये हे समाविष्ट आहे:
 - हरियाणातील मुजेस्सर गावात कोस मिनार क्र.13
 - दिल्लीतील बाराखंबा स्मशानभूमी
 - झाशी जिल्ह्यातील गनर बुर्किलची कबर
 - लखनौमधील गौघाट येथील स्मशानभूमी
 - वाराणसीतील तेलिया नाला बौद्ध अवशेष

बद्दल:

- राष्ट्रीय महत्त्व असलेल्या स्मारके आणि पुरातत्व स्थळांचे संरक्षण आणि जतन करण्यासाठी ASI जबाबदार आहे.
- हे कर्तव्य प्राचीन स्मारक संरक्षण कायदा, 1904 आणि प्राचीन स्मारके आणि पुरातत्व स्थळे आणि अवशेष कायदा, 1958 (AMASR कायदा) यांसारख्या कायदांद्वारे अनिवार्य आहे.

ग्रेट इंडियन बस्टर्ड

- ग्रेट इंडियन बस्टर्ड (GIB) साठी समान प्रदेशांमध्ये अक्षय ऊर्जेच्या जाहिरातीसह संवर्धन प्रयत्न संतुलित करण्याच्या आव्हानाला सामोरे जाण्यासाठी सर्वोच्च न्यायालयाने नुकतीच सात सदस्यीय समिती नियुक्त केली आहे.

बद्दल:

- ग्रेट इंडियन बस्टर्ड (अर्डियोटिस निग्रीसेप्स), ज्याला इंडियन बस्टर्ड असेही म्हणतात, हा भारतीय उपखंडात आढळणारा एक मोठा पक्षी आहे.
- त्याचे आडवे शरीर आणि लांब उघडे पाय, शहामृगासारखे दिसतात.

- हे पक्षी बहुधा काळवीट सारख्याच अधिवासात आढळतात आणि **भारतात 1972 च्या वन्यजीव संरक्षण कायदानुसार** संरक्षित आहेत.
- पूर्वी भारत आणि पाकिस्तानमध्ये व्यापक असलेला, ग्रेट इंडियन बस्टर्ड आता गंभीरपणे धोक्यात आहे, **2011 पासून IUCN रेड लिस्टमध्ये** सूचीबद्ध आहे.
- लोकसंख्येमध्ये कमालीची घट झाली आहे, **2008 पर्यंत 250 पेक्षा कमी पक्षी शिल्लक आहेत.**
- प्रजातीसाठी मुख्य धोके म्हणजे शिकार आणि अधिवास नष्ट होणे.
- ऐतिहासिकदृष्ट्या, त्यांची मांस आणि खेळासाठी शिकार केली जात होती आणि शिकार करणे ही चिंतेची बाब आहे.
- इंदिरा गांधी कालव्यासारख्या सिंचन प्रकल्पांमुळे वाढलेल्या शेतीमुळेही वस्ती नष्ट झाली आहे.

संवर्धनाचे प्रयत्न:

- या आव्हानांना तोंड देण्यासाठी, राजस्थान राज्याने 2013 मध्ये **जागतिक पर्यावरण दिनी "प्रोजेक्ट ग्रेट इंडियन बस्टर्ड" लाँच केले.**
- संरक्षित क्षेत्रांमध्ये आणि बाहेरील बस्टर्ड प्रजनन ग्राउंडचे संरक्षण आणि व्यवस्थापन करणे हे या प्रकल्पाचे उद्दिष्ट आहे.

रामकृष्ण मिशन

- रामकृष्ण मठ आणि रामकृष्ण मिशनचे अध्यक्ष **स्वामी स्मरणानंद महाराज** यांचे कोलकाता येथे निधन झाले.

बद्दल:

- **स्वामी विवेकानंदांनी 1897 मध्ये स्थापन केलेली रामकृष्ण मिशन** ही एक परोपकारी संस्था आहे जी कर्मयोगाच्या तत्वांमध्ये रुजलेली आहे, **देवाच्या निःस्वार्थ सेवेवर जोर देते.**
- त्याच्या बहुआयामी कार्यामध्ये आरोग्यसेवा, आपत्ती निवारण, ग्रामीण व्यवस्थापन, आदिवासी कल्याण, शिक्षण आणि सांस्कृतिक उपक्रमांचा समावेश आहे.
- याव्यतिरिक्त, **मिशन धार्मिक आणि आध्यात्मिक शिकवणी प्रदान करते आणि असंख्य महत्त्वपूर्ण हिंदू ग्रंथ प्रकाशित करते.**
- संस्था प्रामुख्याने अद्वैत वेदांताचा प्रचार करते आणि चार योगिक आदर्शांचा पुरस्कार करते: **ज्ञान, भक्ती, कर्म आणि राजयोग.**
- रामकृष्ण चळवळ, ज्याला वेदांत चळवळ म्हणूनही ओळखले जाते, वेदांताचा संदेश प्रसारित करण्यासाठी आणि वंचितांच्या उन्नतीसाठी स्वामी विवेकानंदांनी सुरू केली होती. त्याचे बोधवाक्य **"स्वतःच्या मुक्तीसाठी आणि जगाच्या हितासाठी"** आहे.

ब्रुसेथोआ इस्त्रो

संशोधकांनी अलीकडेच केरळमधील कोल्लम किनाऱ्यावर खोल समुद्रातील आयसोपोडची एक नवीन प्रजाती ओळखली आहे, ज्याला भारतीय अंतराळ संशोधन संस्था (ISRO) च्या सन्मानार्थ ब्रुसेथोआ ISRO असे नाव देण्यात आले आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- हा लहान क्रस्टेशियन, ब्रुसेथोआ वंशाचा एक भाग, स्पायनीजॉ ग्रीनआय माशावर परजीवी म्हणून जगताना आढळला.
- भारतात सापडलेली ही या वंशातील दुसरी प्रजाती आहे.

आयसोपोड्स:

- आयसोपोड्स, जे "आयसोपोडा" ऑर्डरशी संबंधित आहेत, क्रस्टेशियन्सच्या मोठ्या गटातील इनव्हर्टेब्रेट्स आहेत, ज्यात खेकडे आणि कोळंबी यांचा समावेश आहे.
- ते आश्चर्यकारकपणे वैविध्यपूर्ण आहेत, जगभरातील विविध अधिवासांमध्ये सुमारे 10,000 ज्ञात प्रजाती आढळतात, पर्वत आणि वाळवंटांपासून खोल समुद्रापर्यंत.
- त्यांची विविधता असूनही, आयसोपोड सामान्य वैशिष्ट्ये सामायिक करतात.
- त्या सर्वांकडे अँटेनाच्या दोन जोड्या, कंपाऊंड डोळे आणि चार जबडे असतात.
- त्यांच्या शरीरात सात विभाग असतात, प्रत्येकाचे स्वतःचे चालणारे पाय असतात.
- याव्यतिरिक्त, आयसोपोड्समध्ये एक लहान ओटीपोटाचा विभाग असतो जो सहा विभागांनी बनलेला असतो, ज्याला "प्लीऑन" म्हणून ओळखले जाते, ज्यात एक किंवा अधिक विभाग शेपटीच्या विभागात मिसळले जातात.
- सर्व आयसोपोड प्रजातीपैकी निम्म्या प्रजाती समुद्रात राहतात, तर इतर किनाऱ्यावरील आणि शेल्फच्या पाण्यात राहतात, एकतर समुद्रकिनारी फिरतात किंवा वनस्पतींमध्ये राहतात.
- बहुतेक आयसोपोड मुक्त-जिवंत असले तरी, काही समुद्री प्रजाती परजीवी असतात, इतर प्राण्यांवर अवलंबून असतात.

फिलीपिन्स

- भारताने फिलीपिन्सच्या सार्वभौमत्वाला पाठिंबा दर्शविला आहे, या निर्णयावर चीनकडून प्रतिक्रिया उमटली आहे.

बद्दल:

- फिलीपिन्स, अधिकृतपणे फिलीपिन्स प्रजासत्ताक म्हणून ओळखले जाते, हे आग्नेय आशियातील एक द्वीपसमूह राष्ट्र आहे, ज्यामध्ये एकूण 300,000 चौरस

किलोमीटर क्षेत्रफळ असलेल्या 7,641 बेटांचा समावेश आहे.

- देश उत्तरेकडून दक्षिणेकडे तीन मुख्य भौगोलिक प्रदेशांमध्ये विभागलेला आहे: लुझोन, व्हिसायास आणि मिंडानाओ.
- विविध लोकसंख्येसह, हा जगातील बारावा-सर्वाधिक लोकसंख्या असलेला देश आहे.
- मनिला राजधानी म्हणून काम करते, तर केझॉन शहर हे सर्वात जास्त लोकसंख्या असलेले शहर आहे.

सीमा देश:

- भौगोलिकदृष्ट्या, फिलीपिन्सची सीमा पश्चिमेला दक्षिण चीन समुद्र, पूर्वेला फिलिपाईन्स समुद्र आणि दक्षिणेला सेलेबस समुद्र आहे.
- याच्या उत्तरेला तैवान, ईशान्येला जपान, पूर्वेला पलाऊ, दक्षिणेला इंडोनेशिया, नैऋत्येस मलेशिया, पश्चिमेस व्हिएतनाम आणि वायव्येस चीन या सागरी सीमा आहेत.
- पॅसिफिक रिंग ऑफ फायरवरील बेट राष्ट्र म्हणून त्याचे स्थान आणि विषुववृत्ताच्या जवळ असल्यामुळे, फिलीपिन्सला भूकंप आणि टायफूनचा धोका आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- आर्थिकदृष्ट्या, फिलीपिन्समध्ये एक मिश्रित आर्थिक प्रणाली आहे जी केंद्रीकृत आर्थिक नियोजन आणि सरकारी नियमनासह खाजगी स्वातंत्र्य एकत्र करते.
- हा देश आशिया-पॅसिफिक इकॉनॉमिक कोऑपरेशन (APEC) आणि दक्षिणपूर्व आशियाई राष्ट्रांच्या संघटनेचा (ASEAN) सदस्य आहे.
- फिलीपिन्सने अलिकडच्या दशकांमध्ये लक्षणीय आर्थिक वाढ अनुभवली आहे, 2010 पासून सरासरी वार्षिक वाढीचा दर अंदाजे 6% आहे.
- 2023 मध्ये, फिलीपाईन्सची अर्थव्यवस्था \$435.67 अब्ज इतकी होती, 2024 मध्ये \$12,127 दरडोई उत्पन्न होती.
- चीन आणि फिलीपिन्समधील वाद हा स्प्रेटली बेटांवर चीनच्या दाव्यावर केंद्रित आहे, ज्याचा दावा तो शतकांपूर्वीचा आहे.
- चीनचे म्हणणे आहे की जवळजवळ संपूर्ण दक्षिण चीन समुद्र, ज्यामध्ये स्प्रेटलीस आणि इतर बेट समूहांचा समावेश आहे, त्याच्या प्रभावाच्या क्षेत्रात येतो, हा दावा फिलीपिन्स आणि व्हिएतनामने जोरदारपणे विवादित केला आहे.

आफनासी निकितिन सीमाउंट

- हिंद महासागराच्या समुद्रतळातील दोन विशाल भूभाग शोधण्याच्या अधिकारांसाठी भारताने जमैकामधील इंटरनॅशनल सीबेड अथॉरिटी (ISA) कडे अर्ज केला आहे.

- यापैकी एक प्रदेश, **अफानासी निकितिन सीमाउंट (एएन सीमाउंट)**, कोबाल्टने समृद्ध आहे आणि विविध कायद्यांनुसार श्रीलंकेनेही त्यावर दावा केला आहे.
- भारताचा अर्ज अंशतः त्याच भागात चिनी जहाजांनी गुप्तहेर चालवल्याच्या अहवालामुळे प्रेरित आहे.

बद्दल:

- एएन सीमाउंट हे मध्य भारतीय खोऱ्यातील एक संरचनात्मक वैशिष्ट्य आहे, जे भारताच्या किनारपट्टीपासून अंदाजे 3,000 किमी अंतरावर आहे आणि त्यात कोबाल्ट, निकेल, मँगनीज आणि तांबे यांचे समृद्ध साठे आहेत.
- देशांना त्यांच्या सीमेपासून 200 नॉटिकल मैलांपर्यंतचे विशेष अधिकार आहेत, ज्यात अंतर्निहित समुद्रतळाचा समावेश आहे.
- या मयदिच्या पलीकडे असलेले प्रदेश 'उच्च समुद्र' मानले जातात आणि ISA परवानगीने अन्वेषणासाठी खुले आहेत.
- ISA सध्या कोबाल्ट-समृद्ध फेरोमँगनीज क्रस्टसाठी भारताच्या अर्जाचे पुनरावलोकन करत आहे, श्रीलंकेच्या दाव्याच्या ओव्हरलॅपमुळे स्पष्टीकरण मागितले आहे.
- भारताने त्याच्या शोध दाव्यांना समर्थन देण्यासाठी जमैकामध्ये वैज्ञानिक पुरावे सादर केले, या वर्षाच्या शेवटी निर्णय अपेक्षित आहे.
- तांबे, जस्त, सोने आणि चांदीने समृद्ध असलेल्या पॉलिमेटॅलिक सल्फाइडसाठी कार्ल्सबर्ग रिजचा शोध घेण्याच्या परवानगीसाठी भारतानेही अर्ज केला आहे.
- भारताने 350 नॉटिकल मैलपर्यंतच्या त्याच्या खंडीय शेल्फसाठी दावा केला आहे परंतु पूर्वी मध्य हिंदी महासागरात अन्वेषण अधिकार मिळवून मंजुरीची प्रतीक्षा करत आहे.

सीमाउंटस

- सीमाउंट हे पाण्याखालील पर्वत आहेत ज्यात टोकदार शिखरे आहेत जे समुद्राच्या तळापासून वर येतात परंतु महासागराच्या पृष्ठभागावर पोहोचत नाहीत.
- ते मूळ ज्वालामुखी आहेत आणि 3,000-4,500 मीटर उंच असू शकतात.
- पॅसिफिक महासागरातील हवाईयन बेटांचा विस्तार असलेला सम्राट सीमाउंट हे एक सुप्रसिद्ध उदाहरण आहे.
-

गायोट्स:

- गायोट्स हे सपाट-शिखर असलेले सीमाउंट आहेत जे सपाट-शिखर असलेले जलमग्न पर्वत बनण्यासाठी टप्प्याटप्प्याने कमी झाल्याचा पुरावा दर्शवतात.

- असा अंदाज आहे की एकट्या पॅसिफिक महासागरात 10,000 हून अधिक सीमाउंट आणि गायट्स अस्तित्वात आहेत.

मध्य-महासागरीय कड

- मध्य-महासागरीय कड हे पर्वतांच्या दोन साखळ्यांनी बनलेले आहे जे एका मोठ्या दरीने वेगळे केले आहे.
- पर्वत रांगांमध्ये 2,500 मीटर इतकी उंच शिखरे असू शकतात आणि काही महासागराच्या पृष्ठभागावरही पोहोचतात.

ISA:

- इंटरनॅशनल सीबेड अथॉरिटी (ISA) ही 1994 मध्ये स्थापन झालेली एक स्वायत्त आंतरराष्ट्रीय संस्था आहे.
- ही जगातील बहुतेक महासागर व्यापून राष्ट्रीय अधिकारक्षेत्राच्या पलीकडे असलेल्या आंतरराष्ट्रीय समुद्रात खाणकाम आणि संबंधित क्रियाकलापांचे नियमन करते.
- ISA ची स्थापना 1982 च्या युनायटेड नेशन्स कन्व्हेन्शन ऑन द लॉ ऑफ द सी (UNCLOS) च्या अंमलात आल्यावर करण्यात आली, जी प्रादेशिक पाणी, सागरी मार्ग आणि महासागर संसाधनांसंबंधी आंतरराष्ट्रीय कायदा ठरवते.
- ISA आंतरराष्ट्रीय समुद्रतळातील खनिज संसाधनांचा शोध आणि शोषण, या प्रयत्नांशी संबंधित क्रियाकलापांचे नियमन आणि आंतरराष्ट्रीय मानके आणि मार्गदर्शक तत्वांचे पालन सुनिश्चित करण्यासाठी परवाने देण्यासाठी जबाबदार आहे.
- ही खनिज संसाधनांच्या न्याय्य आणि कार्यक्षम वापरास प्रोत्साहन देते, सर्व भागधारकांसाठी लाभ सुनिश्चित करते.

दक्षिण आफ्रिकेचे SEAMA पर्यावरण क्षेत्र

- दक्षिण पूर्व आफ्रिका मॉन्टेन द्वीपसमूह (SEAMA) हा दक्षिण आफ्रिकेतील एक नवीन ओळखला जाणारा पर्यावरणीय प्रदेश आहे.
- अलीकडील अभ्यासांनी SEAMA मधील समृद्ध जैवविविधता प्रकट केली आहे, तरीही त्यास तात्काळ संवर्धन आव्हानांचा सामना करावा लागतो.

SEAMA मधील जीवन:

- SEAMA हा उत्तर मोझांबिकपासून मलावीमधील माऊंट मुलांजेपर्यंत पसरलेला एक नवीन ओळखला जाणारा पर्यावरणीय प्रदेश आहे.
- या प्रदेशात 127 वनस्पती, 45 पृष्ठवंशी आणि 45 अपृष्ठवंशी प्राण्यांसह अनेक पूर्वीच्या कागदपत्र नसलेल्या प्रजातींचे घर आहे.
- SEAMA मध्ये वनस्पती आणि सरपटणाऱ्या प्राण्यांच्या दोन स्थानिक प्रजाती आणि 22

काटेकोरपणे स्थानिक सरपटणाऱ्या प्रजाती आहेत, ज्यांना मुख्यतः अधिवास नष्ट होण्याची भीती आहे.

संवर्धन आव्हाने:

- त्याचे पर्यावरणीय महत्त्व असूनही, SEAMA आफ्रिकेतील सर्वाधिक जंगलतोड दर अनुभवत आहे.
- 2000 पासून, SEAMA ने त्याचे प्राथमिक आर्द्र वनक्षेत्र 18% गमावले आहे, काही भागात दर 43% पर्यंत पोहोचला आहे.
- जंगलतोडीच्या प्रमुख कारणांमध्ये स्लॅश-अँड-बर्न शेती आणि कोळशाचे उत्पादन, संवर्धन शेती आवश्यक आणि शाश्वत उपजीविकेचे पर्याय यांचा समावेश होतो.

निष्कर्ष:

- SEAMA च्या वैविध्यपूर्ण परिसंस्था आणि प्रजाती त्याचे जागतिक जैविक महत्त्व अधोरेखित करतात, धोके कमी करण्यासाठी आणि तिची समृद्ध जैवविविधता जतन करण्यासाठी तत्काळ संवर्धन प्रयत्नांची हमी देतात.

Maharashtra
ka mahapack

Live classes, Test series
Recorded videos, E-books

MPSC (राज्यसेवा) MPSC (संयुक्त) महाराष्ट्र पोलीस
तलाठी, वनरक्षक, कृषी विभाग महानगर पालिका नगर
परिषद, जिल्हा परिषद, SSC & ALL OTHER STATE
EXAM